

“İKRA’..!”

OKUMA PSİKOLOJİSİ

okumayan bunar..!

Dr. Hamdi KALYONCU

Dr. Fikriye OVAK

MARİFET
YAYINLARI

"İKRA'..!"
OKUMA
PSİKOLOJİSİ
okumayan bunar..!

Marifet Yayınları : 179
Psikolojik Yayınlar Dizisi : 3

ISBN 975-359-160-8

Sayfa Düzeni : Mustafa Odabaşı
Kapak : Yıldız Metan
Kapakdaki hatlı desen : Dr. Hamdi Kalyoncu
Baskı : Kahraman Ofset
İstanbul (Ocak) 2006

“İKRA’..!”

OKUMA PSİKOLOJİSİ

okumayan bunar..!

Gözden Geçirilmiş
ÜÇÜNCÜ BASKI

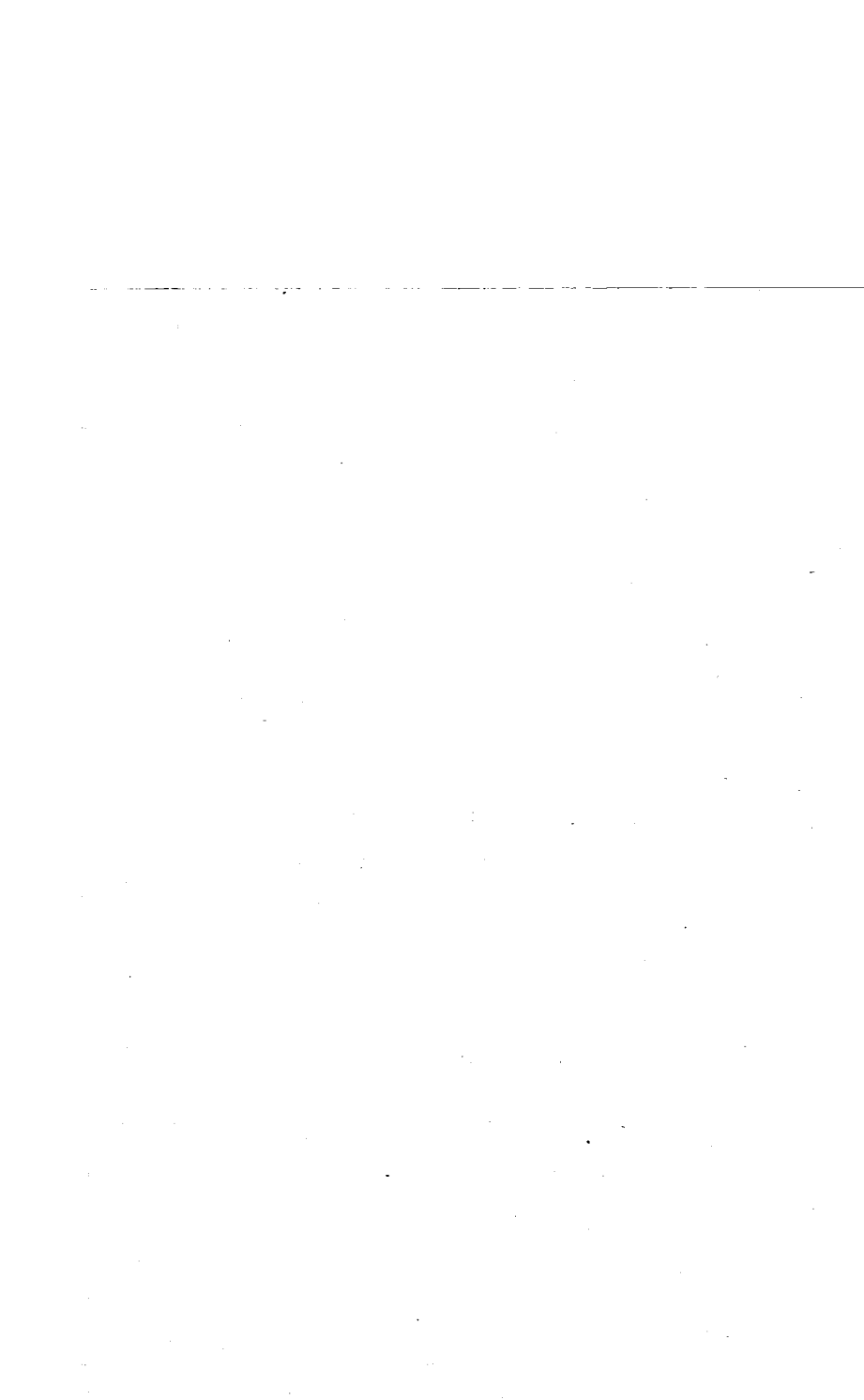
Dr. Hamdi KALYONCU
Psikiyatri Uzmanı
[hkalyoncu@dostmail.com]

Dr. Fikriye OVAK
Nöroloji Uzmanı
[fikriovak@yahoo.com]

**MARİFET
YAYINLARI**

Yerebatan Caddesi Çatalçeşme Sokak
Defne Han No: 27 Kat: 3
Cağaloğlu - İstanbul
Tel.: (0-212) 526 22 70 - 513 92 25
Fax: (0-212) 513 92 25

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
-------	---

I

AKIL ve OKUMAK

Bilgi Akletmenin Ön Şartı	12
Akıl Nedir?	13
Önce Akıl Yaratıldı	14
Dünya ve Ahrette Üstünlük 'Akıl' la	16
Aklın Korunması	18
Aklı Korumanın Yolları	19

II

OKUMAK

ve YARATICI ile ÜÇLÜ DİYALOG

Görmek ve Bilmek	26
------------------	----

III

BİLGİNİN GÜCÜ

Bilginin İnançtan Bağımsız Gücü	29
Sağlıklı Düşünmenin Temel Şartı	30
Şimdiki Acınacak Durumumuz	33
İlmî Araştırmalar ve Bilimadama Sayısı	35
Ayetlerin Suyunu Çıkaranlardan Korunmak	39

IV

'İKRA...!', -OKU...!'

Sevgiyle Okumak	43
-----------------	----

V

KUR'AN OKUMAK

Kur'an'a Hürmet	45
Kur'an Okurken!	46
Allah'tan Geleni Ciddiye Almak	51
Kur'an Algısındaki Tarihi Kırılma	51
İki 'Oku...!' Emri Arasındaki Serüven	52
'Oku...!' Emri Nasıl Bir Emir?	53
'Oku...!' Emrinin Bağlantıları	54
Okumanın Rabb ile Bağlantısı	54
Okumanın Yaratılışla Bağlantısı	55
Okumak ve Sonsuz Lütuf Bağlantısı	56
'Eşref Oluş' ve 'Okuma' nın Bağlantısı	56
Okumamanın Azgınlıkla Bağlantısı	57
Bir Talihsiz Diyalog	58
İnsanoğlunun İlk Öğretmeninin Yetistirdiği Elçi Öğretmenler	60
Miras Bırakılan Peygamberlik Görevi	62
Önce Okumayı Öğreten Hristiyan Misyonerler	62
'Bu Hal Ne Haldir?	63

VI

İNSANI OKUMAK ve TEMEL İHTİYAÇLAR

İNSANIN TEMEL İHTİYAÇLARI	68
A. Fizyolojik İhtiyaçlar	68
B. Emniyet İhtiyacı (The Safety Needs)	69
C. Değer ve Saygı İhtiyacı (The Esteem Needs)	72
D. Bilme ve Anlama İhtiyacı	73
E. Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı	74
Bilgi ve Stress	76

Kainat İçinde Bir Yaratılış Harikası; İnsan! ve İnsan İçinde	
Koca Bir Kainat; Sevgil!	78

VII BEYİN ve BİLGİ İLİŞKİSİ

Şuurlu Faaliyetlerin Merkezi; Beynin Üst Tabakası (Korteks)	83
Beyni Koruyan Mekanizmalar	84
Bilgi Beyni Koruyor..!	86
'Ya Kullan, Ya Kaybet'.	88
Okumanın Beyin Kan Akımı Ve Aktivİtcsi Üzerine Etkisi	89
Yaşlılık	92
Beynin Yıkılışı ve Okumak	94
Demans (Bunama)	95
Erken Bunamaya Sebep Olan Faktörler	98
Okumanın Beyindeki Organizasyonu ve	
Okuma ile İlgili Beyin Fonksiyonları	99
Lisanın Beyindeki Yerleşimi	100
Lisan ve Afazik Semptomlar	104
Duyarak Anlama Bozuklukları	104
Okuma ve Yazma Bozuklukları	104
Düşühce, Bilinç ve Hafıza	105
Bilginin Depolanması; Bellek (Hafıza)	105

VIII OKUMANIN PSİKOLOJİK GETİRİSİ

Bilgi İle Aklın Korunması Garantisi	109
Fonksiyonel Geri Zekalılıktan Korunma	110
Beynin İki Yarısını Çalıştırmak	112
Yersiz Korkuların Gİderilmesi ve Hürriyet	113
Doğru Davranış İçin Bilgi	115

IX BİLGİ ve SORUMLULUK

Bilgi İle Azmadan!	118
--------------------	-----

8 / İÇİNDEKİLER

Özgürlük ve Sorumluluk İçin 'Allah Bilgisi'	119
---	-----

X

'OKUMA ÖZÜRLÜLER'

Şirkin Sebeplerinden Biri Bilgisizlik ve Allah' ın Bilmediğini Vehmetmek	124
Okumayanın Kendine ve Çevreye Yabancılaşması	126
Şartlanmış Beyinlerin Tahammülsüzlüğü	127
Kutsala Karşı Pasif Direniş	127
Okumayanın Tahammülsüzlüğü	127
Beyin; Okumayan İnsanın En Az Kullandığı Organ	128

XI

'ZİHİNSEL DURUŞUMUZ' ve 'GERÇEK'

Nasıl Algılıyoruz?	132
Elektrik Sinyallerinden Oluşan Evren	132
Nasıl Görüyoruz?	133
Beynimizin İçinde Oluşan Dış Dünya	134
Dış Dünya'nın Varlığı Şart mı?	135
Rüyadaki Dünya	136
Algılayan Ruh	137
Mutlak Varlık; Rabb	139
Ölüm ile Uyanmadan	141

ÖNSÖZ

Okumak, anlamak, düşünmek.. İnsan beyninin birbiriyle bağlantılı en üst faaliyetleri.

Somut alemde, okumak yalnızca insana has. Başka canlıların böyle bir özelliği yok.

Kaç gün, kaç yıl ya da kaç bin yıl sonra kıyamet kopacaksa, o zamana kadar tazeliğini koruyacak olan kitap; Kur'an, on dört asır önce inmeye başladığında, ilk kelimesi; '*ikra!*' idi. Yani biran için Kur'an yalnızca bu bir tek kelimeden ibaretti; '*Oku!*'

Kitabın ilk sözüydü bu! Özellikle seçilmiş, önemsenmiş, öne çıkarılmış ve açılış onunla yapılmıştı.

Bunda büyük hikmetler olmalıydı.

İnsanların, toplumların birbirine üstünlüğü bu kelimeyle!

Karşılığını görmek için ölümden sonrasının beklenmesi de gerekmiyor. Okumanın başlamasıyla karşılık başlıyor.

Bilimsel çalışmalar insanın beyninin okumayla korunduğunu gösterdi.

Beyin kan akımı, beyin elektrik aktivitesi ve metabolizmasında büyük artışlar görülüyor.

20 yaşından itibaren herkesin beyninde her gün 50 bin civarında sinir hücresi ölür ve yerine yenileri gelmez. Vücudun, ölünce yenilenmeyen tek hücresidir sinir hücresi. Bu ölümler başka bazı faktörlerle de artarsa kaçınılmaz olarak, az veya çok bunama ortaya çıkar. Okumayan kişi, 20'li yaşlarından itibaren

sürekli ölen sinir hücreleri ile bunamaya doğru yol alır. Düzenli okuyan kimselerse, başka bir organik sebep yoksa bundan kurtulma şansını elde eder, çünkü okumak beyin hücrelerini korur.

Böylece Kur'an'ın, daha ilk kelimesi ile bir mucize olduğu görülüyor.

'Alimin ilminin hafızasından silinmek suretiyle alınmayacağı' hadisi de bunu müjdeliyordu. Ama bilgi çağında İslam alemi inatla okumaya karşı direniyor.

Bunun faturası ise çok ağır; tek kelime ile zillet!

Kur'an'dan bu ilk kelime yeterince anlaşılmadığı sürece de bu faturanın ödenmesi hiç bitmeyecek. Ta ki, Rabb'in emrine muhalefetten dolayı tövbe edip; Kitabı, tabiatı olayları, hayatı ve kendini hakıyla okuyuncaya kadar!.

Bu mütevazı kitapçık, insan psikolojisi ve beyni üzerinde olağanüstü etkileri ile okumanın önemini anlatmak için kaleme alındı.

Bir insan hayattaysa ve aklı varsa *'okumak'* onun en büyük mükafatlara ulaşacağı, ihmal ettiğinde de zararlarını başka hiç bir şeyle asla telafi edemeyeceği bir durum.

Bir nöroloji uzmanı ve bir psikiyatrist olarak yapmış olduğumuz bu çalışmanın konu üzerinde başka çalışmalara da vesile olması umuduyla, *'İkra..!'* emrinin Sahibine sığınıyor ve sizleri kitapla baş başa bırakıyoruz.

I

OKUMAK ve AKIL

İnsan için 'akıl' paha biçilmez kıymette, büyük bir nimet. Karşılığında değil dünyalar, kainat verilse azdır. Kişi kendini ve her şeyi onunla idrak eder, Yaratıcı onunla bilinir.

Kainata nispetle, iğne ucu kadar bile olmayan dünyamız, uçsuz bucaksız alemde, etrafında dönmekte olduğu güneşle birlikte, milyarlarca yıldız kümeleri içindeki yüz milyarlarca yıldız gibi hep bir yöne doğru akıp gidiyor. Bilindiği kadarıyla üzerinde hayat olan tek gezegen, dünya!

Nimetleriyle, lezzetleriyle, güzellikleriyle cenneti.. Dertleri, ıstırapları, sıkıntıları ve ateşiyle cehennemi düşündürmeye misal!

Akıllı yaratık '*insan*' ise, '*Eşref-i mahlukat*' olarak burada gözlerini hayata açıyor.

Yaratıcı tarafından tayin edilmiş bir süre için '*konaklama yeri*'; dünya hayatı. Bu hayatı yeterince '*doğru yaşamak*' için bir de '*Kitap*' verilmiş insanoğlunun eline; '*Hayatını kullanma kılavuzu*', Kur'an!

İnsanlık var oldukça diri kalacak olan bu muhteşem kurtuluş reçetesi, kitap; '*Oku...!*' diye başlıyor. Ruhun akılla, aklın bilgi ile birlikteliği, insan denen yaratığın '*olmazsa olmazları*'. Okuma olmadan, akıl melekelerimiz yeterince görev yapamaz.

Okumak ve düşünmek..! İnsan için, insan olmanın en üst iki zihinsel eylemi.

‘Eşref-i mahlukat’ olma özelliği de bunda saklı.

İnsanı başkalarından üstün kılan da bu! Bilgi ile ‘akletmek’.

Okumanın önemini kavramak ve işleyeceğimiz ‘okuma’ konularına hazırlık olmak üzere ‘akıl’ gerçeğini öncelikle ele alalım.

Bilgi, Akletmenin Ön Şartı

Zihinsel işlemlerin tariflerinden de kolayca anlaşılabileceği gibi beyin akla, akıl bilgiye muhtaç. Bilgi akletmenin ön şartı.

Bilgiden yararlanmak için gerekli olan *zihinsel* faaliyetlerimiz; Oryantasyon, İdrak, Hafıza, Dikkat, Muhakeme, Zeka, Duygulanım ve İrade başlıkları altında toplanır. Bu melekeler ise ancak bilginin yardımı ve aydınlatması ile amaca uygun olarak çalışırlar.

Oryantasyon; şahsın, kendisi ve etrafı hakkında bilgi sahibi olması, zaman ve mekan hususunda şuurlu bulunması. Yani; kişinin kendisinin kim olduğunu, zaman ve mekanı bilerek tayin etmesi.

İdrak; his uzuvlarına (beş duyuya) çarpan uyarıların (bilgilerin) doğru olarak algılanması, hissedilmesi ve benliğe mal edilmesi.’

‘Hafıza; evvelce öğrenilen, şahit olup, idrak edilip beyinde saklanan bilgilerin istendiği zaman tekrar hatıra getirilmesi.’

‘Dikkat; şahsın etrafında ve kendisinde olup giden hadise ve değişikliklerin farkına varması ve istediği taktirde muayyen bir işe kendisini konsantre edebilmesi.’

‘Muhakeme; şahsın etrafında ve kendisinde cereyan eden hadiseleri aklı selimin süzgecinden geçirerek onlardan doğru neticeler çıkarması.’

‘Duygulanım; kişinin etrafında ve bizzat kendisinde vuku bulan hadiselerle ilgilenip onlardan haberdar olması ile bunların bazıları karşısında neşelenmesi, bazıları karşısında üzülmesi, hiddetlenmesi melekesi.’

'İrade; isteyerek bir şeyi düşünmek, bir hareketi yapmak, bir sözü kullanmak veya arzu etmediği taktirde de bir düşünceyi aklından uzaklaştırması, muayyen bir hareketi yapmaması melekesi.'

'Zeka; evvelce elde edilmiş bilgi ve tecrübelerden istifade ederek bugünkü hayat meselelerini çözmek ve hayat şartlarına uyma kabiliyeti' olarak tarif edilebilir.¹

Görüldüğü gibi, akli bütünlüğümüzü oluşturan bu meleke-lerin hemen hepsi de, doğrudan ya da dolaylı olarak bilgi ile ilgili. Bilgi, insanın asla ihmal edemeyeceği bir ihtiyaç. Hatta bilgisiz, insanın insan olarak kalma şansı bile yok gibi.

Akıl Nedir?

'Aklın sözlük anlamı; engellemek, alıkoymak, menetmek, bağlamak, kayıt altına almak demektir.'²

'İslam alimleri, akılı; 'İyiye kötünden ayırt edip, iyi olanı yapma ve kötü olandan kaçınma gücü anlamında kullanmışlardır.'³

Aklın bir başka manası ise; 'Bilmek, anlamak, şuurlu olmak, duymak, temkinli ve işinde gücünde derli toplu olmaktır.'⁴

Meydan Larousse, akıl için; 'İnsanın kendi davranışını bilmesine, yargılamasına ve tayin etmesine yarayan kabiliyettir' der.⁵

Diğer canlılardan ayıran en önemli unsur olan akıl ile ki, muhakeme, düşünce, hafıza, idrak, konuşma ve zeka gücü ve bütün bunlarla birlikte okuyabilme imkanına sahip olunur.

Akıl ile insan, kendini ve başkalarını bilir. Sadece bilmekle kalmaz, bildiğini biliyor olmanın ayrıcalığına erişir. Kişi, bildiğinin farkında olmakla, yaratılışın sırrına erme, hayatın anlamını kavrama imkanına erişir.

¹ Dr.Kriton Dinçmen, Psikiyatri, Atlas Kitabevi yay. İstanbul, 1969, s.18

² S. Hayri Bolay, "Akıl" DİA, c.II, s.238

³ D.İ.V.A II./243

⁴ Prof.dr.Hüseyin Atay, Kur'an'a Göre İman Esasları, Ank. s.101

⁵ Meydan Larousse c.I Akıl maddesi.

Yüce Yaratıcı, akılla bilinir; din, akli olanı muhatap alır. İlahi mesaj akli olana hitap eder.

İnsan, eşref bir varlık olduğunu da akıl sayesinde bilir.

'Garaudy; aklın insana bir lütf olduğunu belirtirken, kusursuz aklın sebepleri ve gayeleri araştırmanın yanında, her şeyde Allah'ın varlığının ve eserinin işaretini, 'âyetini' görmesi gerektiğini belirtir.' ⁶

'Yeni Eflatuncu felsefede; Tanrıdan ilk taşıp gelen ve varlık sahanesinde ilk ortaya çıkan şey akıl olduğu için, akla, Allah'ın mümes-sili, resulü denir.' ⁷

Akıl, yani; 'Doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden ayırma gücü, düşünme yetisi, insanda doğuştan mevcuttur. İnsan dünyaya gelirken bu donanım ile gelir. Bu itibarla Kur'an insandan yapamayacağı bir şeyi istemez. Onun istediği, insanın, kendisine verilen bu yetiyi doğru ve tam kapasiteyle kullanmasıdır. İnsana akıl verilmiş, sonra bilgili olması için 'oku' denmiştir.' ⁸

A. Carrel'in dediği gibi; 'Akıl bu dünyanın en muazzam gücüdür. O, yeryüzünü altüst etmiş, medeniyetler kurmuş ve yık-mıştır.' ⁹

Bütün bunlar, aklın bilgiyi kullanması ile olmuştur.

'Önce Akıl Yaratıldı'

Dini kaynaklarda, önce aklın yaratıldığının anlatılması da aklın önemini gösteren bir ölçü olsa gerek.

Hz.Peygamber'in bir hadisinde; 'Allah'ın yarattığı ilk şey akıldır. Allah onu yarattınca, 'Dön (Bana)' dedi, o da döndü. Sonra da ona, 'Geri dön' buyurdu, o da geri, arkasını döndü. Sonra Cenab-ı Hak; 'İzzet ve celalime andolsun ki, senden daha şerefli bir şey halk etmedim. Seninle alır, seninle veririm; seninle mükafatlandırır, seninle cezalandırırım...' buyurdu. ¹⁰

⁶ R.Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, Pınar yay. İst. 1990, s.90

⁷ D.V.İ.A II/239

⁸ Y.Fersaloğlu, age, s.465

⁹ Dr.Alexis Carrel, age, s.114 Ancak, bilgisiz akıl çaresizdir.

¹⁰ el-Acluni Keşfu'l-hafa, Daru'l- kutubi'l-ilmiyye, Beyrut-140871988,1/236-237.263)

Aklı olmayana sorumluluk yüklenmediği gibi, ceza da söz konusu değil.

Yaratılmışların birbirine üstünlüğü de akıl ve aklın edindiği bilgi ile olur.

İnsan ancak akıl ile başka yaratıklardan istifade edecek konuma yükselir.

Fert ya da toplum, kendilerine verilen aklı kullanma hususunda gereğini yapmaz ise, aklını kullanan başka toplumların istifade alanına girer. İstifade eden mevkiinde olması gerekirken, istifade edilen konumuna düşmek fiilen ‘eşref bir varlık’ olma özelliğini de kaybetmek demektir.

Aklın fonksiyonel, yani kullanılır durumda olabilmesi, doğru bilgi ile desteklenmesine bağlı. Bunun için ilk insana, ilk bilgi yine bizzat aklın ve insanın Yaratıcısı olan Rabb’i tarafından verilmişti.

Akıl sahiplerini muhatap alan, ilahi dinin imkanlarından istifade etmek de, yine aklın kullanılır durumda olmasını gerektirir.

Kur’an, ancak aklını kullananlar için ‘hayat kılavuzu’ ve yol göstericidir.

Bu açıdan bakıldığında Hz. Peygamber’in; ‘Hiç bir kimse, kendisini hidayet yoluna ileten ya da onu helak olmaktan men eden bir akıl ve tecrübeden daha değerli ve daha üstün bir şey kazanmış değildir’ hadisi daha iyi anlaşılır.

Kur’an’ın akla verdiği öneme dikkat çeken Muhammed Abduh, Tevhid Risalesi’nde bunu şöyle dile getirir; ‘Kur’an, akla hitap eder ve fikri uyandırır. Kainattaki eşsiz nizamı, yönetim kanunlarını ve onda tezahür eden hikmet ve kemali bize gösterir. Ortaya koyduğu esasların doğruluğuna yakinen inanmak ve çağırıldığı gayeye samimi olarak bağlanmak üzere, akıldan, Kur’an’ın kainatla ilgili olarak söylediği her şeyi titizlikle incelemesi istenir.’¹¹

‘Varlık hiyerarşisinde Cenab-ı Hak tarafından, ‘halife’ olmaya ehil ve liyakatli kılınan; böylece de tüm alem kendi

¹¹ Sabri Hizmetli, Fecr Yayınları, Ankara-1986,s.75

hizmetine sunulmuş bulunan insanı yücelten en büyük özellik akıl..' 12

Ancak akıl, bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanmada yeri doldurulmaz bir vasıta olmasına rağmen, batı kültüründeki gibi 'tanrılaştırılması tehlikesine' karşı da dikkatli olmalıdır.

'Yunan-Batı aklında ise Allah-insan-tabiat ilişkisi İslam aklındakinden hayli farklıdır. Yunan-Batı aklında insan, İslam aklındaki Allah'ın yerini almıştır.. İnsan aktif, Allah ise pasif konumda tasavvur edilmiştir.. Bu akılda insan, 'sınırsız' ve 'sorumsuz' bir konuma yerleştirilmiştir. *Mutlak fail* makamındadır. Bu da onun bir tür tanrılık iddiası anlamına gelir. Yunan-Batı aklının temelinde yatan bu tasavvur Latince şöyle formüle edilmiştir; 'Homo homini deus - İnsan insanın tanrısıdır.' 13

Bunun sonucu olarak, 'tanrılaştırılan insanlarla', 'insanlaştırılan tanrılar' toplum ve fert hayatını karartan önemli unsurlar olmuştur.

Dünya ve Ahrette Üstünlük 'Akıl'la

Allah'ın, insanlara hayatı kullanma kılavuzu olarak gönderdiği 'Kitap'ta da akıl sıklıkla geçer.

'Kur'an da 49 yerde akıl kelimesinin geçmesi, onun akla verdiği önemi gösterir. Bu kelimelerin tamamının fiil şeklinde geçmesi ise manidardır. Amaç sadece akılla ilgili bilgi sahibi olmak değil, onu kullanmak, değerlendirmek, amacına uygun çalışmasını sağlamaktır. Çünkü onun sağlıklı çalışması, insan ve insanlığın inkişafına, mutluluğuna medar olacak; çalışmaması ise, insanın ve insanlığın çöküşünü hazırlayacaktır. Kur'an bütün kötülükleri, aklın sağlıklı kullanılmamasında gördüğü gibi, bütün iyilikleri de onun işlevini yerine getirmesinde görmüştür. Kendisine verilen diğer nimetlerle beraber aklını kullanamayan insanları insan olarak kabul etmemiş, onları hay-

12 Muhammed Ebu Zehra, İslam Hukuk metadolojisi, çev.Abdülkadir Şener, Ank. ÜİF Yayınları, Ank. 1973. s.319

13 Mustafa İslamoğlu, Aklın Yeniden İnşası, s.86,87

vanlardan da aşağı saymıştır.' ¹⁴

Ayette; *'And olsun ki biz, insanı en güzel biçimde yarattık'* (95/ Tin,4) İfadesi, gerek beşeri mükemmeliyet, gerek biçim, gerekse mana bakımından olabilecek en güzel kıvamı kapsarken, (aynı zamanda) harikulade bir idrak yeteneği ve akıl melekesine sahip olması anlamındadır. ¹⁵

Bu aklın, İslam literatüründeki adı *'akl-ı selim'* dir.

H. A. bir gün Rasulullah'a sorar: *'Ya Rasulallah, insanlar dünyada birbirinden ne suretle temayüz eder(sivrilir, seçkinleşir, öne çıkar)?'*

Peygamber(s.a) cevap verir;

'Akıl ile! Kimin akli çok ise, onun, diğeri üzerine bir üstünlüğü vardır.'

'Peki, ahretteki üstünlük ne iledir?'

'Akıl iledir.'

'Peki ama hesap gününde göreceği mükafat veya mücazat dünya-daki işine göre değil midir?'

'Ya A. her fert, ancak Allah'ın kendisine vermiş olduğu akıl kadar (aklını kullanmak kadar isabetli) iş görmeyecek midir? Buna binaen dünyadaki işleri akılları nispetinde olacağından, ahretteki mükafatları ve mücazatlari da işlerine göre olacaktır.'

Bir defasında Rasulullah'ın huzurunda bir adamdan övgüyle bahsedildi. H. Peygamber bunun üzerine *'aklı nasıldır?'* diye sordu.

'Ya Rasullallah, onun ibadetinden, ahlakından, fazilet ve edebinden bahsediyoruz' dediler.

O yine sordu; *'Akli nasıldır?'*

'Ya Rasullallah, biz onun ibadetini ve bütün hayırlarını övüyoruz, sen bizden aklını soruyorsun!' dediler.

Onlara şöyle söyledi; *'Ahmak (akılsız) bir abid, cehaleti sebebiyle, günahkarların içine düştüğü günahlardan daha büyüğüne düşebilir.'*

¹⁴ Prof.Dr.Y.Fersahoğlu, Kur'an'da Zihin Eğitimi, s.30

¹⁵ el-Alusi, Ru'hu'l-meani,Beyrut,ts. XXX/175)

Bu ifadeler, her tür fazilete sahip olsalar bile aklı kıt olan kimselerin her an bir tehlikeye düşebileceklerine işaret etmektedir. Başka bir ifade ile aklın, bir insan için her şeyden önce geldiğine dikkat çekilmektedir. ¹⁶

Maturidi'ye göre insan Allah'ı -hiç vahiy olmadan bile- akıl yoluyla bilmek zorundadır. Yani Allah bilgisinin zorunlu doğası akla dayalıdır.

Ebu Hanife de; *'Allah, insanlığa hiç resul göndermemiş olsa idi bile, insandan yine akıl yolu ile Allah'tan yana bilgi sahibi olması beklenecekti'*, diyor. ¹⁷

İnsanın, tüm yaratılmışlar içinde seçkin bir varlık olmasının temel dayanağı, onun, dini emirlere muhatap tutulması ve ahlaki bir varlık olmasının da ön koşulu olan akıl ve ilim istidadı ile donanmış oluşudur.

İşte bu sebeple insanın aklının ve hür iradesi ile seçme hakkının önüne bir engel konmaması gerekir ki kişi kendi davranışlarının sorumluluğunu taşıma, mükafatını hak etme ve cezasına müstahak olma durumunda bulunabilsin.

İnsan, diğer varlıklar gibi değil.. Onlarda, kendilerine irade imkanı vermeyen bir programlanma söz konusu.. Halbuki insandaki program, kendi kendini iyi ve kötüye yönlendirecek özelliğindedir. Ve bu seçme (iradi tercih yapabilme) özelliğinden dolayı da hak ettiği karşılığı görür.

Aklın Korunması

İnsan olarak varolmayı anlamlı ve kıymetli hale getiren akıl karşısında insanın ilk sorumluluğu yine akılla ilgili; İnsana verilen en önemli nimetlerden biri akıl olduğu için, onu hem kulanmak, hem de korumak yükümlülüğü var.

İnsanın insan olarak var olmasının vazgeçilmez şartlarından olan: *'Dinin muhafazası'*, *'nefsin muhafazası'*, *'neslin muhafazası'* ve *'malın muhafazası'* da yine aklın korunması ile mümkün olur.

¹⁶ Y.Fersahioğlu s.204

¹⁷ Y.Fersahioğlu, age,s.45

Toplumun her ferdi, birbirine iyilik ve yardımda bulunacak şekilde, akıl bakımından sağlıklı olmak zorundadır. Zira her bireyin akıl hazinesi sadece o ferde ait değildir.

Aklı denge ve ahengini yitiren fertler, topluma yük olurlar... Böyle bir duruma düşmemeleri için akli felaket ve yıkımlara uğratan şeyleri yasaklayıcı hükümlere uymak gerekir.

Yine, akıl ve şuur bozukluğuna duçar olan fertler, toplum içinde başkalarına kötülük ve tecavüz araçları haline dönüşürler, ki bu da toplumun selameti açısından sakınılması gereken bir husustur.²³

Bu açıdan, toplum içinde yer alan her bir bireye aklını kullanması öğretilmeli ve buna göre eğitilmelidir.

Bundan ötürüdür ki, İslam dini, akli geliştiren ve onu afetlerden koruyan her şeyi nazar-ı dikkate almıştır.. Kişinin malı, aklının muhafazası ve geliştirilmesi uğruna feda edilebilir. Malı muhafaza etmek uğruna akli feda etmenin ise hiçbir kıymeti ve anlamı yoktur!

Birine dünyayı hatta kainatı verseniz bile akli olmayınca bir işe yaramaz.

Dolayısı ile, aklını feda etmek karşılığında teklif edilecek hiçbir şeyin kabulü mantıklı değildir. Herhangi bir sebeple kişiye, 'sen aklını kullanma' demek de bir anlamda aklın feda edilmesidir ki, bu da insan psikolojisi, mantık, ilim ve din açısından asla kabul görececek bir tavır olamaz.

Bunun önemini anlatması bakımından Yunus suresindeki şu ayetten daha şiddetli bir ikaz olabilir mi!

'O (Allah) aklını kullanmayanları murdar kılar.' (Yunus suresi,100)¹⁹

Aklı Korumanın Yolları

Beyine zarar veren her şey akli etkiler; bunun için onlardan

¹⁸ Ebu Zehra, a.g.e., s.359)

¹⁹ Prof.Dr.Ali Özek ve ark. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali, Medine, 1992, s.219

azami derecede korunmak akli muhafaza etmenin ön şartıdır.

Aklı korumanın iki şartından biri, maddi-biyolojik koruma, diğeri ise bilgi ve tefekkürle korumadır.

a. Maddi-biyolojik koruma:

İslam, inancın ve hayatın nirengi noktasını teşkil ettiği için, aklın değeri ve kullanılması yönündeki açıklamalarına ve bu yöndeki uygulamalarına paralel olarak, onu ifsat edecek, onun amacı doğrultusunda çalışmasını engelleyecek maddi unsurları da yasaklayarak, durum ve şartlara göre, birtakım müeyyideler vaz etmiştir.. Bu meyanda, akli ifsat edici birtakım içeceklerin kullanılmasını haram kılmıştır.. Maide 90-91. ayetler buna dikkat çekmektedir. Şöyle buyurur Cenab-ı Hak, bu ayetlerde: *'Ey iman edenler! Hamır (içki, şarap), kumar, dikili taşlar(putlar), fal ve şans okları, şeytan işi birer pisliktir; bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz.. Şeytan, içki ve kumar yoluyla, ancak aramıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister...'*

b. Akıl, nübüvvetsiz doğru yolu bulamaz, nübüvvet ve nas da, ancak akıl ile açıklığa kavuşur, anlaşılır. Bir temsille ifade etmek gerekirse, şariat-akıl ilişkisinde şariat bir bina, akıl ise bunun dayanağı ve temelidir. Bina olmayınca temel bir şeyi ifade etmez; temel ve dayanak olmayınca da, bina sağlam ve güçlü olmaz. (25) İ.Agah Çubukçu, Gazali, s.87-88)

Aklı, maddi zarar vericilerden korumanın yanında, gerekli olan bir yol da vahiy ve doğru bilginin desteğidir. Aksi halde, her şeyin izahını aklın üzerine yıkmak, onu kendi başına bırakmak, akli yorar. Bu açıdan, Yaratıcıdan gelen vahyi, yani 'vahiy yoluyla elde edilen bilgiyi' ve doğru haberi akli koruyan bir nimet olarak bilmeli ve ondan istifade etmelidir.

İşte bu da, aklın en önemli fonksiyonu olan Okumakla mümkün.. Bu açıdan, okuma yeteneği Rabb'in kuluna en büyük nimetlerinden biri..!

²⁰ İ.Agah Çubukçu, Gazali, s.87-88)

Kur'an uyarıyor; '(Okumamaktan) Sakın!..'

'(Okumamaktan) Sakın! Çünkü insan muhakkak azar.' (Alak suresi,5) ²¹

'Şeytanın ve nefsinin telkinleri ile kendini kendine yeterli gören insan okumaya ihtiyacı olmadığını sanır. Halbuki okumak, bir anlamda öğrenmeye ihtiyacı olduğunu itiraf etmek ve Kur'an karşısında diz çöküp teslim olmaktır. Bundan kaçınmak ise, ifade edildiği gibi, azmaya sebep!' ²²

İnsanoğlunun en büyük düşmanının cehalet olduğuna adliye koridorlarının doluluğu ve sokakların azgınlığı şahittir.

²¹ Hasan Basri Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meali, Risaliye yay. İst.1993 s.598

²² E.Hamdi Yazır, age, s.322

II

OKUMAK

ve

YARATICI ile ÜÇLÜ DİYALOG

İnsan, Yaratıcı ile diyalog halinde. Kul ile yaratıcı arasındaki bu karşılıklı iletişimin en açık ve net olanı O'ndan gelen ilahi mesajla, yani Kur'an'la olandır.

Kur'an tek tek her bir kimseye indirilmiş bir kitap gibidir.

Bu kitapta *Oku!* derken, okumanın bütün anlamları akla gelmelidir. *'Gözle oku, zihinle oku, gönülle oku. Kitabı oku, tabiatı oku, olayları oku, tarihi oku ve hepsinden öte kendini oku. Düşünerek, duyarak, yaşayarak oku.'* ²²

'Anlamı olan her şey, okumanın nesnesidir. Doğa ve eşya da okuma eyleminin konusudur. Doğa Allah'ın kitaplarından bir kitaptır. Allah'ın kevnî ayetleri doğa ve eşyanın içerisinde okumayı beklemektedir.' ²³

En geniş tarzda 'okuma şuuru'na erişince insan, Kur'an'ın, tabiatın ve olayların dilinden anlamaya başlar. Rabb'i ile karşılıklı konuşmaya, diyaloga girmiş olur ki, en üst manasıyla tefekkür de budur. İnsanın Yaratıcı ile iletişime ihtiyacı vardır.

Kur'an'daki ilahi seslenişle Yaratıcı, yaratılanlardaki hikmetleri ve tabiat olayları ile birlikte, geçmiş toplulukların başlarına gelenleri anlatarak, insanın düşünmesini, akletmesini

²² Mustafa İslamoğlu, age, s.119

²³ Mustafa İslamoğlu, age, s.44

ve sorumluluklarının idraki içinde olmasını istiyor. Ayrıca, kişiye hayatını nasıl kullanması gerektiğini bildirip; huzurun, mutluluğun ve kurtuluşun reçetesini veriyor; bu birinci diyalog.

Allah, ayette; *'Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün ard arda gelişinde, insanlara yararlı şeyler ile denizde yüzen gemilerde, Allah'ın yağdırdığı ve kendisiyle yeryüzünü ölümdünden sonra dirilttiği suda, her canlıyı orada üretilip yaymasında, gökle yer arasında boyun eğdirilmiş bulutları evirip çevirmesinde, düşünen bir topluluk için gerçekten ayetler (ibret ve deliller) vardır.'* (Bakara suresi, 64)

Kur'an'ın buna benzer yüzlerce ayeti, insanları, yaratılmışlar üzerinde düşünmeye çağırır. İşte insanın bu çağrıya kulak vermesi de, yine Yaratan'la diyaloga girmesidir.

İnsanın, kendi bedeni de buna dahildir. Doğadaki herhangi bir şeyi incelediğinde büyük bir ölçü, sanat, plan ve akıl bulduğu gibi, bedeninde de harika deliller bulur.

Tabiat, bütün bu ölçü, sanat, plan ve külli akılla Allah'ın eşyaya koyduğu ayetleri gösterir. İnsan, hiçbir şeyin boşa yaratılmadığını düşünerek, hem Yaratıcının büyüklüğünü tasdik ve takdir etmek, hem ibret almak, güç kuvvet elde etmek ve istifade etmek üzere tabiatı anlamaya, çözmeye çalışır.

Sonsuz ilim ve akıl sahibi olan Kudret, eşyaya ve tabiata koyduğu kanunlarla (ayetleri ile) insanoğluna çok şeyler anlatır ki bu Yaratıcı'nın tabiat yoluyla insana seslenişidir.

Tanrı ile iletişimde üçüncü yol ise; Yüce Yaratıcının, her bir insanı belli bir zamanda ve mekanda, ona özel şartlar içinde yaşatmasıyla gerçekleşir. Bu diyalog sürekli. Ömür denen zaman zarfında insanın karşılaştığı her olay, Yaratıcının özel mesajı olarak algılanabilir.

Bu manada herkesin içinde bulunduğu şartların ve yaşadığı, karşılaştığı olayların dili vardır. Bizzat yaşadığı olayların bir dili olduğunu bilmek ve bununla kendisine bir şeyler anlatıldığını düşünmek..!

Bilinmelidir ki, şartları, imkan ve imkansızlıkları Yaratıcı hazırlıyor. Başa gelenler ve her an karşılaşılacaklar ile; 'Rabb'im

bana ne söylüyor?’ diye kendi kendine sorarak düşünmek.. gerekir.

İşte bu üç diyalog yolu ile kişi akletme misyonunu yerine getirir.

Tanrı ile iletişim işte bu düşünme, akletme işlemi ile kurulur. Bütün diğer yaratılanlar gibi, insan kendisinin de boşuna yaratılmadığı şuuruna böylece erişir.

Her yaratılışta mutlaka bir amaç vardır. Allah Teala hiç bir mahluku boşuna yaratmamıştır. Her yaratığın, kendine Allah tarafından verilmiş görev yada görevleri vardır. Bildiğimiz, bilmediğimiz, tanıdığımız tanımadığımız yaratıkların her hangi biri eksik olsa hayat dengesini kaybeder.

İnsan bu vazifeleri keşfedip yerine getirmekle yükümlüdür. Kulluk görevinin gereği de budur. İnsanı bu hayattan kazançlı çıkaracak başka yol da yoktur.

‘Allah hiçbir şeyi boş yaratmamıştır. Düşünen insanlar için her bir yaratılışta sayısız ibretler, bilgiler ve faydalar vardır.’ (Yunus,5)²⁴

Düşünme yeteneğini kullanmayan bir insanın ise buna ulaşması ve önüne gelen kutsal kitaptan, hayat ve olaylardan istifade etmesi söz konusu olamaz.

Ölümle birlikte hayat uykusundan uyandığında şaşakalmamak için; Kur’an’ı, tabiatı ve başa gelenleri okumasını bilmeli. Yaratıcı ile iletişimini sürdürmelidir.

Yaratanla diyalogun hazzına varmak için aklı, kalbi ve ruhu; fikir, zikir ve şükür üzere buluşturmak gerçek kurtuluş ve sonsuz mutluluk reçetesi..! İşte hayatın anlamı!

Kur’an’ın diliyle; ‘*Vedud*’ olan, yani ‘*en çok seven ve sevilen*’ Yüce Allah ile diyaloga dalmak ve bu diyalogla coşmak için okumak..!

‘Okuma’ yeteneğini lütfeden Yüce Rabb’in, ‘Okul’ emriyle başlayarak.. mazeret üretmeden!

‘Kur’an’ gibi okunacak bir ‘Kitap’ ve kitap gibi okunmayı bekleyen koca bir ‘Kainat..!’ Ve kainat gibi bir ‘İnsan’ gözler

²⁴ İsmail Kazdal, age, s.132

önünde! Bütün bunları anlamak için okumak!

Görmek ve Bilmek

‘Görmek’ ve ‘Bilmek’; düşünce ve davranışlarımızın kalitesini belirleyen baş faktörlerdir.

Görmek sadece gözle algılanan bir dış dünya imajını elde etmenin çok üstünde bir anlam ifade eder.

Dış dünyadaki görüntülerin optik yollarla önce göz dibine, oradan da sinirsel yollarla beyindeki görme merkezine gitmesi yeterli değildir. Kişinin gördüğünü anlaması, anladığını yorumlaması, ondan bir ders çıkarması ve bir tavır alması beklenir. Bu olmuyorsa görme işlemi tamamlanmamıştır. Ve böyle bir kişi ‘görmezler’den sayılır.

Bunun için, ‘Görmek’ ve ‘görmezlik kavramları’ kalbe izafe edilir.

Kur’an’ın ifadesi ile; *‘Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki, orada olanları akledecek kalpleri, işitecek kulakları olsun. Ama yalnız gözler kör olmaz, fakat göğüslerde olan kalpler de körleşir.’* (Hac süresi, ayet 46.)

Bilmenin yani bilgi edinmenin görmeyi gerçekleştirmesi için insanoğlunun öncelikle ‘Allah bilgisi’ne ve O’nun gönderdiği kılavuz bir ‘Kitap’ın yol gösterici ışığına ihtiyacı vardır.

Gazali’ye göre insanın en belirgin özelliği bilgi sahibi olmasıdır. Bu bilgiler içinde en şerefli (önemli) olan ise; zat, sıfat ve fiilleri bakımından Allah bilgisidir.

Gazali, Allah bilgisinin, insanın fitratında mevcut olduğuna; ‘Onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan, ‘Allah yarattı’ derler ayetini delil getirerek savunmaktadır. Ona göre Allah bilgisinin, insanda doğuştan var olduğunu gösteren bir örnek de, ‘Hatırla ki, Rabb’in, Ademoğullarının sulplerinden zürriyetlerini çıkarıp da, onları nefislerine karşı şahit tutarak, ‘Ben sizin Rabb’iniz değil miyim?’ diye buyurduğu vakit, onlar da, ‘Evet, Rabb’imizsin, şahit olduk’ demişlerdi’ (Araf, 172) mealindeki ayet-i kerimedir..

Kur'an nokta-i nazarından Allah'ın varlığını kabul etme bir problem teşkil etmez. Tartışma O'nun sıfatları üzerindedir. Muhammed Kutup, '*Kur'an-ı Kerim, insanlara Tanrının varlığını söylemek için inmemiştir. Çünkü onlar, 'Kur'an olmadan da bunu bilmektedirler'* diyor. Ona göre tarihi süreç içerisinde insanlığın problemi Allah'ın varlığını bilmemek ve ona ibadet etmemek olmamış, aksine, Allah'ı (sıfatlarıyla) layıkıyla bilememek ve bu yüzden O'na gerektiği gibi ibadet edememek olmuştur.

Allah hakkında şüphelerini beyan eden insanların, atalarının taptıklarına şartlanmış olduklarını, kendi ifadelerinden anlıyoruz. Şartlanma, bir kilitlenme, bir kördüğündür. Kur'an-ı Kerim'in zihni eğitirken kabul ettiği önemli ilkelerden biri de bu şartlanmayı yok etmektir. Çünkü herhangi bir konuda şartlanmış olan bir kimseye bütün belgelere rağmen hakikati kabul ettirmek mümkün değildir.²⁵

Şartlanmanın engellediği 'görme'yi ancak temiz kalp ve sağlam bilgilerle aşmak mümkündür. Bunun için okumaya, öğrenmeye ve de uygulamaya ihtiyaç vardır.

Öğrenmeyi, uygulama ile desteklemeden, bilgidен yararlanmak mümkün olamaz.

Sahabeden biri diyor ki; Kuba mescidinde ilim tedris ediyorduk. Bu esnada Allah'ın Resulü çıkageldi. Bizi okur ve okutur halde gördükleri zaman;

'Öğrenebildiğiniz kadar öğreniniz; fakat öğrendiklerinizle amel etmedikçe, Allah, öğrendiğiniz hiçbir şey ile size bir fayda vermeyecektir' buyurdu. (Muaz, İbni Ömer ve Enes'ten)²⁶

Okumak, görmek, öğrenmek, düşünmek, bilmek ve uygulamak, Yaratıcı ile diyalogun ve akletmenin tamamlayıcı unsurları.

²⁵ Y.Fersahoğlu, age, s.273-275

²⁶ Gazali, İhya c.3, s.222

III

BİLGİNİN GÜCÜ

Bilginin İnançtan Bağımsız Gücü

Hayatın ve eşyanın bilgisi insana, başka bir yolla erişilmesi mümkün olmayan bir kuvvet sağlar. İnsan, ancak bilgisini artırdığı oranda hakim mevkie çıkar. *'İstifade edilen'* konumundan kurtularak, *'istifade eden'* olur. Aksi halde *'sömürülen'* olarak kalmaktan kurtulamaz. Bu, bilginin karşı konulmaz gücüdür.

'Bilgi gücü'nün mahiyeti incelendiğinde görülür ki, bu güç inançlardan bağımsızdır. Hayatın ve eşyanın doğru bilgisini elde edince, insanlar kendilerini başkalarına üstün kılacak avantajı yakalamış olurlar.

Bilgiye ulaşamayanlar ise inançları doğru da olsa, bilgi gücünü elinde bulunduranlara boyun eğmek zorundadır. Okumadan, öğrenmeden, sırf inancından dolayı, kendilerine ilahi yardım geleceği düşüncesi ham hayalden öte bir anlam taşımaz.

Yusuf Has Hacıp, Kutadgu Bilig'de, konu ile ilgili hadisler ışığında; *'Bilgiye hakim olan dünyaya hakim olur'* diyor.

Düşünür Bacon da; *'Bilgi kuvvettir'* diyerek bunu teyit ediyor.

Victor Hugo ise; *'Kafaları bilgi nuru ile aydınlatınız, ta ki onları kesme ihtiyacı duymayasınız!'* sözüyle haklı olarak çok ciddi

bir ikazda bulunuyor. Bilgi ışığından mahrum kafalar, hem kendileri hem de yakın çevreleri için en azından birer potansiyel problemdirler.

'İlim insanın alem içindeki yerinin ve konumunun farkına varmasına katkı sağlayan bilgidir. Buna katkıda bulunmayan bilgiyi Hz.Peygamber 'faydasız bilgi' olarak görmüş ve ondan Allah'a sığınmıştır. (Müslüm, zikir, 73) Bu manada faydasız bilgi iki şekilde olur. 'Birincisi; özünde sahibine fayda sağlamayan, mutlak hakikate bir atıf olma niteliği taşımayan bilgi. İkincisi; özünde yararlı olduğu halde sahibinin bundan faydalanamadığı bilgi. Kişi için gerekli bilgileri öğrenmek, farz olarak bildirilmiştir. Farz yani, elde etmekten sorumlu olduğumuz bilgiler.' ²⁷

Aksi halde; *'Bilgiden mahrum olan kimseler hurafeye boğulur. Ancak bilginin bulunduğu yerde hurafeye yer yoktur.'*²⁸

Sağlıklı Düşünmenin Temel Şartı

Düşünceleri ve fikirleriyle, yaşadıkları çağı aşarak gelecek nesilleri bile etkilemeye devam eden kişiler, bilgin kişilerdir. Onlar daha fazla bilgiye ulaştıkça daha doğru düşünmeyi ve düşündürmeyi başarmışlardı. Hangi millettense olursa olsun bu büyük insanlar, bu yönleriyle bütün insanlığa önderdir.

Peyami Safa hep öyle uzun bir günün özlemi içinde olmuştu ki, o günü şöyle anlatır; *'O gün.. alelade günlerin bütün alakalarından uzaktır. O gün hiçbir işim olmayacak, telefonu çalmayacak, kapı vurulmayacak. Otomobil kornası ve ayak sesi duyulmayacak; o gün hafızamı bir direksiyon gibi kullanabileceğim, istediğim sayfayı açacağım...'* der ve ekler: *'Yarını bugünden daima daha müsait olacağımı farz etmekten doğan ceza, o işin asla yapılmasıdır. Yani o kitabın asla okunmamasıdır.'* Bugün, hemen şimdi okumalısınız!

Göğsünden vurulduğu halde nutkunu yarıda bırakmayan

²⁷ Mustafa İslamoğlu, age,s.96

²⁸ Y.Fersahoğlu s.227

Amerika'nın en renkli Cumhurbaşkanı Roosevelt, Beyaz Saraydayken çok meşgul olduğu halde yüzlerce kitap okuma fırsatını buldu. Öğleden önceleri, beş dakikalık görüşme aralarında bile masasındaki kitaplardan birkaç satır okumayı ihmal etmezdi.

Goethe, kütüphanesinin yanında kendisini, büyük bir sermayenin yanındaymış gibi hissettiğini söylerdi.

'Tekrar dünyaya gelsem, belli bir param olsa, okuyup yazsam. Üniversite kütüphanesine gitsem aylarca kalsam, zeytin ekmekle yaşasam' ifadeleri ise, *'Okumaktan gözleri kör olan dahi'* olma şerefini taşıyan Cemil Meriç'in.

Birçoklarımızın; *'Gaye vasıtayı meşru kılar görüşü'* ile tenkit ettiği Machiavelli'nin kitap okumaya en iyi elbiselerini giyerek başlaması size anlamlı gelmiyor mu? ²⁹

İslam dünyasının bilge kişileri de okuma konusunda herkese örnek olacak durumda idiler.

İşte onlardan bazıları;

İbni Sina (980-1037) diyor ki; *'Geceleri hep okumakla yazmakla meşgul oldum. Uyku bastırarak olsa, bir bardak bir şeyler içerek açılıyor, yeniden çalışmaya koyuluyordum.'*

'İbn-i Rüşt (1126-1198), eserleri Avrupa'da yüzyıllarca okutulan Endülüs'lü büyük filozof, bilgin. O da sürekli kitap okurdu. Kitap okumadan geçen sadece iki gecesi olduğu söylenir; biri evlendiği, diğeri de babasının vefat ettiği gece.'

'İbni Teymiyye (1147-1224); İlminin çoğunu uykudan ayırdığı zamanlarda kazanmıştı. Kitap okumaya başlayacağı zaman saçlarını bir çiviye bağlar, öylece kitap okur; uykusu geldiğinde ise, çiviye bağlı olan saçları onun uyumasına mani olurdu.'

Fahrüddin-i Razi (1149-1209); Misli bulunmayan meşhur müfessir. Çok defa, sofraya oturduğunda bir yandan yemeğini alır, öbür yandan kitap okurdu. Evinden mescide giderken bineğinin sırtında 300 talebesine ders verdiği anlatılır. Sadece tefsire dair yazdığı eserler 20 bin sayfayı aşındır.

²⁹ Turgay Yalancı, Zaman, 22.4.2000

'Mevlana Celaleddin-i Rumi (1207-1293); Gece gündüz okuyor, öğreniyor, ilim dağarcığını her gün biraz daha dolduruyordu.' Asırlardan beri de gönülleri dolduruyor.

'Fatih Sultan Mehmed Han da (1431-1461) en çok okuyan devlet büyüklerindendi.' O hem devlet adamı hem gönül adamıydı, şairdi.

Yavuz Sultan Selim Han (1470-1520); O kadar çok okurdu ki, çoğu geceler bu durum, sabahlara kadar sürer; gözleri kan çanağına dönerdi. Günde sekiz saat okurdu. Mısır seferine giderken yanında üç katır yükü kitap götürmüştü. Dostu Hasan Can; 'Gözünden hiç kitap gitmezdi; daima okur, uykuya ve yemeğe rağbet etmez; günde ancak bir kez yemek yerdı,' diyor.

Katip Çelebi (1608-1657) diyor ki; 'Mumlar tükenir, güneş doğar, ben hala okurdum; gözüme uyku girmezdi.'

İsmail Hakkı Bursevi (1652-1715); Bu zat, mum ışığında 161 eser yazmıştı. Avrupahılar; 'bu eserler bir ömre değil, beş ömre sığmaz; bu kitaplar üç yüzyılda yazılmaz' derlerdi.

Ahmet Mithat Efendi'nin (1844-1912); okumaya olan düşkünlüğü, onu ayaklı kütüphane ve Türk milletinin Hacı-i evveli yapmış ve 226 kitap yazmıştı.

Ömer Nasuhi Bilmen (1884-1972); Bu meşhur İslam alimi ve müfessiri diyor ki; 'Küçük yaşlarımda elime geçen eserleri bir gecede okuyup bitirirdim. Gözlerim kan çanağına döner, sıhhatim bozulurdu. Annem gecenin, geç saatlerinde gelir, islenmiş lambanın camlarını siler, bazen de; 'Oğul, artık yeter yat!' diyerek lambaya üflerdi.'

Ebu'l-Faruk Süleyman Hilmi Silistrevi (1888-1959); Zamanını boşa geçirmemek hususunda iradesini o derece zorlardı ki; burnundan, okuduğu kitapların sayfaları üzerine kan damladığı olurdu. Uykusunun kaçması ve okumaya devam edebilmesi için, her gün çok fazla miktarda kahve içerdi. Bazen geceleri eline bir parça kar alır sıkarak boynuna yerleştirir, karın yavaş yavaş erimesi sonucu sırtından aşağı inen soğuk su ile uyanık

kalmaya çalışır, okumaya devam ederdi.

Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken (1901-1974): Okurken uyumamak için ayaklarını su dolu bir kovaya sokar, sabaha kadar okurdu.

Müfessir Prof. Dr. Seyyid Kutub (1906-1966): Ortalama günde on saat okurdu. Kendi ifadesiyle; *'Bu satırların sahibi, ömrünün kırk senesini okumakla geçiren bir insandır'* derdi.

İmam-ı Malik Hazretleri (711-795): Tuvalette geçen zamanına bile acıdığı için üç günde bir def'i hacet edecek şekilde az yedi. Yeme, içme ve uyku ihtiyacı olmasaydı da, bütün zamanımızı ilimle ve ibadetle geçirseydik derdi.³⁰

Bu örnekler, köklü medeniyetlerin nasıl bina edildiğinin en açık göstergeleridir.

Şimdiki Acınacak Durumumuz

Yayın ve okuma imkanlarının şu kadar artmış olmasına rağmen çağımızda, bilgi gücünden bu kadar uzak olmanın affedilir yanı olamaz. Başka milletlerin sosyal, siyasal ve ekonomik sömürü alanı haline gelişimizin sebeplerini bilgi konusundaki ciddiyetsizlikte aramak gerek.

Kitaptan ve bilginin aydınlatıcı ışığından uzak duran bir toplumun, iyilikleri hak etmesi düşünülemez.

Fertleri okumayan toplumlar için boşuna umuda kapılmamalı, ta ki insanların çoğunun elleri kitaplı oluncaya dek!

Bu konuda henüz acınacak durumda oluşumuz ise maalesef inkar edilemeyecek derecede açık.

Batı Dünyasında kitap, bir insanın ihtiyaç listesinde 18. sırada yer alırken Türkiye'de bu sıra 222'yi gösteriyor.

Japonya'da kitap, dergi ve gazeteler günün her anında ve her yerde okunuyor. Japonya'da basılan 124 gazetenin tirajı 70 milyon... Türkiye'de ise durum hayli farklı; her bin kişiden 68'i ancak gazete okuyor. Türkiye'de toplam gazete tirajı 5 milyon civarında. Bu tirajda spor, magazin ve müstehcen neşriyat yapanları, resmi ve rutin satışları, promosyon meraklılarını

³⁰ 07.03.1999, Akit.

düşerseniz, okunan gazete tirajı 1 milyonu bile bulmaz. Esasen gazete okumak da kitap okumanın yanında bir çerezdir.

Kitap okuma konusunda durum bizim için tam bir felaket.

Almanya'da, her 1000 kişiye 2.700 kitap düşüyor. Yani bir kişi yılda 2.7 kitap okuyor.

ABD'de 1000 kişiye 1200 kitap; yani bir kişiye 1.2 kitap düşüyor.

Japonya'da, 1000 kişiye 1100 kitap, kişi başına yılda ortalama 1.1 kitap.

Türkiye'de ise her 1000 kişiye sadece 7 kitap düşüyor. İşte felaketin dehşet veren boyutu..

Allah'ın 'Oku' emrini (genel manada) kimin uyguladığı açıkça görülüyor. Başkalarının nasıl ileride, bizim ise neden geride kaldığımız belli!

Bilgiye sahip olduğu için dünyaya hakim olma hakkına erişmiş bulunanlarda, kişi başına yılda 1,2 ile 2.7 kitap düşerken bizde, bin kişiye 7 kitap düşüyor olmasını '*felaket*' kelimesinden başkası anlatamaz.

Aydınların bile içinde bulunduğu kötü tabloya bir örnek olması bakımından şu araştırmaya bakınız;

'Gazi Üniversitesi öğretim kadrosu üzerinde yapılan bir araştırmada öğretim üyelerinin %21'inin akademik yayınlar dışında kitap okumadığı gösterildi.'^{30b}

Bu tablo değişmediği sürece gelecekte umutlu olmak mümkün mü!

Yine kültürün ve okumanın bir kriteri olarak kağıt tüketimi de bu iç karartıcı tabloyu doğrular nitelikte.

ABD'de kişi başına bir yılda düşen kağıt miktarı 390 kg, Avrupa'da kişi başına 90 kg, Türkiye'de 20 kg'dır.

ABD'de bir yılda 72.500 çeşit kitap basılmakta. Almanya'da 49.000. Türkiye ise devlet yayınları dahil bu rakam sadece 7.000 civarında.

Dünya genelinde ise, 1991 yılında kitap için kişi başına en fazla para harcayan ülke, 73 dolarla Almanya gösterilirken,

Türkiye bu konuda sıralamaya dahi girememiştir.

10 yıl önce 7 milyon nüfuslu Azerbaycan'da bir şiir kitabı 100 bin basılıyor ve bir ay içinde tamamen satıyorken, Türkiye'de bir kitabın ortalama ilk baskısından 1000-1500 adedi bir yıl içinde satılırsa başarı sayılıyor!

İlmî Araştırmalar ve Bilim Adamı Sayısı

Bilimsel araştırmalarda da durumumuz içler acısı.

Türkiye'de bir yılda yapılan ilmi araştırma sayısı 368 iken, Japonya'da 23.630, ABD'de 204.632 Almanya'da 26.168'dir.

Bizim de önde olduğumuz alanlar yok değil(!)

Fransız Shene Ferguson gazetesinin yaptığı araştırmaya göre, kumarbaz milletler sıralamasında Türkiye ikinci sırada, İsrrafta dünya birincisi, Alkolde dünya üçüncüsü, sigarada dünya dördüncüsü.

Türkiye'de 95 kişiye bir kahvehane düşerken, 65.000 kişiye bir kütüphane düşüyor.

Yalnızca İstanbul'da ruhsatlı kahvehane sayısı on binin üzerinde. Buna karşılık İstanbul'da, doğru dürüst 19 kütüphane var. İstanbul'un her bir ilçesine bir kütüphane bile düşmüyor.

Halbuki, bu kahvehaneler birer kiraathane (okuma evi) olarak amaçlanmış değiller miydi?

'İlk kahvehane İstanbul'da 1554-1555 yıllarında Halep ve Şamdan gelen iki kişi tarafından açılmıştı. Bu kahvehanelerde aydınlar, edipler, halktan kişiler toplanırlar, konuşurlar, tartışır-lar, şiir okurlar, dinleyenler de yararlanırlardı. Bu kahvehanelere bu eğitici öğretici özelliklerinden dolayı mekteb-i irfan denilirdi.'^{30c}

Dünya Bankası'nın 1997 tarihli verilerine göre, Türkiye'nin başka ülkelere oranla bilim adamı ve mühendis sayısı da oldukça düşündürücüdür;

İşte bazı ülkelerde 1 milyon kişi başına düşen bilim adamı

^{30c} Ali Karaçam, Osmanlıyı Cihan devleti yapan 150 Sır, Bilge yay. İstanbul, 2001

ve mühendis sayısı;

ABD'de bir milyon kişiye	3.873 kişi
Norveç'de	3.159
Hollanda'da	2.656
Fransa'da	2.267
Belçika'da	1.856
İrlanda'da	1.801
Küba'da	1.369
Mısır'da	458
Tunus'da	388
Libya'da	361
Wietnam'da	334
G.Afrika'da	319
Gine'de	264
Nikaragua'da	214
TÜRKİYE' de	209

31

Bu rakamların diğer İslam ülkelerinde bizden daha da kötü olduğu muhakkak.

Türkiye halkının %18-20'si okuma yazma bilmez, %60 kadarı da ilkokul ve gerisinde ve yüksek okul okuyanların sayısı %3'ü, 4'ü pek geçmezken diğerlerine göre daha ileri gibi olan Mısır'da halkın %48'i oku yazar değil.

'Birleşmiş Milletlerin 22 Arap ülkesinde yaptığı bir çalışmada; 280 milyon nüfusun 65 milyonunun okur yazar olmadığı, kadınların ise %50' sinin okuma bilmediği tespit edilmiştir.'

Hala geri kalışın sebebini merak eden var mı? Bu rakamlar değişmediği sürece gelecekte umutlu olmak mümkün mü?

Bütün bunlara karşılık, şu, içinde yaşadığımız yere batasica

³¹ Akit 12.05.1999

^{31b} Atv'de Sabah, 3.7.2002

sistemin kitaptan, kağıttan KDV alması ve her zaman en fazla zammı kitabın bir numaralı girdisi olan kağıda yapması nasıl izah edilir!

Sistem bilgili bir toplum istemiyor. 'Bilgi toplumu' olma yolunda ilerlemek iyi niyetli olmayan yöneticilerin işini zorlaştırır.

Bunun, Kur'ani bir değerlendirmeyele affedilir yanı yoktur. Birleşmiş Milletler raporlarına göre; Dünya nüfusunun 948 milyonunun, yani bir milyara yakınının okuma yazma bilmesinin ise sorumluları arasında, 'İkra' diye başlayan bir kitabın inananları olamaz, olmamalıydı!

İslam Peygamberinin şu sözleri ne kadar da anlamlı;

'İlim rütbesi rütbelerin en büyüğüdür.'

'Rutbe', insanların itibar ettiği şeydir, dolayısı ile 'en büyük rütbe ilimdir' ilme itibar ediniz; ilimden başkası ilimden daha çok itibara layık olamaz.

'İlim men edilemez.'

Men edilemez, yani yasaklanamaz; boşuna engellemeye çalışmayınız. İlim adamını hapsedersiniz düşünmeye, fikir üretmeye ayıracak daha çok vakti olur, ekmek-yemek derdi olmaz, daha fazla eser verir. Siz engellemeye çalışırsınız, ilim sahibi olanlar başka yere göçüp gider, 'beyin göçü' olur. Oralarda 'neşv ü nema' bulur; siz de bakakalırsınız. Boşuna uğraşmayın; çünkü 'ilim' Allah'ın ayetlerindendir ve elbette 'men edilemez'.

'Dünyada ilim neşri kadar takdire şayan hayrat olmaz.'

Takdire şayan bir hayrat mı bırakmak istiyorsunuz; ilimi eserlerden daha üstünü yok!

Ve bütün bunlardan sonra işte insanı iliklerine kadar

titretmesi gereken bir yüce söz daha,
o güzel Peygamberden;

‘İlmi artırmayan güne yazıklar olsun.’ ³²

Yani bir gün, her hangi bir gün ya da bugün, eğer ilmin üzerine bir şeyler ilave etme imkanı olmamışsa, ilimi artırma gayreti gösterilmemişse çok yazık! Yazık böyle bir güne! Bu gün zayi edildi demektir. Bugün, güneş insanlığın üzerine boşuna doğmuş batmış oldu; *‘ilmi artırmayan bu güne yazık edildi!’* Tabii, bu ilmi artırmayanlar için böyle!

Eğer her birimiz, bir günümüzü ilmimizi artırmadan harcadı isek yazık!

Eğer bir araştırma yapıyor değilsek, günümüz labaratuarda geçmiyorsa, geriye tek yol kaldı demektir; o da *İkra..!* Biz de inadına okumuyorsak yazık!

Resulullah hep ilimi tavsiye etmiş, kendisi de ilim meclislerini tercih etmişti.

Peygamber mescide girdiği zaman toplanmış iki grup gördü. Bu gruplardan biri dua ve zikir ile meşgul oluyor. Öbürü ise ilimden bahsediyor ve birbirilerine ilim öğretmeye çalışıyorlardı. Bunun üzerine Hz.Peygamber, zikir halinde olanlara işaret ederek;

‘Bunlar Allah’tan isterler, Allah Teala dilerse onlara verir, dilemezse vermez.’ Sonra ilim üzerine konuşanlara işaret ederek şöyle buyurur; *‘Bunlar ise, halka eğitim ve ilim öğretmeye çalışıyorlar. Ben de size bir muallim (öğretici) olarak gönderildim.’* Daha sonra da, Hz.Peygamber ilim öğretenlerin meclisine giderek onların aralarında oturdu. ³³

O, güzel insan, hiçbir zaman önemini kaybetmeyecek bir düstur veriyordu.

O; *‘Bir alimin meclisinde hazır bulunmak, bin rekat namaz kılmaktan daha faziletlidir’* diyordu. ³⁴

Hatta ilmi, Cennete götürecek yol olarak gösteriyordu.

‘İlim tahsil etmek üzere yollara düşen kimseye Allah Teala, cen-

³³ İhya, c.3, s.79

³⁴ Gazali, İhya c.3, s.73

³⁵ Gazali, İhya c.3, s.72

nete giden yolu gösterir. (Ebu Davut, Tirmizi, İbniMace) ³⁵

İlmin farz olduğunu bildiriyordu.

'İlim öğrenmek her Müslüman'a farzdır.' (İbn Adiy, Bayhaki) ³⁶

İlimden uzak kalanı şeytanın kolayca aldatacağını da haber veriyordu.

'Şeytan için bir tek fakih(i aldatmak) bin abid(i aldatmaktan) zorudur. Her şeyin bir temeli vardır. Bu dinin temeli ilimdir.' (Teberani) ³⁷

Bilginin insanı Peygamber varisi yapacağını müjdeliyordu.

'Alimler, peygamber varisleridir.' (Buhari, ilim 10)

Ve büyük İslam bilgini Hasan Basri ilimsiz insanlık olmaya-
cağını ikaz ediyor;

'Şayet alimler olmasaydı, insanlar hayvanların seviyesine inerlerdi.' ³⁸

Demek ki; insan olarak kalabilmek için ilim şart. Ve elbette ki, bu ilmin ilim olabilmesi için vahiyle ters düşmemesi gerektiği gibi hayatla da iç içe olması beklenir.

Bakınız, Hz.Ali'nin şikayetine; *'Belimi iki tip insan kırmıştır; İlimiyle amel olmayan alim, ibadete dalan cahil. Çünkü cahil halkı ibadetiyle aldatır, alim de ibadetsizliği ile.'* ³⁹

Ayetlerin Suyunu Çıkaranlardan Korunmak

Yüce Rabb'imizin insanlara gönderdiği, Kıyamete kadar baki kalacak olan kurtuluş mesajı *'Oku..!'* emri ile başlarken ve Hz.Peygamberin ilim üzerinde bu kadar çok durduğu bilinirken, insanlara ayetlerin suyunu içmeyi telkin etmek ne demek!

Bakınız şu sorumsuz satırlara;

'Bir kimse, Alak suresinin ilk beş ayetini, 'İlğın' ağacından yeni yapılmış bir ağaç kap içerisine, oruçlu ve abdestli iken, çelik bir kalemle yazar ve kabin içerisini güneş görmeden, yerinden alınan tatlı

³⁶ Gazali, İhya c.3, s.72

³⁷ Gazali, İhya c.1, s.66

³⁸ Gazali, İhya c.3, s.81

³⁹ Gazali, İhya c.3, s.205

bir su ile doldurur ve aç karnına içerse, beklenenin üstünde zekaya ve engin görüşlülüğe sahip olur.’⁴⁰

Ayetlerin suyunu içmeyi telkin eden bu sözleri Peygambere yakıştırmak, o güzel insanın ilim vasfıyla bağdaşır mı? Bu tavır Kur'an'ın ruhuna uyar mı?

Alak suresinin ‘Oku’ ile başlayan ilk ayetleri, ‘akledildiği’, anlaşıldığı, önemsenip gereği yapıldığı taktirde, gerçekten, başka hiçbir şekilde elde edilemeyecek bir akıl ve zeka diriliğine ve engin görüşlülüğe erişilir. Ama asla bilmem nereye yazılarak, bilmem nereden getirilecek su içinde eritilip içilerek değil!

Zihni melekeleri yeterli seviyede olan insan için bilgiden daha büyük imkan olamaz.

Her şeyden önce bilginin gücüyle, başkalarını etkileme veya başkalarının etkisinden kurtulma ve özgür olma imkanına erişilir.

Temiz bir inanç için gerekli olan bilgi, temiz bir hayat için de şarttır. Sağlam bilgiler olmadan doğru bir inanç, temiz bir hayat ve ileri toplumsal bir sistem kurulamaz.

⁴⁰ Arif Pamuk, Resulüllah'ın Dilinden Sure ve Duaların esrarı, hikmeti ve fazileti, İstanbul, 1997, s.247

IV

İKRA..!, OKU..!

Allah'tan, büyük rahmet ve acıma ile muamele ettiği kullarına gelen mektup! Kurtuluş mesajı..!

Kıyamete kadar baki ve insanoğlunu 'yangından korunma talimatnamesi'nde indiriliş sırasına göre ilk emir; 'oku!' emri.

Henüz başka hiçbir şey söylenmeden, doğrudan doğruya verilen bu emir, kıyamete kadar değişmeyecek, önemini asla kaybetmeyecek, bütün insanlığa yönelen yüce bir hitap; 'Oku..!'

'Oku yaradan Rabb'inin adıyla..!' diye başlayan bu ayetleri şimdi değişik mealinden görelim;

Prof. Dr. Ali Özek ve Arkadaşlarının Mealinden;

1.2. *Yaratan Rabb'inin adıyla oku! O, insanı bir aşılınmış yumurtadan yarattı.*

3.4.5 *Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabb'in, en büyük kerem sahibidir.*

6.7. *Gerçek şu ki, insan kendini kendine yeterli görerek azar.*⁴¹

⁴¹ Prof.Dr.Ali Özek ve ark. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklaması Meali. Suudi Arabistan Krallığı, Medine 1992 s.596

Hasan Basri Çantay'ın Mealinden;

Yaratan Rabb'inin adıyla oku.

O insanı bir kan pıhtısından yarattı.

Oku, Rabb'in nihayetsiz kerem sahibidir.

Ki O, kalemle (yazı yazmayı) öğretendir.

İnsana bilmediğini o öğretti.

(Okumamaktan) sakın! Çünkü insan muhakkak azar.

Kendisini ihtiyaçtan (mal sebebiyle) vareste gördü diye. 42

'İkra sözcüğünün kök anlamının, 'anlamsız harflerden anlamlı kelimeler oluşturmak' ve 'eşya ile bilinç arasında tasavvuri bir bağ kurmak' olduğu hatırlanacak olursa, bu emrin ilk muhatabın bilincini inşa etme amacı taşıdığı da anlaşılacaktır.' 43

Alemlerin Rabb'i, yani eğiticisi, düzene koyucusu, terbiye edicisi! İşte, insanı yaratan da bu eğitici, terbiye edici, yani Rabb! O, şimdi insanı, insanın Rabb'i olarak eğitiyor ve ona 'Oku..!' diyor.

Rabb, insana büyük kereminden okuma yeteneğini lütfetmiş. Ve o sonsuz kerem sahibi Allah'ın kereminden istifade etmek için okumayı bir yol olarak göstermiş. Onun sonsuz kereminden istifade için okumak adeta şart olarak koşulmuş.

O, insana bilmediğini öğretti. İnsanın okumaktan imtina etmesi ve kendini kendine yeter görmesi, buna (okumaya) ihtiyacının olmadığını düşünmesi ise azgınlık ve büyük saygısızlık olarak gösterildi.

Bu emir inerken, başlangıçta Hira mağarasında Hz. Muhammed'in zatına melek gelip canına tak diyen şiddetli bir sıkıştırma ile yalnız 'Oku' deyince, o zamana kadar, okumak bilmediği için, Hz.Muhammed(sav);

'Ben okumuş değilim' yani 'Okumak bilmem ki, ne okuyayım?' demişti. Bunun üzerine melek yine şiddetli bir sıkış-

42 Hasan Basri Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meali, Risaliye yay. İst.1993 s.598

43 Mustafa İslamoğlu, age, s.73

tırma ile 'Oku' demiş; O da yine; 'Ben okumuş değilim' demişti.

'Sen, Kur'an'dan önce bir kitap okumuyordun.' (Ankebut 29/48) Kitabın niteliğini, imanın esasının neden oluştuğunu bilmezdin. 'Sen önceleri kitap nedir, iman nedir bilmezdin.' (Şura 42/52)

İşte eskiden hiç kitap okumamış, yazı yazmamış olan Ümmi bir Peygambere bu emir ile, bir mucize olarak, okunacak bir kitap verilmeye başlanmış ve kendisine yazmadan okuyacak, okutacak, emir yoluyla yazdırtacak bir kıraat (okuma) kudreti ihsan buyurmuş ve buna besmele ile başlanması emr olunmuştur. ⁴⁴

Esasen bütün ilahi mesajlar öğreticiydi, Kur'an'dan önce gelen İncil de!

'İncil'in ilk kelimesi de yine haberleri ve ilmi nakletmenin önemine işaret etmekteydi.' ⁴⁵

'İncil'in kelime anlamlarından biri de, 'yol gösterici', 'aydınlatıcı' anlamındadır.' ⁴⁶

Sevgiyle Okumak

Allah insanı yaratıyor ve ona okuma, öğrenme ve anlama yeteneği bahsediyor. Ve yine insana büyük bir şeref ve nimet olarak, kendi katından indirilmiş bir kitap gönderiyordu.

Bu kitap O'nun vermiş olduğu rızklar içinde en büyüğüydü.

Bu, önceki bütün nebi ve resullere indirilen ayetlerin, sonuza kadar kalacak olanlarını kendinde topluyordu.

Gökteki ve yerdeki bütün gizlileri bilen yüce Allah'ın bu kitabı, Hakkı batıldan ayıran, tarafsız ve adaletli bir kitap.

O, anlaşılсын diye indirilen apaçık bir kitap.

İnanan ve inandıklarını yaşayanları nimetlerle müjdeleyen, inanmayan ve kötü işler yapanları da azapla korkutan.

⁴⁴ E.Hamdi Yazır, age, s.322

⁴⁵ Cevdet Said, İslami Mücadelede Bilginin Gücü, Pınar yay. İst. 2000, s.23

⁴⁶ İslam Ansiklopedisi, Şamil yay, İst. c.4, s.102

İnanç sahipleri için yol gösterici bir rehber, ihtilaf edenler için hakem.

Kötülüklerden nasıl sakınılacağını bildiren ilahi bir mesaj.

O bir zikir.. Geçmiş ve geleceğin ilim hazinesi.

Hulasa tam bir hayat ve akıl kılavuzu, şaşmaz mesaj ve sonsuz müjdelerin kitabı.

İşte bu kitapta yüce Allah, insanı *alak*tan yarattığını haber veriyordu.

Alak ki; bir anlamda sevgiyi ifade ediyor.

Kur'an, ise *en çok seven ve sevilenden* (el Vedud olandan), sevgiliden gelen mesaj!

İnsanı lütfu ile var eden ve varlığından haberdar eden Allah'tan gelen bu mesajı ilgi ve sevgi ile okumak, insan olarak var olmanın hazzı.

'O, her cömertten daha cömert olan ve keremine nihayet olmayan; karşılıksız, bedelsiz, korkusuz, endişesiz lütuf ve hilmi ile sebepli ve sebepsiz, alışılmış ve alışılmamış lütuf ve yardım ile nimet verip, ihsanda bulunan kerametler ve mucizeler bağışlayan ve gerçek kerim (cömert) yalnız kendisi olan, O, yaratan ve ismi ile başlayarak okumayı emreden ancak Rabb'indir.' ⁴⁷

V

‘KUR’AN OKUMAK’

Kur’an’a Hürmet

Kur’an’ı bir kutsal kitap olarak kabul edenler, ona hürmette kusur etmemeye çalışırlar. Ancak Kur’an’ın bizzatı kendisine, sadece hürmet etmek, onun indirilişindeki maksadı hasıl etmeye yetmeyeceği açıktır.

Yoksa durum şu örnektekinden farksız olur.

Güney Nijerya’ya on ikinci asırda giden Müslüman mübeşşirlerden biri yerli halk üzerinde irşat çalışmalarında bulunmasına rağmen başarı sağlayamamıştı. İfe’de halkı İslam’a davet eden zat onlara Kur’an ayetlerini okumuş, fakat yerli dilini pek az bildiğinden, söylemek istedikleri yeterince anlaşılamamış, kimseyi de imana getirememişti. Bu muhterem zatın ölümü üzerine Mecusiler onun oturduğu yerde bulunan şeyleri tetkik sırasında, duvarda muhafaza içinde asılı Kur’an-ı Kerim bulmuş ve onu tapınacak şey olarak zannetmişlerdi.⁴⁸

Şüphesiz ki, Kur’an’a bu şekilde hürmet etmelerinin, ona saygı ile tapmanın kendilerine bir yararı yoktu. Ama kitaptan ayetler okuyan kişide gördükleri iyi hallerin kitabın kendinden

⁴⁸ R.E.Dennett, Nigerian studio, London 1910 ,s.12-75 (T.W.Arnold, İntişarı İslam Tarihinden, Akçağ yay.)

kaynaklandığını düşünüyor olsalar gerekti ki, Kur'an'a tapma gibi bir davranış gösterme ihtiyacı duymuşlardı.

Bu olay, Kitabı okumadan, anlama gayreti göstermeden sırf hürmet edenlerin durumunu andırıyor. Halbuki Kur'an'ı anlamadan okumak, bir şofbenin, havalandırma borusu olmadan yakılmamasını ikaz eden kullanma kılavuzunu okuyup anlamadan şofbeni kullanma kılavuzuna hürmet etmeye benzer. Bu hürmet yanlış kullanım sonucu meydana gelecek şofben zehirlenmesine engel olmaz.

Kur'an Okurken!

Kur'an, bir okuma kitabı. Okunması istenen kitap. Okunup anlaşılsın diye *'apaçık'* (kitabı-ı mübin) olarak indirilmiş.

İnsanlar Kur'anı neden okumalı? Yani; Kur'an okurken neyi gaye edinmeli?

Eğer bu kitap insan için *'hayatı kullanma kılavuzu'*, *'yangından kurtuluş talimatı'* ise onu sadece sevmek elbette yetmez. O kılavuzu ya da talimatı gönderenin hoşnutluğunu (eğer bu hoşnutluk karşılığında sevap umuluyorsa sevabı) sırf *'okumuş olmak için'* okumakla kazanmak mümkün müdür! Anlamadan, düşünmeden, hissetmeden, uygulamadan nasıl bir yarar umulabilir ki! Bu talimatı gönderen, anlaşılsın ve uygulansın diye gönderdi ise, sırf okunmasından hoşnut olması beklenemez.

Bir cihazın kılavuzunu, içinde yazılanları anlamadan okumanın ne yararı olabilir. İnsan bir cihaz, Kur'an da onun için *'hayatı doğru yaşama kılavuzu!'*

Konuyu inceleyen Gazali, Kitab'ın gönderiliş amacına uygun olarak okunmasını bazı maddeler altında özetlemiş; biz bunların bazılarını, Ramazanlarda okunan mukabeleleri ve ölümlerin ruhuna Kur'an okuma alışkanlıklarını da hatırlayarak görelim;

I. Düşünmek (Tefekkür);

Kur'an okurken, okuduklarının manası üzerinde düşünmek şart. *'Kur'an okumaktan gaye, manasını düşündürmektir.'*⁴⁹

Hız. Ali ise aynı şeyi şöyle ifade ediyor; *'İçinde düşünme olmayan okumanın hayrı yoktur.'*⁵⁰

Namazda Kur'an okumak namazın farzlarından biri. Bu o kadar önemli ki, okuma olmadan namaz olmuyor. Ancak, çok ilginçtir, kişi eğer Kur'an okumasını bilmiyorsa o zaman, namazda okuması şart olan surelerin mesela Fatiha'nın anlamını (kendi bildiği dilden kelimelerle) okuması, aklından geçirmesi şart koşuluyor. Müslüman'ın hayatında şu kadar önemli olan ve hadisi şerifte, dinin direği olarak vasıflandırılan namaz ibadetinin kabulü için ayetlerin Arapça okunması mümkün olmuyorsa anlamından, anlamını düşünmekten vaz geçilmiyor.⁵¹

Gazali; namazda ayetlerin anlamını düşünerek okumak gerektiğini, eğer ayetleri düşünme imkanına tekrar ederek kavuşuluyorsa tekrar okunmasını, tavsiye ediyor. Hız. Peygamber'in, Besmeleyi okuyup yirmi defa tekrar etmesinin, manasını düşünmek için olduğunu anlatıyor.⁵²

Kişinin namaza ruhen girebilmesi için dilinin söylediklerini, anlam olarak beyninin bilmesi gerekir. İşte o zaman kalp de hissetmeye başlar. Aksi halde, dil başka söyler, kafada başka şeyler, kalpte başka şeyler yer eder. Şeklen ibadet edilmiş olsa da, kalp ve beyin ibadete iştirak etmiş olmaz.

Yine İhya'da, bir İslam aliminin şöyle dediği nakledilir; *'Manasını anlamadığım ve kalbimin nasibi içinde bulunmayan bir ayeti okuduğum zaman ondan sevap elde ettiğime inanmıyorum.'*

⁴⁹İhya, c.2 s.271

⁵⁰İhya, c.II, s.282

⁵¹İmam Nevevi, Kur'an'a Hizmet İçin, İst. 1980, s.96

⁵²İhya c.II. s.282

II. Anlamaya Çalışmak (Tefehhüm)

Kişinin Kur'an'dan okuduğu her ayetti kendi gücü nisbetinde anlamaya çalışması gerekir.

Onda; 'Allah'ın sıfatlarını, fiillerini, peygamberlerin hallerini, onları yalanlayanların hallerini, nasıl helak olduklarını, Allah'ın emirlerini ve yasaklarını, cennet ve cehennemi görmeli ve anlamaya çalışmalı ve ders almalı.

Bu manada Kur'an okumak; okuyup anlayıp uygulamaktır. Yoksa Hz.Peygamber şu sözü neden söylesin ki;

'Kur'anı, seni yasaklardan alıkoyduğu müddetçe oku. Eğer Kur'an seni yasaklardan alıkoymazsa onu okumuş sayılmazsın.' (Teberrani, Abdullah bin Amr'dan zayıf bir senedle)⁵²

Hız.Peygamber; *'Kim üç günden az bir müddetle Kur'an'ı okuyup hatmederse, o Kur'an'ın manasını anlamamıştır'* buyuruyor. (Sünen, Abdullah bin Amr'dan) ⁵³

Sahabeden İbn.Ömer; *'Bazı insanlar Kitabı baştan sona kadar okuduğu halde, hangi ayet kendisine ne emretmektedir, hangi ayet kendisini sakındırmaktadır, bilmez. Adeta çürük hurmaları savurduğu gibi ayetleri savurur geçer'* diyor. ⁵⁴

Bunun için Kur'an okumak isteyen kişi onu anlamak için, bildiği dilden okumalı. Anlayışını derinleştirmek için de onunla ilgili bilgisini artıracak gayretler içine girmelidir.

Bir gün Rasulüallah'ın şöyle buyurduğu anlatılır; *'Bir alimin meclisinde hazır bulunmak, bin rekat namaz kılmaktan, bin hastayı ziyaret etmekten ve bin cenaze namazında hazır bulunmaktan daha faziletlidir.'*

Hız.Peygamber bu sözleri söylediğinde ashap;

'Ey Allah'ın Rasulü! Alimin meclisinde bulunmak tek başına Kur'an okumaktan da mı üstündür?' diye sorunca;

⁵² Gazali, İhya, c.2 s.263. Bu ise öncelikle, okuduğunu anlamakla mümkündür.

⁵³ Gazali, İhya, c.2 s.268

⁵⁴ Gazali, İhya, c.2 s.264

Hız Peygamber; 'Hiç ilimsiz Kur'an okumak insana fayda sağlar mı!' diye karşılık verdi. (Ebu Nuaym, Herevi) ⁵⁵

Keşke insanlar bir Ramazan boyunca, bütün bir Kur'an'ı, 6666 ayeti, anlamını bilmeden okumak yerine sadece bir ayeti, otuz gün boyunca okuyarak, anlamını tartışarak, uygulamak için ellerinden geleni yaparak geçirseler..!

III. Kendine Hitap Edildiğini Bilmek (Tahsis)

Kişi Kur'an'ın bir emrini veya bir yasağını okuduğu veya dinlediği zaman o yasağın ve emrin kendisine tevcih edildiğini düşünmeli. Yaratıcı, bu kitabı yalnızca peygamberine değil onun elçiliği ile insanoğluna, her bir insana, size bize, her birimize gönderdi.

Kur'an sadece Hz.Peygambere mahsus olarak inmedi.

Rabb'inden gelen kitabı okuyan kişi onu bizzat kendine gelmiş olarak düşünür ve o şuurla okursa elbette daha dikkatli olur. Anlamaya çalışır, ondan öğüt almak için gayret gösterir.

'Bu (Kur'an) insanlara bir açıklama, korunanlara yol gösterme ve öğüttür.' (Ali imran, 138)

IV. Hissetmek (Teessür)

Kur'an okurken, kalp (Kur'an'daki) her halin anlatılışına göre hallenmeli; üzüntü, korku, ümit ve daha nice sıfatlarla hissetmelidir.

Kulun Kur'an okuma ile müteessir olması, okuduğu ayetin anlattıklarını düşünmesi ve hissetmesidir. Uyarıcı ayetler okunurken korkusundan küçülme, Allah'ın rahmet ve bağışından bahseden ayetler okuduğunda ise sevincinden uçarcasına müjdelenece.

Kişinin anlamadığı, anlayıp uygulamadığı, hislenmediği okuma bir anlamda asilik olarak görülür.

⁵⁵ Gazali, İhya, s.73

'Asi bir kimsenin Kur'an okuyup tekrar ettiği zamanki misali, padişahın fermanını günde birkaç defa okuyan bir kimsenin haline benzer. Padişah, fermanında bu kimseye memleketini imar etmeyi emretmektedir. Oysa o, memleketin tahribi ile meşguldür ve bütün yaptığı sadece fermanı okumaktan ibarettir..' ⁵⁵ Gazali, İhya, c.2, s.294

V. Kur'an okuyan kimsenin onu Allah'tan dinleyinceye kadar yükselmesi (Terakki)

Bu açıdan Kur'an okumanın dereceleri üçe ayrılabilir;

A. En az derecesi, sanki Kur'an'ı Allah'a okur gibi okumak. Allah'ın huzurunda durmuş, Allah kendisine bakıyor ve okuduğu Kur'an'ı kendisinden dinliyor gibi düşünüp hissetmelidir. Kişi kendisini böyle düşündüğü zaman onun hali, Allah'tan istemek, yalvarmak ve yakarmak olur.

B. İkinci derecesi, (Kur'an okurken) kalbiyle Allah'ı müşahede etmek. Sanki Allah'ı görür ve O'nun lütuflarına mazhar olarak ona hitap eder, nimet ve ihsanlarına gark olarak onunla münacatta bulunur. Böyle bir kimsenin durumu Allah'tan utanmak, O'nu tazim etmek, O'na kulak vermek ve kelimasını anlamaktır.

C. Üçüncüsü ise; Kelam'ın içinde konuşanı, kelimelerde de onun sıfatlarını görmektir. Bu derecede bulunan okuyucu ne nefesine, ne okuyuşuna ve ne de kendisiyle ilgili bulunan nimetlere bakmaz. Sanki konuşanı müşahede etmeye gark olmuş, artık başkasını görmez. Bu derece mukarriblerin dereceleridir.

Bu sırra binaen hükemadan biri şöyle buyurmuştur;

'Ben daha önce Kur'an'ı okuyup ondan hiçbir tad alamıyordum. Öyle ki, onu sanki, Rasulüllah ahabına okuyor gibi dinleyinceye kadar. Sonra bu makamdan daha üst bir makama çıktım. Kur'an'ı sanki, Cebrail, Hz.Peygambere telkin ediyor gibi dinleyip okudum. Sonra Allahu Teala başka bir derecede tecelli etti. Şu anda Kur'an dili

ile konuşan Allah'tan dinlercesine okuyorum. İşte böyle olunca Kur'an'ın lezzetini duydum. Öyle bir nimete gark olmuşum ki, onsuz bir an dahi yaşayamam.'⁵⁶

Allah'tan Geleni Ciddiye Almak

Yine Gazali, bu manayı ifade için Tevrat'ta şöyle varid olduğunu anlatır.

'Ey kulum! Arkadaşlarından sana bir mektup geldiğinde, yolda yürüdüğünde (bile) yolun bir kenarına çekilip, o mektubu okumak için oturup, onu harf be harf tedkik edip, bir noktasını dahi gözden kaçırmazsın. İşte bu benim kitabımdır, sana indirdim. Dikkat et ki, o kitapta senin için ne kadar hüküm beyan etmişim. Orada enine boyuna düşünmen için nice ahkâmı tekrar etmişim. Bütün bunlardan sonra yine de sen o kitaptan yüz çeviriyorsun. Acaba ben birtakım arkadaşlarından senin yanında daha mı kıymetsizim ki, böyle yapıyorsun. Ey kulum! Senin bazı arkadaşların, yanında oturduğu zaman, bütün varlığıyla ona dönersin. Bütün kalbinle onun konuşmasını dinlersin. Eğer, o konuşurken, başka birisi konuşmak ister veya seni meşgul eden herhangi bir engel çıkarsa, derhal o ikinci konuşmacıya işaret ederek, susmasını istersin. Dikkat et! İşte ben sana yönelmiş, seninle konuşuyorum. Oysa sen kalbinle benden uzaklaşıyorsun.'⁵⁷

Kur'an Algısındaki Tarihi Kırılma

Vahyin inşa edici bir özne olmaktan çıkarılıp 'kutsal nesne' haline getirilmesi üç aşamada gerçekleşti.

Birinci aşama: Lafız, mana ve maksattan oluşan vahyin makro ayağı olan 'maksat' ihmal edilerek, vahiy lafız ve manaya indirgendi.. Yalnız lafız ve manaya dayanarak anlama çabaları birtakım anlama sorunlarına kapı açtı. Maksadı gözardı edilen

⁵⁶ Gazali, İhya, c.2 s.297

⁵⁷ Gazali, İhya, c.2, s.265

vahyin, inşa edici bir özne olmaktan çıkması doğaldı. Çünkü inşa edicilik doğrudan vahyin maksadıyla alakalı idi.

İkinci aşama: Lafız ve manaya indirgenen vahyi anlama işi, bu kez ikinci ayağından da mahrum kalarak sadece lafza indirgendi. Bu yukarıdaki şekilde başlayan sürecin doğal sonucu idi. Bu sonuç ise anlamın kendi kendini üretmesine engel oldu. Vahyin muhatapları vahiyyle diyalog kurmak, onu bir tasavvurla okumak yerine hatmetmeye başladılar. Aslında bu, anlamın yokluğundan doğan açığı, lafzı abartarak kapatmak demektir.

Üçüncü aşama: Vahiy sadece lafza indirgenince, Kur'an'da sadece '*mushaf*'a indirgendi. O artık inşa eden bir özne değildi, muhatapları onu yüceltiyorlardı. Oysa ki vahiy kendiliğinden yüceydi ve onun insan tarafından yüceltmeye değil anlaşıl-maya ve yaşanmaya ihtiyacı vardı. Vahyi nesneleştiren muha-taplar onu nesneleştirmenin bedelini '*yücelterek*' ödeme çabası içine girdiler. Bu adeta vahye verilmiş bir '*sus payı*'na dönüştü. O, muhataplarının hayatından birşeyler imha edip yeni bir şey inşa etmeyecek, muhatapları da vahyi ne kadar becerebilirlerse o kadar yükseğe kaldıracaklardı.⁵⁸

Murad-ı ilahiyi doğru anlayıp, onun inşasına teslim olmak, yani vahyi, fiili ayet olan insanın yaratılış amacına uygun bir hayatı inşa etmede kendine gönderilmiş bir plan ve proje olarak görmek. Fakat, te'vil tefsir, '*keşf*'e dönüşünce, Kur'an'ın inşa edici rolü tamamen devre dışı kalarak, '*işaret*' edici bir nesneye dönüşmektedir. İşaret eden bir nesnenin muhatap üzerinde inşa edici gücü olamaz.⁵⁹

İki 'Oku..!' Emri Arasındaki Serüven

İnsanın sorumluluğu Kur'an'daki ilk oku emri ile başlar. İkinci oku emri ile sonuçlar önüne serilir.

Kur'an'ın ilk emri '*Oku! Yaradan Rabb'inin adıyla..*' buyurul-

⁵⁸ Mustafa İslamoğlu, age, s.32

⁵⁹ Mustafa İslamoğlu, age, s.33

duğu, Alak suresi ilk ayetinde bildirilir. Kıyamete kadar baki kalacak bu yüce emir, insanı yangından kurtaracak ilahi talimatnamenin ilk maddesi! Arkasından kurtuluş reçeteleri gelir. İkinci 'Oku..!' emri ise, artık iş işten geçtiği, elden hiçbir şeyin gelmeyeceğinin açıkça anlaşıldığı zaman gelen emir; İsrâ suresinde;

Her insanın amelini boynuna bağladık. İnsan için kıyamet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarınız; *'Kitabını oku! Bugün sana hesap sonucu olarak kendi nefsin yeter!'* ayeti ile son nokta konulur. (İsrâ 13-14) ⁶⁰

'Oku..!' Emri Nasıl Bir Emir?

'Oku..!' emri o kadar önemli bir emir ki, Allah onu ilk emir olarak öngörmüş. İslam'ın, daha pek çok emri arasından ilk emir olarak seçmiş.

Yüce Allah bununla, Resulü'ne ve onun şahsında insana 'Oku..!' diye sesleniyor. 'Namaz kıl!' denmiyor. 'Oruç tut!', 'Zekat ver!', 'İnfak et!', 'İyilik yap!', 'Hacca git!' ya da 'İnsanlara yardım et!' gibi bir şey de değil ilk olarak emredilen; sadece 'Oku..!' buyuruluyor.

Yangından kurtarma talimatnamesi içinde, bunların hiçbirisi ilk sırada yer almamış. Demek ki, oku emri son derece önemli görülmüş ve bir numaralı emir olarak verilmiş.

Oku emrinin söyleniş tarzı da oldukça dikkat çekici.. Çok önemli, zor ve çok acil bir durumda; hemen, anında, hiç zaman kaybına meydan vermeden yerine getirilmesi, yapılması gereken bir iş olarak isteniyor gibi..!

Kur'an'ın ilk kelimesi ile insana buyurduğu 'Oku!' emrini tahlil etmeye çalışalım.

Dikkati çekmesi gereken bir husus da şu; 'Oku' kelimesinden önce başka bir söz de söylenmiyor; doğrudan doğruya 'Oku..!' deniyor. Başka sözler söylenmiş ve ondan sonra yeri gelince 'oku' denmiş değil.

⁶⁰ Prof.Ali Özek ve ark. Age, s.282

Bunun için Hz.Muhammed; '*Neyi okuyacağım?*' sorusunu sormak mecburiyetinde kalmış.

Eğer daha önce bir şeyler indirilmiş ve vahyedilmiş olsaydı ve sonra '*oku*' emri gelseydi, o zaman, daha önce vahyedilenin okunmasına emir verildiği anlaşılabilecek ve '*Neyi okuyacağım?*' denmeyecekti.

Yanında oturduğunuz bir sürücünün arkaya dönüp yolcuya bir şey söylerken, birine çarpmakta olduğunuzu gördüğünüz anda, sürücüye; '*Konuşmal*', '*Önüne dön*!', '*Adama çarpıyorsun!*' ve bütün bu cümlelerden sonra '*Dur!*' diyerek vakit kaybetmeyi göze alamayacağınız gibi.. Herhangi bir ön izah yapmadan, derhal '*Dur!*' diye bağıracağınız gibi. Aksi halde, siz, durumu izah eden bazı sözlerle vakit geçirir de gecikerseniz iş işten geçecek ve yaya aracın altında kalacak. Patlayacak bir bomba yada hemen parlayacak, alevlenecek bir benzinin karşısında hiçbir açıklama yapmadan, '*Kaç!*' dediğimiz gibi.. Çok acil, son derece önemli bir emir; '*Oku...!*'

'Oku...!' Emrinin Bağlantıları

'*İkra...!*' kelimesinin, ayet denilen cümle yada cümle grupları içinde hangi sıfatlarla yan yana verildiğini bilmek de, '*oku*' emrinin anlaşılması ve öneminin kavranmasına yardımcı olması bakımından üzerinde dikkatle durulması gereken bir husus.

Okumanın Rabb ile Bağlantısı

Hemen ilk ayet içinde '*Oku...!*' kelimesi arkasından Allah'ın Rabb isminin geldiğini, oku emrinin '*Rabb*' ismi celilesi (sıfatı) ile birlikte kullanıldığını görüyoruz.

'*Yaradan Rabb'inin adıyla...!*'

Daha henüz ilk ayette hemen akla gelecek; '*Okumayı emreden kim?*' sorusunun cevabı; '*Rabb!*'

Allah; ilk sözü, ilk emri, ilk hitabı ile birlikte hemen kendi-

ni tanıtıyor: ‘Rabb’; Rabb’in!, Rabb’iniz!.

Okumayı emrederken, Allah, neden kendisini öncelikle Rabb olarak tanıtmayı tercih ediyor? Okumak ve Rabb kelimesinin birlikte zikr edilmesi de Rabb kelimesinin anlamı ile bağlantılı olmalı.

‘Rabb’; ‘Mürebbi, terbiye eden, terbiyenin gerektirdiği her şeye sahip kuvvetli ve ekmel bir mürebbi.’ ⁶¹

Rabb; ‘yetiştirmek, büyütip beslemek, geliştirmek. İdare ve ıslah etmek, düzeltmek, işini üzerine almak, terbiye etmek, gözetmek, düzene koymak’. ⁶²

Ayrıca; ‘Kefil olan, koruyucu, hükümrân, kanun koyan manalarına da kullanılmaktadır.’ ⁶³

Bir anlamda ‘öğretmen’ manaları ile de Rabb kelimesi tek başına Allah’tan başkası için kullanılmaz.’ ⁶⁴

Yaratıcı Kudret, Rabb sıfatıyla ilk yarattığı insana da gerekli bilgileri veriyor ve onu eğitiyor. İlk öğretmenliğini kendisi yapıyor.

Okumanın Yaratılışla Bağlantısı

Yine ‘Oku..’ diye başlayan ayetle aynı cümle içinde Rabb’in, okuma emrini verenin ‘Halık’ olduğu hatırlatıyor; Halık, Yaratıcı!

‘Okul Yaratan Rabb’inin adıyla.’ Adeta O, sizi bunun için yarattı der gibi..!

Bir kimse, bir şeyi imal yada inşa ederken neyi amaçladı ise ondan o işin hasıl olmasını bekle.

Bir robot yaptığınızı düşünün; çalışmaya hazır olduğu an, hemen, onu hangi iş için ve hangi işe uygun programladığınız, öncelikle onu yapmasını istersiniz. Rabb yaratmış ve yaratılıştan muradına uygun olarak emir veriyor; ‘Oku..!’

⁶¹ E.Hamdi Yazır, age,c.1, s.63, 64

⁶² Nevzat Ayasbeyoğlu, İslamiyet’in Eğitimimize Getirdiği Değerler, İst.1991, s.97

⁶³ Mevdudi, Tevhimü'l Kur'an, c.1, s.41

⁶⁴ Y.Fersahoğlu,age, s.276

Bunun için bu ayeti açıklayan kimi tefsirlerde; 'Okumak Allah'ın insan üzerindeki hakkıdır' hükmüne varılıyor.

'Okumak' ve 'Sonsuz Lütuf' Bağlantısı

Kur'an'ın ilk suresinin okumayı ve yaratmayı ifade eden ilk iki ayetinden sonra üçüncü ayette ise, 'Oku' kelimesinin Allah'ın 'Kerem' sıfatı ile bağlantılı olarak zikredilmesi de oldukça anlamlı; 'Oku! Rabb'in büyük kerem sahibidir!'

Okumakla '*kerem sahibi*' kelimeleri yan yana! Okuma eyleminin Rabb'in; 'Ekrem' yani 'kerem sahibi' oluşu ile ilgisi vurgulanıyor. Rabb'in '*sonsuz lütuf*' ve '*okumak!*' yan yana.

Okuma eylemi ile, şu üç şey, cidden insan için büyük bir lütuf:

1. '*Okuma*' yeteneği,
2. Bu yeteneğe uygun harikulade bir beyin dokusu
3. Okunacak Kitap: Kur'an!

Büyük kerem sahibinin lütfundan bağışladığı bu imkanlar Rabb'in sonsuz nimetlerinden istifade edebilmenin de alt yapısını oluşturur.

Yaratıcı Rabb'in sonsuz kereminden lütuf olarak bağışladığı bu imkanlarla birlikte, insanoğlu, bu yolda ilerleme kaydettikçe O'nun sonsuz kereminden istifade etmenin yollarını bulacak demektir.

Böylece ayette, '*Sonsuz kerem sahibi*' olarak zikredilen Allah'ın kereminden istifade etmenin bir yol ve yöntemi olarak '*okuma*' gösterilmiş oluyor.

'Eşref' Oluş ile 'Okuma'nın Bağlantısı

'Oku..!' emrinin, insanın '*eşref-i mahlukat*' olarak yaratılışı ile de sıkı bir alakası olmalı.

İnsan '*eşrefi mahlukat*' yani, '*şerefli bir yaratılış*' üzere halk edilmiş. Onun bu eşref konumunu iki kategoride değer-

lendirmek mümkün. Bedensel ve ruhi yönden eşref olduğu gibi, harikulade işlevlere ve gelişmelere istidatlı olarak da yaratılmışların pek çoğundan üstün yani 'eşref'. Ancak bu yönüyle negatif gelişmelere de açık, 'aşağıların aşağısına' düşme, hayvandan bile aşağı olmak tehlikesi!

İstidat yönüyle yaratılış gayesine uygun bir yaşam tarzına yükselmesi için, Yaratıcı Kudret insana 'irade' vermiş ve ona bildiğimiz hiçbir canlıya vermediği okuma yeteneğini lütfetmiş..

Okuması için de, sonsuz kereminden çok büyük lütuf olarak muhteşem 'Kitab'ı indirmiş.

Bağışladığı istidatlar (kalbi, ruhi, akli yetenekleri) ile ilerleme yolunda; 'Al, istifade et, yüksel, büyük kurtuluşa ve her iki cihanda Rabb'inin sayılamayacak nimetlerine eriş' der gibi; 'Oku...!' buyurmuş.

Dolayısıyla 'Okumak', insanın doğuştan getirdiği 'eşref' olma istidadını tamamlayan ve gerçekleştiren bir yol ve yöntem olarak önümüze konmuş.

Okumamanın Azgınlıkla Bağlantısı

Ve nihayet, takip eden ayette de, bütün bunlara rağmen okumaktan imtina etmenin; 'kendini kendine yeter görerek' azmak olduğu ikaz ediliyor.

'Gerçek şu ki, insan kendini kendine yeterli görerek azar.' (Alak,6) ⁶⁵

'(Okumamaktan) sakın! Çünkü insan muhakkak azar. Kendisini ihtiyaçtan vareste gördü diye!' (Alak,6,7) ⁶⁶

Oku emrinin ilginç ve anlamlı bir özelliği de; ilk indiği zaman, hiç okuma yazma bilmeyen birine hitap etmiş olmasıdır. Eğer okuması olan ve belli seviyede eğitilmiş birine gelmiş olsa idi, belki o zaman bir çok kimse; 'Bu emir bir alime, bilgin birine gelmiş', 'bizim gibilerle ne ilgisi olabilir ki!' diyebilirdi.

⁶⁵ Prof.Dr.Ali Özel ve ark. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklaması Meali. Suudi Arabistan Krallığı, Medine 1992 s.596

⁶⁶ Hasan Basri Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meali, Risaliye yay. İst.1993 s.598

Halbuki, O güzel insan okuma bilmiyordu. Allah, Kuran'ı, O'nun 'hafıza kitabı'na yazdı. Bundan hareketle diyebiliriz ki; okuma yazma bilmeyenler de dahil olmak üzere, akıl sahibi hiçbir kimse, hiçbir mazeretle kendini bu oku emrinin kapsamı dışında tutamaz ve okumayı öğrenmeye ve sürdürmeye karşı mazeret öne süremez.

Hatta bu yöndeki bütün mazeretler azgınlığın mazeretleri olur.

Bakınız, insanı hayret ve dehşete düşüren şu garip hale ki; o kadar önemli olan ve 'Oku!' emri ile başlayan 'Alak suresi'ni okumaktan bile imtina edilebilirmiş!

Nedeni ise bu surenin sonlarında secde ayetinin olması. Surenin o ayetle birlikte okunması secde etmeyi gerektirecek de..!

'Oku' diye başlayan sureyi okumaktan kaçınmak..! Ne korkunç miskinlik!

Başka canlılardan daha 'eşref' olmaya vesile olan 'okuma' yeteneği gibi bir büyük nimetle, okumaya uygun harikulade bir beyin yapısını insanoğluna bağışlanmış olan Rabb'in karşısında şükürle secdeye kapanmak varken, bundan kaçınmak ne vahamet!

Bir Talihsiz Diyalog

Birçok kimse, 'oku' emri karşısında anlaşılması zor bir tavır içindedir.

Asla mantıki tutarlılığı olmadan sunulan bu büyük nimet karşısında ilgisizlikten, inatla direnmeye kadar nankörce mazeretler üretilir.

Bakınız! Şu, fert ve toplumları geriliğe ve her türlü sefalete müstahak hale düşüren diyaloga;

Allah(cc);

-Oku..! diyor.

Buna karşılık kul;

-Ne okuyacağım ki!

-Oku..!

-Okuyacağım da ne olacak.. Okuyanlar okudu da ne oldu, boş ver.

-Oku..!

-Zamanım mı var ki!

-Oku..!

-Okuduk okuyacağımız kadar, yeter!

'Zamanım yok' diyen kuluna, Allah; belki 30, belki 40, belki 70-80 yıllık ömür kredisi vermiş. Ve onu bu dünyaya 'oku' emriyle gelen mesajı anlasın ve ona uysun diye göndermiş.

'Hz.Peygamber, 'Hesap Günü'nde kendisine inananları, Allah'a bir tek konuda şikayet edecek.

'Ey Rabb'im!' diyecek, 'Şu benim topluluğum var ya; İşte onlar, bu Kur'an'ı terkedilmiş bir halde bıraktı!' ⁶⁷

Düşündürücü değil mi?

Tutun ki, bir ölümcül hastalığınıza, o hastalığı tedavi eden bir tabipten bir reçete aldınız. Bardağa koyup suyunu mu içersiniz? Ya da, onu ezberleyip akşam sabah tilavet mi edersiniz? Veya onu altın yaldızla yazdırıp duvara mı asarsınız? Ya da onu besteler en güzel nağmelerle terennüm mü edersiniz? Bunları yapar da, derdinize derman olmazsa doktoru mu, reçeteyi mi suçlarsınız?

Delicesine sevdiğiniz birinden gurbette mektup aldınız. Bu mektubu açmadan, okumadan ne kadar zaman dayanabilirsiniz? Bir ömür! Bir yıl! Bir ay! Bir hafta! Bir gün mü? O bile çok değil mi?

Sevdiğinizden aldığınız mektubu açıp okumak için bir gün bile sabredemezken Rabb'inizden size gelen mesajın ağzını şunca zaman geçtiği halde hala hiç açmamışsanız, Mevla darılmaz mı?

Her gün, namazda onlarca kez tekrarladığımız Fatıha'nın ne dediğinden dahi habersizseniz, Kur'an size kırılmaz mı?

Rahmet kaynağı Rabbu'l-Alemin'in sana tenezzül buyurup da nüzul ettiği mesajı, sen Ademoğlu 'tenezzül buyurup'(!) da;

⁶⁷ Mustafa İslamoğlu, Akit, 30 Ekim 2000

'Rabb'im bana ne diyor, ne demek istiyor?' diye merak dahi etmezsen; bireysel toplumsal, duygusal, düşünsel, siyasal, ekonomik, hülâsa hayatın tüm alanlarıyla ilgili hastalıklarına nasıl ve nereden deva bulursun? Kur'an eczanesine sahip olup da, bin bir hastalığın pençesindeki yatalak bir hastanın bitkisel hayatına mahkum olmak, aslında neyin cezasıdır? ⁶⁸

İnsanoğlunun İlk Öğretmeninin Yetiştirdiği Elçi-Öğretmenler

Elçi öğretmenler; peygamberler.

'Peygamberler ilahi okulun ebedi talebeleri, insanlığın ise ebedi öğretmenleridir. Allah okulunun bu kutlu öğrencileri aldıkları eğitimi, öğretmenleri oldukları insanlara 'sünnet' biçiminde aktarıyorlardı.. Onlar, insanlığın kalbini İslama açarken bilgiye davet ettiler.' ⁶⁹

İnsan başıboş bırakılmak için yaratılmış değildi. Onu yaratan Kudret ona yaratılış gayesini ve bu gayeye uygun olarak yapması gerekenleri de bildiriyordu. Bunun için ilk insanın öğretmenliğini de yine Rabb olması hasebiyle kendisi yapıyor. İnsanlığın öğretmenini olacakları seçip eğitiyor, bütün peygamberlerini eğiterek insanlara birer öğretmen olarak göndermiş oluyordu.

Bunu son elçi Hz.Muhammed şöyle özetliyor; *'Ben size bir muallim (öğretmen) olarak gönderildim'.* ⁷⁰

Önce, ilk insan Hz.Adem eğitilmişti.

Allah, Adem'e insanların, göğün, yerin ve pek çok yaratığın isimlerini (bilgisini) öğretti.

Bu ilahi ikram, Hz. Adem'le başlayarak zamanımıza kadar son peygambere kadar devam etmiştir. İnsanlar, peygamberler ve onların getirdiği kitaplar aracılığı ile bilgilendirilmiş, aydınlatılmıştır.

⁶⁸ Mustafa İslamoğlu, Akit, 30 Ekim 2000

⁶⁹ Mustafa İslamoğlu, age, s. 102

⁷⁰ Gazali, İhya c.3, s.79

Bunu anlatan ayetlerden bazıları:

‘Allah size bilmediklerinizi bildirmek ve sizden öncekilerin yollarını göstermek ve iyi hale dönüşünüzü görerek günahlarınızı bağışlamak diler. Hem, Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.’ (Nisa 26)

‘Biz onu (Zülkarneyn) yeryüzünde büyük bir kudret sahibi yaptık. Ve ona her şeyin yolunu öğrettik.’ (Kehf 84)

‘Vaktaki (Musa) rüştüne erip olgunlaşınca, biz ona bir hüküm ve ilim verdik. İşte biz, güzel iş yapanları böyle mükafatlandırırız.’ (Kasas 14)

‘Lut’a da bir hikmet ve bir ilim verdik. Onu, kötülükler yapmakta olan o memleketten kurtardık. Hakikat, onlar kötü, fasık bir kavim idiler.’ (Enbiya 74)

‘Bir de ona (Davud’a) sizin için, sizi harbin şiddetinden korusun diye zırh san’atını öğrettik. Siz şimdi bunun şükrünü eda ediyor musunuz?’ (Enbiya 80)

‘Vaktiyle İbrahim, babası Azer’e; ‘Sen putları kendine bir takım ilahlar mı yapıyorsun? Doğrusu ben, seni ve kavmini açıkça bir sapıklık içinde görmekteyim’ demişti. Bu suretle biz İbrahim’e sağlam bilgi ve iman sahiplerinden olması için göklerin ve yerin muhteşem varlıklarını gösteriyorduk.’ (En’am 74, 75)

Bu ayetlerin bize öğrettiği şu ki; İnanma kabiliyeti olan bir kavmin hidayet ve rahmete ulaşabilmesi için sağlam bir bilgiye, kendilerine hakikati öğretecek bir kitaba ihtiyacı vardır. Allah da bunu yapmış, kullarını her konuda sağlıklı bilgilerle donatmıştır.

Allah, insanlara değişik yollardan bilgi vermekle yetinmiyor, insanların, bilgilerinin artması için Allah’a yakarmalarını da tavsiye ediyor:

‘Rabb’im, benim ilmimi artır de.’ (Taha 114) ⁷¹

İşte terbiye eden, eğiten sıfatıyla Rabb kuluna bunun için emrediyor; ‘Oku...!’

⁷¹ Y.Fersahoğlu, age,s.154

Miras Bırakılan Peygamberlik Görevi

Peygamberin görevi, insanlara Kur'an'ı tebliğ etmek yani bildirmektir.

Mükellefiyet buydu. İnsanların sorumluluğu da 'Kitab'ın kendilerine ulaştırılmasıyla başlayacaktı. Çünkü hiçbir kavim kendilerine kitap verilmeden sorumlu kılınmamıştı.

O elçi, bunun için büyük gayret gösteriyordu. Kendisine, elinden gelen kötülüğü yapmaktan geri durmayan Ebu Cehil'in ayağına bile tam 33 kere gitmişti.

Ve O Resul kendisinden sonra onu takip edenlere kutlu bir miras bıraktı. Bu miras, Allah Resulü'nün 'tebliğ' görevi, yani 'Kur'an mesajını insanlara ulaştırmak'tı.

Ancak ne yazık ki kendilerine Peygamberin misyonu miras bırakılmış olanların bu görevi hakkıyla yerine getirdiklerini söylemek zor.

Bazı Müslümanlar, bugün, 'mağara adamı' görüntüsünü sarıkları ile değil, okumaktan uzak bulunmaları ile veriyorlar. Çünkü, aynı sarık geçmişte sadece Osmanlı'da değil, Avrupa'nın birçok üniversitesinde ders anlatmak üzere kürsüye çıkarken bilim adamları için başa sarılan bir semboldü; 'ilim kıyafetidir' diyor.

Okumaktan uzak kalarak, kitaptan kaçarak nasıl Peygamberlik misyonu yürütülebilir!

Bunun için denilebilir ki; Müslümanlar Kur'an'dan bir tek kelimeyi iyi anlasalardı bugünkü duruma düşmezlerdi: İşte o kelime; 'İkra...!', 'Oku...!'

Önce Okumayı Öğreten Hristiyan Misyonerler

Bakınız şu İncil'in bağlılarına, ne kadar ilginç! Onlar bir yere gidiyor, ora halkının değişik bir dil konuştuğunu ve henüz alfabeleri de olmadığını ve okuma yazma da bilmediklerini görünce, dillerini öğrenip, onlara önce alfabe ve okuma öğretiyor, sonra da İncil'den belli bölümleri yada tümünü onların

diline çevirerek ellerine veriyor ve kendi dinlerine davet ediyorlar.

'Kitabı Kukaddes'in dünya dillerine çevrilmesinde büyük bir yere sahip olan, Kitabı Mukaddes Şirketi'nin yanı sıra, Wycliffe Bible Translators gibi vakıfların çabaları ile, henüz alfabeden yoksun olan diller bile alfabe ve Kutsal Kitap'ın bazı bölümlerinin çevirisine kavuşturuluyor.' ⁷²

Ve bu çalışmalar hiç durmuyor.

'1900 yılında Kitabı Mukaddes'in (İncil'in) çevirisinin yapıldığı dil sayısı 118'di. 2000 yılı sonunda ise bu sayı 383'e çıktı. İncilin kısmen çevirisinin yapıldığı dillerin sayısını da bu rakama eklersek 31 Aralık 2001 itibarıyla 2261.' ⁷³

Dünyada konuşulan irili ufaklı dil sayısı 5000 civarında. Bunların 1500 kadarı resmi dil, 3500 kadarı ise daha küçük toplulukların konuştukları yöresel diller.

Demek ki, çok küçük diller de dahil, İncil tüm dünya dillerinin yarısına çevrilmiş ve çok yoğun bir çalışmayla çevrilmeye de devam ediyor.

5000 civarında irili ufaklı dil konuşan bu toplulukların kaçının elinde, Kur'an ve kendi dillerinden meal var dersiniz!

'Bu Hal Ne Haldir?'

'Miladi on birinci asırda, Müslümanlar Hristiyanlarla Küçük Asya'da ve Filistin sahralarında karşı karşıya geldikleri zaman, ilk defa bu dönemde, 1141 senesinde Kur'an, Batı dillerinden biri olan Latin diline çevrilmişti.' ⁷⁴

Kur'an mesajının, yeryüzüne indirilişinin üzerinden ancak 5 asır geçtikten sonra bir batı diline çevrilebilmiş olması düşündürücüdür.

Hadi bu o zamanın imkansızlıkları ile böyle oldu diyelim, ya bugün?

⁷² 'Önce Söz Vardı', Kutsal Kitap, s.20

⁷³ 'Önce Söz Vardı', Kutsal Kitap, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2001, s.20

⁷⁴ (Prof.Dr.Harun Han Şirvani, İslam'da Siyasi Düşünce ve İdare, (çev.Kemal Kuşçu), Nur yay. Ankara, s.306

Dünyanın neresinde bir Allah kulu varsa ona, öncelikle İlahi mesajın götürülmesi inananların görevi değil mi?

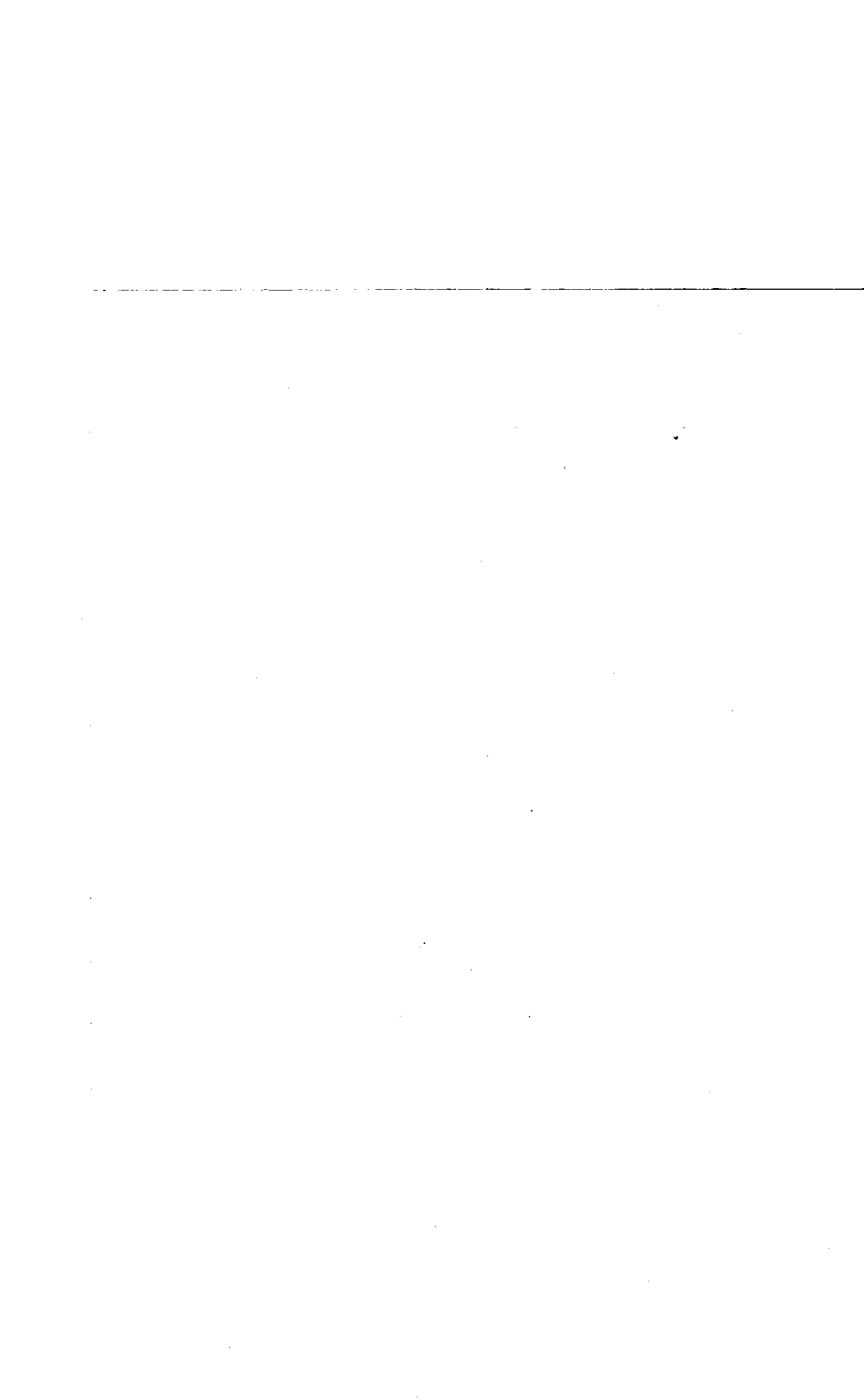
Bir Gagavuz Türk'ü dostumuza Kur'an'dan bahsettik. Özellikle de, Kur'an'daki Hz.İsa ve Meryem'den. Gagavuzlar Hristiyan dinine mensup bir Türk topluluğu. Meslektaşımız, Kur'an'da anlatılanlardan çok etkilendi; *'Bunları yazalım, bizimkiler okusun, harika şeyler bunlar. İncil'de bu bilgiler yok!'* dedi.

Bir Rusça Kur'an meali bulmak gerekiyordu. Çok yere sorduk, ama, bulmak ne mümkün! Maalesef Diyanet yayınları da bir cevap veremedi.

En az 10-15 yayınevinden elimiz boş döndüğümüz gibi, nereden bulabileceğimizi de kimse söyleyemedi. Ta ki, biri bize; *'Bunu bilse bilse Sultanahmet Camii'nde tuvalet bekçiliği yapmakta olan filanca bilir'* deyinceye kadar; şaşılacak şeydi!

Aradan bir iki gün geçmişti ki, bizim bekçi Rusça Kur'an mealini temin ettiğini bildirdi.

Henüz alfabesi bile olmayan kabilelere, önce alfabe kazandırıp okuma yazmayı öğreten, sonra da İncil'i o dile çevirip ellerine vermek için gece gündüz çalışan misyonerlerin karşısında bizim Diyanet ve diğerleri..! *'Bu hal ne haldir?'*

VI

TEMEL İHTİYAÇLAR ve İNSANI OKUMAK

Mükemmel bir sistem olan insan organizmasını ören trilyonlarca hücre birbirleri ile tam bir uyum içinde.

Geleceğin bilgisayarlarını tasarlayan mühendisler insan genomunu '*erişilmesi imkansız*' bir tasarım olarak nitelendiriyorlar. İnsan vücudundaki hücrelerin her birinin çekirdeğinde bulunan, o kimseye ait tüm özellikleri içeren çift sarmal şeklindeki DNA moleküllerinin muhteşem yapısı akıllara durgunluk veriyor.

Böyle küçük bir yerde, belli bir kod sistemiyle dizilmiş atomlarda, canlının yapısına dair tüm bilgilerin saklı olması, her şeyin Yaratıcısı olan Allah'ın eşsiz gücünü ve sonsuz aklını göstermektedir. ⁷⁵

Hayat için özel olarak hazırlanmış bir ortam içinde, bu kadar mükemmel bir yaratılış gösteren varlığın dünyaya boş yere gönderilmiş olamayacağı açıktır. Dünya hayatının anlamsız bir yok oluş zannedilebilecek ölümle noktalanmasını kabul etmek mümkün değil. Bu harika bedeninin toprağa gömülerek çürümeye terk edilmesi ve her şeyin böylece son bulmuş olması kabul edilemez. İnsan bu hayata, daha anlamlı bir '*son*' için gelmiş olmalı. Bütün bu yaşanılanların başka bir izahı bulunmalıdır.

Hayran bırakan bir yaratılışla insanı var eden Kudret bu işten daha anlamlı bir '*son*' murad etmiş olmalıdır. Biz ise,

⁷⁵ Akıllı Bilgisayar (Genius Computer), Fenella Saunders, Dicover, Vol.21 No.4 (Nisan 2000)

Yaratıcının muradını yine onun bizzat kendi bildirişi ile öğrenebiliriz. Bu bize yeni umutlar verir ve bu umutlara paralel sorumluluk bilinci yükler.

Bu ise, insanı yaratılış hakikati içinde tanınmayı, anlamayı ve değerlendirmeyi gerektirir ki, biz buna '*insanı okumak*' diyebiliriz.

İNSANIN TEMEL İHTİYAÇLARI

İnsan, ruhsal ve edensel bir bütünlük arz eder.

Bu bütünlüğün korunması, insanın yaratılıştan getirdiği temel ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlı. İnsanı tanımak bir anlamda onun bu yapısal özelliklerinin ve ihtiyaçlarının bilinmesiyle mümkün.

İhtiyaçlar önemine göre hiyerarşik bir sıralama takip eder. Mesela ilk sırada olan, açlık ve susuzluk ihtiyacı tatmin edildikten sonra, bunun bir üstündeki ihtiyaç alanı, güdü kaynağı olmaya başlar ve bu şekilde insanın temel ihtiyaçları bir sıra takip ederek davranışları yönlendirmede etkili olur.

Kendimizi daha iyi anlamak ve bir anlamda insanı '*okumak*' için bu ihtiyaçların neler olduğuna bakalım.

A. Fizyolojik İhtiyaçlar

Temel ihtiyaç sıralamasının ilk basamağında, fizyolojik ihtiyaçlar bulunur. Buna göre; kandaki (ve vücuttaki) tuz, şeker, protein, yağ, mineraller ve oksijen miktarını; asit-baz dengesine, sıcaklık derecesine ve bazı özel faktörlere bağlı olarak karşılama şeklinde özetle ifade edebileceğimiz bu ihtiyacın tatmini, bireyin hayatının idamesi için zorunludur.

Bunun hemen yanında, doğrudan doğruya hayatın idamesiyle ilgili olmayan cinsel ihtiyaç ve annelik-babalık ihtiyacı da bulunur. Hayatla ilgili yukarıda sayılan ihtiyaçlar en güçlü güdülenme kaynaklarıdır. Acıktığımız da ve açlık süresi uzadığı zaman bütün davranışlarımıza hakim olan bu güdülerdir.

Organizmamız bu güdülerini tatmin etmek için her şeyi bir tarafa bırakıp gıda sağlamaya çalışır.

Her şeyini kaybetmiş bir insanı düşünün; işte bu insanı harekete geçiren başlıca motivasyon, fizyolojik ihtiyaçlar olacaktır. Özsaygı, sevgi ve güvenden de önce gıda ve su arayacaktır. Bütün imkanları, kas-iskelet sistemi, salgı bezleri, duyum ve algı sistemleri, zihin ve hafızası açlık ihtiyacının tatmini için seferber olacak. Bu ihtiyacı tatmin etmeye yaramayan bütün istek ve arzular bastırılacak. İnsanın başka bütün hedefleri, idealleri, hayalleri geriye itilecektir.

Özellikle modern toplumlarda fizyolojik ihtiyaçların, yani gıda-su barınma (ve hatta cinsel) ihtiyaçların tatmini, genellikle düzenli olarak anne baba veya çeşitli kurumlar, meslek-iş, emeklilik-sigorta hakkı ve diğer vasıtalarla sağlandığından insanı yönlendiren, ona hakim olan ihtiyaçlar daha yüksek seviyede bulunur.⁷⁵

B. Emniyet İhtiyacı (The Safety Needs)

İnsanın canlılığını koruyabilmesi için tatmini gereken 'fizyolojik ihtiyaç'tan sonra en temel ihtiyaç '*emniyet ihtiyacı*'dır.

Fizyolojik ihtiyaçlar nispeten iyi bir şekilde tatmin edilince bir üst basamaktaki bu ihtiyaç '*emniyet*', yani her türlü korkudan uzak ve esenlikte olma ihtiyacı önem kazanır.

'*Güvenlik* (tehlikelerden uzak olma-security) ihtiyacı ile istikrarlı (kararlı, dengeli) hayat.. *Bağlanma-dayanma-korunma, korkusuz, kaygısız ve kaostan* (karışıklıktan) *uzak yaşama ihtiyacı, yapılanmış-düzenli-kurallı-ilkeli-kanunlu-sınırların belirli olduğu bir ortam ihtiyacı, kudretli bir koruyucuya sahip olma ihtiyacı...*'⁷⁶

Fizyolojik ihtiyaçlar gibi, bu ihtiyaç da organizmaya tamamen hakim olabilir; hemen bütün davranışları yönlendirebilir.

⁷⁵ Prof.İ.Alev Arık, Motivasyon ve Heyecana Giriş, Çantay Kitapevi, İst. 1996, s.52

⁷⁶ Prof.İ.Alev Arık, age, s.57

İnsanı sadece emniyet arayan bir canlı haline getirebilir. İnsanın bütün zihin sistemleri sadece bu ihtiyacın giderilmesiyle meşgul olabilir. Hayalleri, idealleri, değer yargıları, gelecekle ilgili düşünceleri hep bu ihtiyacın etkisi altında şekillenir.

Her şey, hatta bazen nasıl olsa tatmin edildiği için fizyolojik ihtiyaçlar bile emniyet ihtiyacından daha önemsiz görülür. Bu haldeki bir insan sadece 'emniyet' için yaşar.

Bebek ve çocuklarda bu ihtiyacın etkileri bütün açıklığı ile görülür. Emniyet ihtiyaçlarından birinin en ufak bir tehdit altına girmesi bütün bedeniyle buna karşı koymasına ve ihtiyacını ifade etmesine sebep olur. Hastalık veya diğer ağırlı sancılı rahatsızlık durumlarında korunmaya, güvene desteğe olan aşırı ihtiyaç hemen bütün davranışlarda açıkça görülür. Günlük hayatının akışı, kuralları, düzeni veya çevresindekilerin davranışları değiştiği zaman, insan kaygılanır ve kendini güvensizlik içinde hisseder.

Bu sebeplerden, anne baba arasındaki tartışmalar, kavgalar, vurmali kırmali dövüşmeler, ayrılma veya boşanmalar, ölüm... çocuk için dehşet verici durumlardır. Aynı şekilde, anne-babanın çocuğa öfkeyle patlamaları, fiziksel cezayla tehditleri, ona istemediği-hoşlanmadığı-kabullenemeyeceği 'sıska', 'koca kafa', 'deve' gibi isimler takmaları onunla sert, haşın bir tonda konuşmaları; kaba ve sert hareketlerle (giydirmeleri, temizlemeleri, yatırmaları) dövmeleri.. çocukta tam bir panik yaratan durumlardır. Bu dehşet ve paniğin temelinde anne-baba sevgisini kaybetme korkusu, güvenliği-korunmayı kaybetme endişesi yatar.

Çocuk ve erişkin genellikle emin, düzenli, (sonucu) tahmin edilebilir; kanunlu, yapılanmış, ilkeli bir dünyayı tercih ederler. Çünkü böyle bir dünyada her şeyi önceden hesap edebilir ve bu dünyada beklenmeyen, altından kalkılamayacak, kaotik (biçimden yoksun, karışık, uyumsuz, kargaşalı) veya diğer tehlikeler ortaya çıkmaz; çıksa bile onu koruyacak, tehlikelere kalkan olacak güçlü ebeveyni, koruyucuları, toplumsal kurumları; değerler, inançlar, dostluk-akrabalık-komşuluk bağları, büyüğe saygı,

küçüğe sevgi, özen ve koruma görevlileri vardır.

Emniyet ihtiyacından dolayı insanların; istikrarsızlığa, tutarsızlığa, aşırı değişkenliğe, olayların tahmin edilemez olmasına tahammülü olmadığı kolayca fark edilir. Belirli sınırları olan bir serbestliği, sınırsız bir özgürlüğe tercih ederler; yani karışık, organize olmamış, hiç bir sınırı olmayan bir çevre yerine, yapılanmış ve düzenli bir çevre tercih edilir.

Düzenli bir şekilde işleyen, barışçı, kararlı ve tutarlı iyi bir toplum; vahşi hayvanlardan, aşırı sıcak ve soğuktan, öldürülmekten ve diğer suç teşkil eden tecavüzlerden, kargaşa ve düzensizliklerden, zulümden, gaddarlıktan, insanın diğer insanlara baskısından, zorbalığından korunmayı sağladığı için, üyeleri kendilerini emniyet içinde hissederek. Karnı doyurulmuş bir insan nasıl kendisini artık aç hissetmezse, emniyeti sağlanmış bir insan da artık kendisini tehlike içinde hissetmez.⁷⁷

Emniyet ve güven ihtiyacı manevi yönü de söz konusudur ki, bunda esas olan bir ilaha inanıp güvenmek ve kendini onun koruması altında hissetmektir.

Manevi-moral güven ihtiyacının sevgiye dayalı olması da şarttır. Sevgi olmadan arzu edilen güven ve uyum ortamının sağlanması mümkün olmaz.

Çünkü; *'Psikopatoloji alanındaki bütün kuramcılar, uyum bozukluklarında temel etken olarak sevgi ihtiyacının engellenmiş olmasını vurgularlar.'*⁷⁸

Emniyet ve güven ihtiyacını, her şeyin hakimi olan bir Tanrı inancına ve sevgisine dayandırmadan karşılamak mümkün olmaz. Çünkü Yaratıcı Kudret, yarattığı insanın kendisini bilmesini, tanımasını ve inanmasını istiyorsa, onu bu ihtiyaca göre dizayn etmiş olmalıdır.

Emniyet ihtiyacı içinde, İlah'a güven ve onun himayesinde olduğu inancı kulak ardı edilemeyecek derecede önemlidir.

'Gücü her şeye yeten bir varlığın bizi gözettiğine inanmaktan

⁷⁷ Prof.İ.Alev Arık, age, s.57

⁷⁸ Prof.İ.Alev Arık, age, s.57

kaynaklanan güvenlik duygusu inkar edilemez derecede caziptir. Ölümden sonraki yaşama beslenen inanç ölüm korkusu için harikulade bir panzehirdir. Bütün bu etmenler bir çok insanı Tanrıya iman etmeye sevk eden güçlü saiklerdir.’⁷⁹

C. Değer ve Saygı İhtiyacı (The Esteem Needs)

İnsanın temel ihtiyaçları arasında yer alan diğer bir ihtiyaç türü de ‘değer ve saygı’ ihtiyacıdır.

Bu ihtiyaç, birbirine bağlı iki alt gruba ayrılabilir.

Birincisi; güç, başarı, yeterlilik, hüner ve ustalık sahibi olma gibi, insanların güvendiği kişi konumu ile bağımsız ve hür olma; kendi kararlarını kendisinin vermesi.

İkincisi; şeref, şöhret, ün, mevki ve yetki sahibi olma, övülme, tanınma, önemli olma, takdir edilme, saygı görme ihtiyaçlarıdır.

Bu ihtiyacının tatmini, bireyin kendine güvenmesini (özgüvenini), kendini değerli-güçlü-yeterli ve bu dünyada faydalı, gerekli bir kişi olarak hissetmesini sağlayacaktır.. Nevrotik hastalıklar üzerinde yapılan araştırmalar öz değer-ösaygı eksikliğinin insanları nasıl aciz bir duruma soktuğunu göstermektedir. Ama bu ihtiyaçların engellenmesi kişide kendini küçük ve yetersiz görme, zayıflık, acizlik duygularının doğmasına sebep olacak. Bu duygular ya gittikçe kökleşen bir cesaretsizliği ya da (ruhsal hastalıklar içinde önemli bir grubu teşkil eden) nörotik hastalıklara eğilimi artıracaktır.⁸⁰

Yaratıcı İlah’ın, insanı eşrefi mahlukat (şerefli bir varlık) olarak vassetmesi ve ona yaratılıştan değer vererek kendine muhatap alması ile başkalarına kulluk yapmaması konusundaki hassasiyeti ve uyarıları, ‘değer ve saygı’ ihtiyacının manevi temellerini oluşturur. Kişinin kendi kendisini değersiz duruma düşürmeye hakkı olmadığı gibi, kendi üzerinde başkalarının onu sömürecek, köleleştirmesine de razı olamaz.

⁷⁹ Nigel Warburton, Felsefeye Giriş, s.39

⁸⁰ Prof.İ.Alev Ank, age, s.58

D. Bilme ve Anlama İhtiyacı

İnsanın önemli ihtiyaçlardan biri de ‘bilme ve anlama’ ihtiyacıdır.

*‘Bütün büyük flozofların ilgilendiği başlıca istekler insan doğasının bilmeye ve kavramaya ait bölümünün istekleridir.’*⁸¹

İçinde yaşanan dünyayı, bu dünyada olup bitenleri bilme, anlama, çözümleme ve ilişkileri öğrenme, bütün bunların sonucunda elde edilenleri sistemli bilgi yapıları haline sokma, insanın bu dünyada emniyet içinde yaşaması ve kendini gerçekleştirmesi için şart olduğu gibi, aynı şekilde araştırma öğrenme ve kendini ifade etme özgürlüğü de temel ihtiyaçların tatmini için gereken ön şartlardır.

Bilme-anlama-açıklama arzularını tatmin etmek üzere insanı güdülendiren, harekete geçiren bu ihtiyacın gerçekliği hakkında özetle şunları söyleyebiliriz:

Merak ve buna bağlı araştırma-yoklama-kurcalama- davranışları, insanlarda bebeklik ve çocukluk çağlarından itibaren ortaya çıkar. Bebekler ve çocuklar merak etmeyi sonradan öğrenmemiş, doğuştan getirmişlerdir.

Tarih, insanların hayatı, içinde yaşadıkları evreni açıklamaya, anlamlandırmaya çalıştıklarını gösteren örneklerle doludur.

Olaylar hakkında bilgi ve haberlerin kısıtlandığı, çarpıtıldığı, sansüre uğradığı, öğrenilmek istenilen-merak edilen her bilgiye ulaşmanın mümkün olmadığı, bilgilerin kontrol edildiği, insanlar arası iletişimin-haberleşmenin takip edilerek kesintiye uğratıldığı, merak güdüsünün otoriteler tarafından belirli bir kalıba göre yönlendirildiği, resmi bilgilerin gerçek olgularla sık sık çeliştiği ülkelerin insanlarında; hiç kimseye güvenememe-bağlanamama, insanların iyi-candan-dürüst- içten olabileceklerine ve sevebileceklerine inanmama, güvensizlik, hastalıklı bir şüphecilik, ümitsizlik, direnme, dayanma gücünü kaybetme gibi haller görülür.

⁸¹ Bertrand Russel, age, s.261

Bilişsel ihtiyaçların tatminini engellemek, zihinsel sağlığı, ruhsal dengeyi bozar. Bu ihtiyacın karşılanması ise kendini aşma yeteneğini, insan potansiyellerinin gelişmesini sağlar. Bu ihtiyaçların önlenmesi ise patolojinin (can sıkıntısı bunalımından tutun, hayattan zevk almamaya, insanın kendisinden nefret etmeye başlamasına, bedensel işlev bozukluklarına, zihnin durgunlaşmasına, zihinsel faaliyetlerin bozulmasına ve depresyona kadar birçok anormalliğin) kaynağı olduğu bütün kültürlerde görülen olgulardır.’⁸²

E. ‘Kendini Gerçekleştirme’ İhtiyacı

İnsan için çok önemli temel bir ihtiyaç da ‘kendini gerçekleştirme ihtiyacı’dır.

Bu ihtiyacı üç bölüme incelemek mümkün;

a. Yetenek ve Becerilerle ‘Kendini Gerçekleştirme’

Hayata gelirken akıl ve zekanın yanında başka birtakım yeteneklere de sahip olan insan, bu yeteneklerini geliştirmek ve gerçekleştirmek ihtiyacındadır. Yeteneklerin uygulama alanı bulması insanın ‘kendini gerçekleştirmesi’ demektir.

Herkesin doğuştan getirdiği yetenekler, o yeteneklere uygun bilgi ve eğitimle geliştirilir ve gerçekleştirilir.

İnsanın kendisi ile barışık ve huzurlu olmasının bir şartı da budur. İnsan ne olabilecekse onu olmalı. Yaratılışına ve donanımına uygun bir hayatı yaşamalıdır. İşte bu ihtiyaç ‘kendini gerçekleştirme’ ihtiyacıdır.

Bu ihtiyacın tatmin biçimi kişiden kişiye değişir.

Kişinin birinde kendini gerçekleştirme ihtiyacı ideal bir anne olma arzusu biçiminde, diğerinde atlet olma, bir diğerinde ressam, yönetici, tiyatro sanatçısı, mucit v.s olma şeklinde ortaya çıkabilir.⁸³

Her insanın, yeteneklerine uygun eğitim ve öğretimi, alması

⁸² Prof.İ.Alev Arık, age, s.78

da, '*kendini gerçekleştirme ihtiyacının*' temel şartıdır. Bu yetenekler annelik, babalıktan güzel sanatlara, spora, el becerilerine; güzel sesten, ressamlığa, hafızlıktan matematik yeteneğine kadar uzanan her türlü ruhi, kalbi ve akli özellikleri kapsar. Çünkü yetenekler, kendilerinde bulunduğu kişilere '*kendini gerçekleştirme*' ihtiyacı duyurur. İnsanın mutluluğu, psikolojik denge ve huzuru biraz da bu yeteneklerin karşılanacağı ortama ve gerekli bilgilerle eğitimine, uygulama imkanına erişmesiyle mümkündür.

b. İnanma İhtiyacı ve '*Kendini Gerçekleştirme*'

İnsan olarak yaratılmış olmayı anlamlı kılan bir temel ihtiyaç türü de '*kendini gerçekleştirme*' ihtiyacı içinde mütalaa edilebilecek olan '*inanma ihtiyacı*'dır.

Resim yeteneği olanın resim, spor yeteneği olanın spor yaparak, tatmin olması gibi, doğuştan herkeste mevcut bulunan inanma yeteneği ve ihtiyacının da tatmin edilmesi gerekir.

Elbette ki insan hangi amaç için yaratılmış ise ona uygun yeteneklerle donatılmıştır ve o amaca yönelik yaşmalıdır. İnanma ihtiyacı var oluş gayesi ile ilgili temel bir ihtiyaçtır.

Eğer yaratılmış olmaktan gaye Allah'ı bilme, O'nu tanıma, O'na inanmaksa, insan, bunun alt yapısı doğuştan mevcut olmalıdır.

Bu ise inanma konusunda ilahi kaynaklı bilgiyi gerektirir.

İnanma ihtiyacını karşılayacak bilgiler; güvenilecek, sığınılacak, yardım eden, gözeten, duaları kabul eden, mutlak bilginin kaynağı olan Tek İlah'ın gönderdiği mesajda yer alır. İnsan ancak bu bilgilerle, inanma konusunda '*kendini gerçekleştirme*' amacına (doğru olarak) ulaşır.

c. '*Sevme ve Sevilme İhtiyacı*'

'*Kendini gerçekleştirme*' bağlamında, insanı mutlu kılacak bir önemli ihtiyaç da '*sevme ve sevilme*' ihtiyacıdır. İnsan hem

sevmek, hem de sevilme ihtiyacı içindedir. En başta kendisini yaratan Kudret'i, sonra onun sevgili kıldıklarını.. Hepsi de aynı babanın (Adem'in) çocukları olan insanları, Allah'ın kardeş ilan ettiği mü'minleri.. Anne babayı, kardeşleri, eşi, çocukları, karşı cinsi. Yaratıcısından dolayı yaratılmışları.. Canlı ve cansız her şeyi.. Bir karıncadan küçücük bir böceğe, bitkiye, bir atom parçacığından yıldız topluluklarına kadar.. Sevgiyle, merhamele, hayranlıkla tüm varlıkları.. Sevmek ve severek, kainatla bütünleşmek, Yaradan'a sevgiyle ulaşmak.. Sevgiyle var olmanın en üst mertebesinde kendini gerçekleştirmek; mutluluğun doruk noktası!

Bilgi ve Stres

Yukarıda özetle değindiğimiz ihtiyaçlar; yani Fizyolojik ihtiyaç, Emniyet ihtiyacı, Değer-Saygı ihtiyacı, Bilme-Anlama ihtiyacı ile Kendini gerçekleştirme, Sevgi ve İnanma ihtiyacı gibi ihtiyaçların karşılanması beden ve ruh sağlığı için şart. Bunda olabilecek aksamalara karşı vücutta biyolojik, fizyolojik ve psikolojik tepkiler oluşur, bu tepkilerin başında ise '*stres*' var.

Stres; sağlığın, menfaatlerin, hayatın veya onurunun tehdit edildiği ya da tehlikeye girdiği ve bunları korumak için bütün enerjisini seferber etmesi gerektiğini hissettiği zamanlarda organizmanın yaşadığı hal olarak tarif edilir. Tıp ansiklopedilerinde '*stres, bedenin doğal dengesini bozan her hangi bir etkidir*' diye de tarif edilir.

Fizyolojinin temel kurallarından biri şudur: Beden hücrelerinin, şartları değişmeyen bir çevreye ihtiyaçları vardır ve bütün organların başlıca işlevi de bu beden içi çevre şartlarını, değişen dış çevre şartlarına rağmen aynı düzeyde tutmaktır. Bu anlamda stres, bedensel zararlar, barınsız-korunmasız-himayesiz kalma, herhangi bir etkiye maruz kalma, (açıkta bırakılma-bir yerde terk edilme gibi) çeşitli mahrumiyetler, her çeşit hastalık ve iç çevrenin dengesini bozan herhangi bir heyecan düzensizliği gibi şartları içerir.. Eğer (çevresel) değişikliğe

karşı bedensel direnci herhangi bir stres tüketirse diğer bir strese karşı direnme şansı zayıflar. Bu sebepten mesela kırıklar-yaralanmalar bünyeyi enfeksiyonlara karşı zayıf bir duruma düşürür, üzüntü ve sıkıntılar ise hastalıkları ağırlaştırır.

Gerginlik doğuran şartlarla karşılaştığımızda bedenimiz belli tepkilerle bu duruma uymaya çalışır. Gerginlik ve genel alarm halleriyle özellikle ilgisi olan iki salgı bezi vardır; Beynin tabanında yer alan Pitüit ve her iki böbreğin üstünü kaplayan Adrenal bezleri.

Ani durum değişiklikleri beynin korteksi tarafından algılandığında bu yeni duruma uyum sağlayacak gerekli tepkileri yapabilmek için bu bezeler işe koyulur. Kasların çalışmasından solunuma ve kalbe kadar tüm faaliyetler yeni duruma göre çalışacak şekilde ayarlanır.⁸⁴

İhtiyaçların karşılanmaması yada yetersiz karşılanması halinde oluşacak fizyolojik tepkilerle birlikte psikolojik reaksiyonların başında, önemli bir belirti olarak meydana gelen stresin herkes için derecesi farklıdır.

İnsanları etkileyen bütün olaylar, herkeste aynı sonucu doğurmaz.

Strese etki eden önemli bir faktör de bilgi ve eğitimidir.

Alınan eğitim, dünya görüşü, cereyan eden olayların yorumu, stresin şiddetini etkileyebilmektedir. Birçok kişi için aşırı gerginliğe sebep olan olaylar, çeşitli felaketler, iş, mekan, okul vs değişiklikleri, bazı kişiler tarafından tam bir tahammülle karşılanmakta, olayların bu kişiler üzerinde tahrip edici etkileri daha az olmaktadır.

Cereyan eden olaylar, kişilerin kognitif (zihni) süzgecinden geçmekte, inançları, hayat tecrübeleri ve eğitimlerinin bir sonucu olarak vardıkları hayat felsefesi olayları farklı bir şekilde değerlendirmelerine sebep olabilmektedir. Savaşta ölme veya yaralanma, çeşitli hayat acıları ve felaketleri, hayat değişiklikleri ve sıkıntılar bu felsefenin içinde önceden yer almakta ve belirli değerleri bulunmaktadır. Bazıları olayları adeta beklemektedir

⁸⁴ Prof.İ.Alev Ank, age,s. 248

(şehitliği arzu edenler gibi). Olayların belirli bir çerçeveye göre mantıksal izahları yapılmakta. Bunların bir yerde kaçınılmaz oldukları yahut olmaları gerektiği, bireyin bu dünyada çeşitli vazifelerinin bulunduğu ve çeşitli acıları çekeceği, bu acılara katlanma, bunlara karşı tedbirler alma ve bunların üstesinden gelmenin de bireyin vazifelerinden biri olduğu düşünülmektedir. Bütün bu saydıklarımız, olayların etkilerini hafifletmekte veya dayanmayı kolaylaştırmaktadır.⁸⁵

Kainat İçinde Bir Yaratılış Harikası; İNSAN! ve İnsan İçinde Koca Bir Kainat; SEVGİ!

Sevgi ve Kainat..! Biri maddi, biri manevi, ikisi de uçsuz bucaksız alemler!

İçinde yaşadığımız kainat akıl almayacak kadar geniş.. Ve belki başka evrenler de var.

Bu Evrende, Güneş sistemi içinde yer alan Samanyolu Galaksisi gibi yüz milyarlarca yıldız toplulukları, yani galaksiler mevcut. Kainata nispetle çok küçük kalan bu galaksilerin her biri, kendi içinde birkaç yüz milyar yıldız barındırıyor. Galaksiler arası mesafe ise akıl almaz boyutlarda. Bunlardan bize, yani Samanyolu Galaksisi'ne en yakın yıldız topluluğu Andromeda Galaksisi; onunla aramızdaki mesafe ise tam üç milyon ışık yılı!

Andromeda'dan kalkan bir ışık, saniyede üç yüz bin km. hızla gelerek, bize üç milyon yılda ulaşıyor. Başka bir deyişle bizim teleskoplar ile görebildiğimiz Andromeda yıldızlarının ışıkları tam üç milyon yıl öncesine ait. Bugün yola çıkan ışık huzmeleri ise daha üç milyon yıl sonra bize ulaşacak.

Bu, en yakınımızdaki galaksinin mesafesi, milyarlarca ışık yılı ötelede olanlar ve kainat yaratılalıdan beri henüz ışığı bize ulaşamayanlar bile var..!

⁸⁵ Prof.İ.Alev Arık, age, s.79

Ne müthiş, ne muhteşem bir yaratılış!

Galaksiler içinde her bir yıldız bir güneş, güneşimiz gibi.. kimileri güneşimizden binlerce, milyonlarca daha büyük.

Galaksilerin (yıldız kümelerinin), yıldızların ve gezegenlerin her birinin kendilerine ait yolları, yörüngeleri var. Hepsi de en ince hesaplara göre ‘*takdir*’ edilen bu yollarında şaşmadan akıp gidiyorlar, kendilerine ‘*vahy*’ edildiği gibi.

Bu uçsuz bucaksız kainatın, yüz milyarlarca Galaksisinden biri Samanyolu’nun bir yıldızı bizim güneşimiz, güneş etrafında çok özel bir konuma sahip gezegenimiz, Dünya..!

Sanki tüm evren, bu küçük gezegen için hazırlanmış.

Derinliklerine doğru indikçe ısınan ve ortasında büyük bir lav ve ateş topu olan dünya.

Lav üstünde hayat, milyonlarca tür canlı; çeşit çeşit, ren-garenk.. Tüm güzellikleri ile muhteşem. Üzerinde harikulade bir hayat.

‘Çıplak gözle görülmeyen tek hücreli canlı organizmalardan, yüz elli tonluk balinalara kadar.. Bir milyon beş yüz bin tür canlılar aleminin konuk olduğu yer. Ve daha her yıl bu rakama, yeni keşfedilip eklenen beş bin bitki çeşidi ile on bin hayvan türü..!’

Ve insan bu dünya hayatında eşref mevkiinde. Yaratıcısının halefi, Rabb’inin temsilcisi. Yaratılanların en şereflilerinden Ademoğlu, insan.. Tüm sistemleri ve organları ile mükemmel bir varlık.

Organların gözle görülmeyen en küçük birimi olan hücre içinde ayrı bir ‘*mikro alem*’ var. Ortasında çekirdek ve onun içinde de insanın tüm özelliklerini saklayan şifreler zinciri; Kromozomlar..

Kitap harfleri ile yazılışı tam bin sayfalık, bin cilt kitap ediyor!

İnsanın incelenmesi ve tefekkür edilmesi, onun ne kadar mucizevi bir yaratık olduğunu ortaya koyuyor. İnsan bu haliyle Kainatın bir modeli.

Onun beynindeki sinir hücrelerinin (nöronların) sayısı mil-

yarlarca.

Dünyanın hiçbir bilgisayarı beynin sayısız fonksiyonunu kopya edemez.

Sinir sistemi, vücudun en uç noktalarıyla bile bağlantı halinde olan müthiş bir yapı arz ediyor. Kalbin ne zaman çarpacağı, ciğerlerin ne zaman hava pompalayacağı, dudakların, dilin ne zaman hareket edeceği onun aracılığı ile organize edilir. Keza, yemeğin lezzetini, bir müzik parçasının güzelliğini, bir manzaranın bize ilham verdiği ilhamı onun vasıtasıyla algılarız.

60.000 ile 100.000 mil uzunluğunda olduğu tahmin edilen bir dolaşım sistemi, ortalama bir insan ömrü süresi boyunca 500 milyon defa hava pompalayan bir akciğer ve onun içinde 750 milyon civarında hava kesecikleri..

Ortalama 1400 gr ağırlığında karaciğer, müthiş bir fabrika. Modern bilim adamları ve tıp uzmanlarını hayretlere düşüren bu kimya fabrikasının şimdiye kadar 500'den fazla ürün fonksiyonu tespit edilmiş ve yeni muhtemel fonksiyonların keşif çalışmaları devam ediyor.

Ortalama 330 gr ağırlığında bir başka yaratılış harikası da kalbimiz; her gün durmadan, 60.000 mil uzunluğundaki damarlar kan pompalayan mükemmel bir organ. Hayat boyunca ortalama 300.000 ton kan pompaladığı hesaplanıyor. Bu organ üstelik elektrik enerjisini de kendisi üretiyor.

Bütün bu maddi ve biyolojik ihtişamın üstünde apayrı bir boyut daha var ki, akıl sır ermez; duygular ve ruh dünyası.

İnsan denen varlığın o müthiş cismani cephesinin ötesinde ruh ve duygu aleminde apayrı bir boyut, sevgi dünyası! Şuurlu davranışlarımızın odaklandığı beyin 'korteks'li ve kalp merkezli muhteşem bir yaratılış. Elle tutulamayan, gözle görülemeyen ve insanı insan yapan; sevgi, aşk ve tüm güzel duyguların barınağı, 'Kalp'; 'Gönül', 'Dil', 'Sine'.

Bu küçük ev, aşka o kadar geniş ki; 'Küçük insanın, küçücük kalbine kainat kadar aşk yerleşiyor.' ⁸⁶ Lemalar, s.55

Muhammed İkbâl; 'Göğüsün içinde, yıldızları aşır geçecek bir

yol var, diyor. Çok kimsenin pek de farkına varamadığı.. Ey insan; 'Bir kere de tohum gibi kendi içine açıl ki, bir fidan gibi yükselsin! Göğsümüzde gizli bir alem.. Canımızı aydınlatan o aşk, destimizde hala birkaç katre gibi durmakta..!'⁸⁷

İnsanın mayası da sevgi, aşk!

Allah(cc), insanı 'alak'tan yarattı. Alak ki, bir anlamı da sevgi!

*'Tefsir bilginleri, yaratılışın maddi yönünü göz önünde bulundurarak, 'alak'ın 'kan pıhtısı' manası ile yetinmişler ve bunu açıkça anlaşılan mana olarak görmüşlerdir. Fakat manevi yönü de kapsamak üzere, (yaratılıştaki) mutlak bir 'alaka' ve 'ilişik' manası da mevcuttur.'*⁸⁸

Manevi ve ruhani mana olarak 'alak' kelimesi, aşk ve sevgi anlamlarını ifade ediyor.

İnsanı anlamaya çalışan her akıl sahibi görür ki; hem maddi, hem manevi boyutta o muhteşem yaratılış, ruhi bağ ve sevgiyle alakalı..

Sevgi ile yaratılan insanı, yaratılışın ulvi gayesine yücelten duygu da yine 'sevgi!'

Sevgi ile hayat uyumlu, mutlu, umutlu, anlamlı ve güzelliklerle dopdolu. İnsan için en üst anlamda 'Kendini gerçekleştirme' ihtiyacının karşılanması sevgi ile mümkün.. 'İman' da ona bağlı.

İnsanın, insanla ve toplumla, canlı ve cansız tüm çevreyle, hatta bütün bunların üstünde 'Yaratıcı Kudret', 'Tek İlah' yüce Rabb ile ilişkilerinde yegane denge unsuru, sevgi.

'Sevgi', Yüce Yaratıcı'nın ayetlerinden bir ayet.. Varlık delili.

Sevgisiz 'birlik' de yok, 'dirlik' de..! Sevginin olgunlaştırmadığı insan, ne kendi kendisiyle, ne de toplumla uyum içinde olma şansına sahip değil!

Sevgisizlik kıskançlığı, hasedi, merhametsizliği, acımasızlığı, kin ve intikam duyguları içinde bencilliği ve yalnızlaşmayı

⁸⁶ Lemalar, s.55

⁸⁷ Dr.Yaşar Fersahoğlu, Kur'an'da Zihin Eğitimi, Marifet yay.İst. 1998, s.416

⁸⁸ Elmahılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, c.9, s.324

getirirken, insanın ruhsal bütünlüğünü ve akli dengesini de tehlikeye sokar.

‘İnsanı sevmek aklın yarısıdır’ diyen o güzel ‘elçi’ ne kadar da haklı!

Sevgiyle yaratılan insan sevgiyle korunacak özellikte.

Ancak sevgiyle ve en üstte Allah sevgisiyledir ki, huzur ve barış içinde yaşama, mutlu olma; sonunda Rabb’ine, O’nun huzuruna yüz akı ile çıkma ve gerçek kurtuluşa, ebedi mutluluğa erişme imkanına kavuşmak mümkün.

⁸⁹ Mehmet Güngör ve ark. Birlik Araştırma Grubu, "Sevgisiz Olmaz", Birliğe Çağrı Vakfı yay. İst. 1999, s.11

VII

BEYİN ve BİLGİ İLİŞKİSİ

Şuurlu Faaliyetlerin Merkezi; Beynin Üst Tabakası (Korteks)*

İnsan beyni harikulade bir organ. Beynin hayranlık uyandıran yapısı esasta nöron denen sinir hücrelerinden oluşur.

Beyinde çeşitli yapı ve işlevlerde toplam 180 milyar hücrenin 60 milyar kadarı doğrudan doğruya bilgi işlemleri için görev yapar.

Her bir sinir hücresinin, uzun ve kısa uzantılarıyla diğer hücrelerle kurduğu bağlantıların sayısı bazen binlerle hatta on binlerle ifade edilir.**

Beyin kütlesi, tüm vücut kütesinin sadece %2'sini teşkil etmesine rağmen, dinlenme koşullarında beyin metabolizması tüm vücut metabolizmasının yaklaşık %15'i, yani diğer organlara oranla 7,5 misli daha fazladır. Aktivite halinde ise bu daha da artar.

Beynin içinde, otomatik ve iradi faaliyetlerimizin her birinin bir merkezi var. Zihinsel faaliyetlerde ise esas iş gören bölüm beynin üst-dış kısmını oluşturan korteks diye isimlendirilen tabakasıdır. Türkçe'si 'beyin kabuğu' anlamına gelen korteks esasen, işin kabuğu değil şuurlu faaliyetlerin cereyan ettiği merkezdir.

'Beynin dış kısmını oluşturan bu bölümü, beynin üstünü örten 2-5 milimetre kalınlığında, kıvrımlı, ince bir nöron (sinir hücresi)

* Korteks:İnanan, anlayan, idrak eden. Karar veren, hüküm veren. İslam'daki kalp anlayışıyla özdeş

** Prof. Dr. İ. Alev Anık, Öğrenme Psikolojisine Giriş, Der. Yay. İst.1995 s.181

tabakasıdır ve alanı çeyrek metrekaare kadardır.’⁹⁰

Bizim şuurlu hareket alanımızı oluşturan ve kontrol eden yer işte burasıdır. Ve diğer merkezlerle bağlantılı olarak görev yapar.

Son derece geniş bir bellek deposu olan beyin kabuğu hiçbir zaman yalnız çalışmaz. Her zaman sinir sisteminin alt merkezleri ile birlikte çalışır. Bu bölüm olmadan alt beyin kısmının işlevleri çoğu kez hassas değildir.

Nihayet; beyin kabuğu, düşünme işlemlerinin çoğu için temel yapıdır; fakat bu işlemde tek başına değildir, diğer bölümler tarafından desteklenir. Alt merkezler, beyin kabuğunda uyanıklığa sebep olur ve hafıza bankasını, beyin düşünme mekanizmalarına açar. Esas olarak, insan zihninde dünyayı kuran beyin bu üst-dış kısmını örten girintili çıkıntılı bir görünüm arz eden 2-5 mm kalınlığındaki kısımdır.

Beyni Koruyan Mekanizmalar

İnsan hayatı için bir numaralı önemi haiz olan ve ‘*Merkezi Sinir Sistemi*’ dediğimiz beyin, bu büyük önemine paralel olarak da özel korunma sistemlerine sahiptir.

Kafatası gibi, başka hiçbir organ için söz konusu olmayan kemik muhafaza ile korunmasının yanında, o harikulade çalışmasının aksamaması için de diğer organlarda görülmeyen koruyucu sistemlere sahiptir.

Bunlardan biri ve belki başta geleni oksijenle ilgilidir.

Vücut dokularının çoğu birkaç dakika, bazı bölümleri ise 30 dakika süreyle oksijensiz mekanizmalarla çalışabilir. Bu zaman zarfında, doku hücreleri enerjilerini glikoz ve glikojenin oksijenle birleşmeksizin, kısmi yıkımı olan anaerobik metabolizma ile elde eder. Bu anaerobik yol ile enerji elde etmek için çok büyük miktarda glikoz ve glikojen gereklidir. Oysa beyin hücrelerinde çok fazla glikojen depolanamaz. Bu nedenle (beyin oksijensiz kaldığı zaman) bu metabolizma yolu enerji için kullanıla-

⁹⁰ Guyton&Hall, Tıbbi Fizyoloji, 9.baskı, Nobel yay. İst. 1986, s. 733

maz. Ayrıca beyin dokusunda sinir hücrelerinin metabolik hızı çok yüksektir. Yani beyin dokusunda depolanan önemsiz miktardaki glikojenin anaerobik yıkımı için gereken enerjiyi sağlayamaz. Beyin dokusundaki oksijen stokları da önemsizdir. Bu nedenle nöronal aktivitenin çoğu her saniye kandan gelen oksijen ve glikozla sağlanır.

Bu değişik faktörler göz önüne alındığında, ani bir kan akımı kesintisinin ya da bir oksijen ve glikoz olmadan hayatıyetini birkaç dakikadan daha fazla sürdüremez. Bunun için başka destek mekanizmalara ihtiyaç vardır.

Eğer beynin kan akımı her hangi bir zamanda yetersiz olur ve gerekli oksijen miktarı sağlanamazsa beyinde damar genişlemeleri olur. Böylece beyin kan akımı lokal düzenlenir ve beyne oksijen taşınması normal sınırlara yaklaştırılır.

Beyinde oksijen basıncının da belli bir seviyede olması şart.

Beynin parsiyel oksijen basıncı normalde 35-40 mm Hg arasındadır. Bu, 30 mm Hg altına düşerse beyin kan akımı hızla artmaya başlar. Bu çok yararlı koruyucu bir mekanizmadır. Çünkü bu basıncın 20 mm Hg altına düşmesi halinde beyin dokusu iflas eder. Bunun için, basıncın düşmesi ile oluşan tehlike kan akımındaki hızlanma ile önlenmiş olur.

Beynin glikojen temini de diğer dokulardan farklıdır.

Normal şartlarda beyin hücreleri tarafından kullanılan enerjinin hemen tümü kandaki glikoz tarafından sağlanır. Oksijende olduğu gibi normal koşullarda kapiller kandan dakikalar ve saniyeler içinde alınan glikoz, sadece iki dakikalık bir glikoz miktarı dışında sinir hücrelerinde glikojen olarak depolanır. Glikozun hücre zarı boyunca nöronlara taşınması, diğer vücut hücrelerinde olduğu gibi, *insüline* bağımlı değildir. Bu nedenle insülin salgılanmasının ciddi olarak azaldığı diyabetik hastalarda bile glikoz, sinir hücreleri içine kolaylıkla girebilir. Bu da, diyabetik hastalarda beyin fonksiyon kaybını önleyen büyük bir şanstır.

Bir ilginç koruyucu mekanizma daha vardır ki, o da sadece sinir sisteminde bulunan '*glia*' hücreleri tarafından sağlanır.

Beyinde kılcal kan damarlarının yoğunluğu fazladır. Kapiller (kılcal) damar sayısı ve kan akım hızı sinir hücrelerinin çekirdeklerinin yoğun olduğu beyin kabuğu gibi yerlerde yine dört kat daha fazladır. Bu kapillerler diğer vücut organlarındaki kapillerlere göre daha az geçirgendir ve her taraftan (vücudun başka yerlerinde bulunmayan ve yalnızca beyin ve sinir dokusunun desteklenmesi ile görevli) glia hücrelerinin ayakçıkları ile desteklenmiştir. Bu sayede glia hücrelerinin küçük çıkıntıları tüm kapiller yüzeye dayanıp yüksek basınç koşullarında fiziksel destek sağlayarak, damarları aşırı gerilmeden korur

*'Santral Sinir Sisteminde dört ayrı türü olan bu hücrelerden Microglia olarak isimlendirilenler; İnflamasyon ve dejeneratif hastalıklarda, uzantılarıyla göç ederek lezyon (hastalık) bölgesini içine çekerek fagosite eder (yer bitirir).. Yine aynı gruptan Astrosit isimli hücreler de, dejenere olmuş (bozulmuş) snaptik axon terminallerini (sinir hücrelerinin uzun uzantılarını) emerek fagosite eder ve proliferasyon olarak (genişleyerek, ilerleyerek) ölen nöronun işgal ettiği alanı doldururlar.'*⁹¹

Bu ise beyin için son derece önemlidir. Eğer herhangi bir sebeple hayatini kaybeden sinir hücresi bir şekilde ortadan kaldırılıp yeri doldurulmasa idi, o zaman, bu ölen hücrelerin artıkları daha başka hastalıklara ve mikropların üremesine elverişli bir zemin oluşturmaya ki, bu da beyin için, dolayısıyla insan hayatı için çok büyük tehlikelere, korkunç hastalıklara neden olurdu.

Ölen hücrelerin, sırf bu iş için görevli hücreler tarafından yenerek ortadan kaldırılmasıyla hem beyindeki sağlam sinir hücreleri korunmuş, hem de tüm vücut için oluşabilecek hayati tehlikeler önlenmiş olur.

Bilgi Beyni Koruyor..!

Beyni koruyan çok önemli bir faktör daha var ki, o da oku-

⁹¹ Richard S.Snell, MD.Ph.D.Clinical Neuroanatomy for Medical Studen U,1987 Amerika s.77)

mak, bilgi ve eğitimidir. Okumanın beyin üzerinde öylesine önemli etkileri söz konusudur ki, başka hiçbir şeyin bunun yerini tutması mümkün değildir. Konunun yeterince anlaşılması için önce zeka ve beyin gelişiminin seyrine göz atalım.

Vücuttaki birçok organ, anne karnında son şeklini almış olmasına rağmen beynin organik ve fonksiyonel gelişimi doğumdan sonra da devam eder. Buna bağlı olarak da zeka hızlı bir ilerleme gösterir. Bu hızlı gelişme 13-15 yaşına gelinceye kadar aynı şekilde sürer. 18 yaşına kadar zeka gelişimi yavaş da olsa sürer. Bu yaştan sonra ise 20'li yaşların başına kadar aynı kalır. 20-25 yaşlarından sonra da, sinir hücrelerinin her gün bir miktar öler ve kaybıyla birlikte zekada da gerileme başlar.

*'Kişi 80 yaşına gelmiş ve hala bunamamışsa zeka yaşı 12 yaşındaki seviyeye kadar inmiştir. Yetişkin ve yaşlı insan, aradaki bu açığı tecrübe ve bilgisi ile kapatır.'*⁹²

Eğer erken bunama söz konusu olursa, zeka seviyesinin erken yaşlarda çok daha aşağılara inmesi kaçınılmaz olur.

Normal şartlarda hemen her insanda, 20 yaştan sonra sinir hücresi kaybı başlar, günde ortalama 50 bin sinir hücresi yok olur. Bu kayıp yaş ilerledikçe artar ve 60 yaşlarından sonra günde tahminen 100 bin sinir hücresi ölür. Buna bağlı olarak da beynin ağırlığı azalır.

İnsan beyni yeni doğanda 350 gr. iken 20 yaşında 1400 gr ve 90 yaşında 1000 grama kadar iner. Böylece beyin ağırlığı 65 yaşta %5, 75-80 yaşta %10, 85 yaştan sonra %20 azalır. Beyin kabuğunun hücrelerinin azalması 40 yaştan sonra görülmeye başladığı, girintili çıkıntılı olarak görülen beynin dış kısımlarında daralma ve sinir hücrelerinin azalması sonucu beynin içinde beyin-omurilik sıvısının dolaştığı kanallarda genişlemenin 40-50 yaşlarında belirginleştiği görülmüştür. İleri yaşlarda beyin ağırlığının %15'i azalmakta, sinir lifleri sayısında %40, sinir iletim hızında ise %10 azalma olmaktadır. Bunun yanında ve bunlara bağlı olarak; motor aktivitede, bütün duyuların algılan-

⁹² Prof. Dr. Ayhan Songar, Psikiyatri, İst. s.324

masında ve mental fonksiyonlarda da belirgin azalma olmaktadır.

Biyokimyasal olarak da intrasellüler (hücre içi) enzimlerde ve nörotransmitterlerde (hücreler arası haberleşmeyi sağlayan maddelerde) değişiklikler olmaktadır.

Kan akımında azalma, beyinin oksijen ve glikoz metabolizmasında da azalmayı birlikte getirmekte, oksijen ve glikoz kullanımıyla ilgili problemler ortaya çıkmaktadır.

Beyin elektriksel aktivitesi de yaşlanmayla yavaşlamaktadır. Bütün bunların sonunda gidiş bunamaya doğrudur.

‘Ya Kullan, Ya Kaybet’

Beyin öyle kıymetli ve nazik bir organ ki, kendisine değer verilmediğini görünce küsüp gider. Kadrini, kıymetini bilmeyen, onu yerli yerince kullanmayanlardan uzaklaşır, ya da bir başka ifadeyle geri alınır. Bunu, sinir fizyolojisi üzerine çalışanlar, *‘ya kullan, ya kaybet’* ilkesiyle özetlemişlerdir.

Hayatın ilk haftaları, ilk ayları ve hatta belki ilk yılı içinde beyin birçok bölümü aşırı sayıda nöron üretir ve bunların aksonları da başka nöronlara bağlanmak üzere pek çok dala ayrılır. Eğer bu yeni sinir hücreleri, uygun başka nöronlarla, kas hücreleri ile veya salgı hücreleri ile bağlantı kuramazlarsa birkaç hafta içinde yok olur giderler.

Bir bebeğin doğumundan kısa bir süre sonra beyin çeşitli bölgelerindeki nöronların nihai sayısı ve bağlantıları *‘ya kullan ya kaybet’* ilkesine göre belirlenir. Bir örnek vermek gerekirse, yeni doğan bir hayvanın bir gözü, bir kaç hafta boyunca kapalı tutulursa, görsel korteksdeki hücre katmanları dejenere olur ve o göz hayat boyunca ya kısmen ya da tamamen kör kalır. (Guyton)

Normal gelişmesine ulaşan, kısaca beyin dediğimiz sinir sistemimiz kullanıldığı taktirde diri kalır.

Kullanma beyni koruyor. Okuma ve öğrenme ise sinir sistemini en geniş çapta çalıştıran ve koruyan bir eylem olarak karşımıza çıkıyor.

Eğitim, beynin ya bir amaca yönelik olarak ya da planlı ve yeniden şekillendirilmesi işlemi olarak iki biçimde oluşabilir: Birincisi, doğumdan itibaren doğal ve sosyal çevre uyaranları tarafından oluşturulan genel bilinçlenme ve şekillenme, ikincisi ise beynin belirli bir gelişme aşamasından sonra özel gayret ve uyaranlara bağlı olarak şekillenmesi.

Eğitim düzeyinin, beyin fonksiyonlarının gelişmesindeki etkisi açıktır.

Kullanılan beyin hem gelişiyor hem de korunuyor. Kullanılmadığı oranda ise hem kendini meydana getiren hücreleri hem de fonksiyonunu kaybediyor.

Bundan en çok etkilenen de, şuurlu faaliyetlerimizin merkezi durumunda bulunan üst beyin (korteks) deneni kısım oluyor.

Zamanla, *'Beynin bu alanında, başlangıçta var olan nöronların yüzde 50'si veya daha fazlası yok olur.'*⁹³

Okumanın Beyin Kan Akımı ve Aktivitesi Üzerine Etkisi

Okuma eyleminin beyin kan akımı üzerindeki olumlu etkileri, beyin dokusu için yeri başka bir şeyle doldurulamayacak derecede önem arz eder.

Bu, ileri görüntüleme metotları ile ispat edilmiştir.

'Beyin kabuğunda birbirinden ayrı 250 kadar segmentte aynı anda kan akımı kaydeden bir yöntemde, 'radyoaktif ksenon' maddesi 'karotis' (şah damarı) atar damarı içine enjekte edilir. Daha sonra her beyin kabuğu bölgesinin radyoaktivitesi kaydedilir. Bu teknikte, yerel nöronal aktivitedeki değişimlere cevap olarak, beynin her segmentinde kan akımının saniyeler içinde değiştiği saptanır. KİTAP OKUMA sırasında oksipital korteksde ve temporal korteksin lisan algılama alanlarında kan akımının arttığı

⁹³ A.J.Guyton&Hall, age, s.745

tespit edilmiştir.' 94

Beyindeki kan akımı ve glikoz metabolizmasını gösteren bir yöntem olarak, PET Yöntemi'yle de bu durum ispat edilmiştir. Okuma, konuşma ve düşünmeyi içeren mental aktivitenin eşlik ettiği serebral kan akımı ve glikoz metabolizmasındaki lokal değişiklikleri gösteren bu yöntemde; okurken, başın arka kısmında (oxipitalde) bir alan, düşünürken ön frontal kısımda, aktif konuşma esnasında ise, orta kısımda bir alanda artış olduğu tespit edilmiştir. 95

Her düşünce '*Beyin Kabuğu*'nun birçok bölümünde, Talamusta, Limbik sistemde ve beyin sapının Retiküler formasyonunda eşzamanlı sinyaller oluşmasına yol açar..

Bu anlatılanların ışığında, düşünme için sinirsel aktivite bazında şöyle bir tanım ortaya koyabiliriz: Bir düşünce, sinir sisteminin, başta Serebral Korteks olmak üzere Talamus, Limbik sistem ve beyin sapındaki yukarı retiküler formasyonu da içine alan birçok bölümünün aynı anda ve belirli bir sıra içinde uyarmasının sonucudur. Buna düşünmenin bütüncül kuramı (Holistik teori) denir. 96

Doğumdan itibaren beynin karşılaştığı uyaranların çeşitli ve zengin olması, bu uyaranların eğitimle sürekli ve sistemli hale getirilmesi ve bütün bunların yaşam süresince devamı, beyni yaşlılığın getireceği fonksiyon kayıplarına karşı dayanıklı ve güçlü kılmaktadır. Bir başka ifadeyle, beynin temel görevlerine ek olarak; bilmeye, öğrenmeye ve yapmaya ilgili fonksiyonları ne denli geliştirilirse beyin de o ölçüde etkili kullanılır.

Okuma, beyinde o kadar etkin bir rol oynamaktadır ki, epileptik açıdan hastalık zemini bulunan bazı kimselerde epileptik deşarja bile neden olabilmektedir. Bu da okumanın beyin üzerindeki müthiş etkisinin bir başka ispatı olarak yorumlanabilir.

94 Guyton&Hall, age, s.733

95 Principles of Neural science, ABD, Third editon, Kandel, Schwartz, Jessel city, (from Discover, March s.189 1989)

96 Artur J.Guyton&Hall, age s.742

Epileptik Nöbete yol açan bu olağan dışı mekanizma ilk defa Bick ford,(1954) tarafından bildirilmiştir. Foster (1977) bugüne kadar bilinen 48 vakaya kendi şahsi vakalık tecrübesini eklemiştir.⁹⁶

Sağlıklı kişilerde, kitap okuma ve düşünme işlevi sırasında, EEG'de (beynin elektrik aktivitesini ölçen tetkikte) 'beta' elektrik aktivitesinde artış görülür. ⁹⁷

Bütün bu tespitler ışığında denebilir ki, okuma, düşünme ve anlamaman beyin üzerinde meydana getirdiği etki, sinir ve akıl sağlığı için asla yeri doldurulamaz ve vazgeçilmez bir faaliyettir.

'Büyümeyen şey ölür'; Muhammed İkbal'in isabetle ifade ettiği bu genel kural, beyin ve akıl için de geçerlidir.

Muhammed İkbal'in kıymetli eseri Cavidname'de;

Hintli bilge soruyor;

-Aklın ölümü nedir?

Cevap;

-Düşüncenin terk edilmesi!

-Kalbin ölümü nedir?

-Zikrin terk edilmesidir. ⁹⁸

Düşünce bilgisiz, bilgi ise okumasız olmuyorsa okumayanın akli eksik olacak, akli eksik olanın da kalbi sıkıntıya girecek demektir.

Ancak okumaktan maksat, okunan şeyin üzerinde düşünmek ve anlamak olmalıdır. Aksi halde 'okumak' fiilinden arzu edilen mental ve psikolojik kazanç elde edilemez.

Okuma, anlama ve anladığını ifade etme ile birlikte olduğunda beyinde en geniş alanları çalıştıran büyük bir aktivite oluşturur.

Bundan uzak kalmanın kayıpları bir başka şeyle asla telafi edilemez.

⁹⁶ Ernest Niedermeyer, (çev. Turgut zileli ve ark.) Epilepsi Rehberi, Hacettepe Üni. yay. B-29. Ank. 1987 s.76

⁹⁷ Bruce 1. Fisch Spehlmann'ın EEG El Kitabı, çev: Türker Şahiner Turgut yay.1998 s.263

⁹⁸ Mohammed İqbal, Le Livre de l'eternite, Fra. çev. Eva Meyerovitch ve Dr. Mohammad Mokri, Ed. Albin Michel,Paris-1962,s.41

Yaşlılık

Yaşlılık, bazı toplumlar için 80-90 yaş olarak belirlenirken, diğer bazıları için 50 yaş gibi tanımlanabilir..

Bazı araştırmalar 50 yaş ve daha sonrası için zihni fonksiyonların önemli derecede azaldığını göstermiş olmasına rağmen yaşlılık bir sosyal olay olarak tanımlanmakta bazılarına göre de yaşlılık sınırı 60 yaş olarak belirtilmektedir. 50-65 yaş arasında kognitif (zihni) fonksiyonların hızlı değiştiği göz önüne alınırsa 65 yaş yaşlanma için kabul edilebilir sınırdır. ⁹⁹

Yaşın ilerlemesiyle sinir sisteminde dönüşü olmayan değişiklikler meydana gelir.

Bulundukları ortama göre yaşlı sayılanlar arasında yapılan araştırmalarda genel olarak şu etkilenmeler ortaya konmuştur.

İlk olarak dikkati çeken bozukluk hafıza ile ilgilidir. Hafıza yaşlılarda, daha genç yaş gruplarına oranla zayıflamaktadır. Kompleks materyallerin hatırlanmasında, benzer bilgilerden yararlanılarak hatırlamada ve şekil belleğinde etkilenmeler görülmektedir.

Dikkat ve kişinin kendini, bulunduğu yeri ve zamanı bilmesi anlamında olan 'oryantasyon'da zayıflama meydana gelir.

Genellikle yaşın ilerlemesiyle birlikte incelenen bütün fonksiyonlarda azalma görülmüştür.

Özellikle hafıza bozukluğu öğrenim durumuyla çok yakın ilişki göstermiş, eğitim süresi arttıkça bu fonksiyonların daha az etkilendiği görülmüştür.

Bunamaya sebebiyet veren birçok durumda görmek mümkün olduğu gibi, yaşlılıkta ortaya çıkan ve bunamaya sebep olan Alzheimer hastalığında da eğitimin müspet etkileri tespit edilmiştir.

'Alzheimer Derneği Başkanı ve İstanbul Tıp Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Murat Emre ileriki yıllarda Türkiye ve benzeri gelişmekte olan ülkelerde neredeyse Alzheimer salgını olacağını gös-

⁹⁹ Doç.Dr.Yahya Karaman, Demans, Kayseri, Geçit Yayınevi, 2000, s.28-29)

teriyor' diyerek, buna karşı korunmak için yaptığı tavsiyeler arasında bol bol okumak geliyor.' ¹⁰⁰

'Eğitimin Alzheimer riskini azaltan koruyucu etkisi vardır. Çalışmalarda yüksek eğitimin hastalığın başlangıcını geciktirdiği saptanmıştır. Mezuniyet sonrası eğitimin ve aktif sosyal ilişkiler içinde bulunmanın da yararlı olduğu bildirilmiştir. Bir görüşe göre eğitim, sinirler arası bağlantıların yoğunluğunu çoğaltarak da etki etmektedir.' ¹⁰¹

Sosyokültürel seviyesi yüksek olanlarda bu hastalık daha az oranlarda görülmüş, düşük eğitim seviyesinin ileri yaşlarda hem Alzheimer, hem vasküler demans (damar hastalığına bağlı bunama) gelişmesi için risk olduğunu göstermiştir. 75 yaşından sonra eğitimsiz bir kişinin demansa yakalanma riski, en az 8 yıl eğitim almış birine göre 2 kat daha fazla bulunmuştur.

Eğitim, en azından demans görülme yaşını geciktirmektedir. (Filley CM 1985, Jorn A 1994 mortimer JA 1993, Ronchi 1998 Unverzagt 1998)

Yaşlı insanlar arasında yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda eğitimsiz kişiler eğitimlilere göre yaşlılık problemleri ile karşılaşmak açısından %30 oranında daha şanssız görünmektedirler.

Şüphesiz, okuma ve eğitimin 'beşikten mezara kadar' düstürü ile ömür boyu sürdürülmelidir. Çünkü, lise yada üniversite seviyesinde bir okul bitirip de eğitimini bu seviyede dondurmuş ve okul yıllarından sonra eline bir daha kitap almamış 'okumuş' insanların sayısı maalesef zannedildiğinin çok üstündedir.

İnsanlara; 'Elinizde hangi kitap var?' diye bir soru sordunuzda, o anda ellerine bakıp; 'Elimde kitap yok ki' gibi şaşkın bir cevap vermezlerse, 'Şu sıralarda pek de okuduğum söylenemez' diyebilirler. 'Son bir yıl içinde hangi kitabı okudun?' sorusuna %90-95'in üzerinde alacağınız cevap sizi memnun etmeyecektir. 'Son beş yıl içinde hangi kitabı okuduğunuzu hatırlıyor musunuz?' şeklindeki soruya alacağınız cevap da büyük oranda

¹⁰⁰ Akit, Haziran 2003

¹⁰¹ Doç.Dr.Yahya Karaman, Demans, Kayseri, Geçit Yayınevi, 2000, s.28-29)

tatminkar olmayacaktır. Bu durumda muhatabınızı rahatlıkla müjdeleyebilirsiniz(!); ‘Gözünüz aydın! Demans (bunama) sizi bekliyor’ diye. Karşınızdaki kişi; ‘Demans ne ola ki?’ gibi bir soru soracak olursa ona, şimdi gelecek olan bölümü okutunuz, tabii eğer hala okuduğunu anlayacak kadar bir beyin kalmışsa..!

Beynin Yıkılışı ve Okumamak

Okumamakta direnenleri orta yaştan sonra bekleyen tehlike; ‘Demans’ yani ‘bunama’dır!

Alkol, uyuşturucu, sigara, stres, gece hayatı, bazı metabolik hastalıklar, beyni ilgilendiren enfeksiyonlara ve yine beyin dokusunun azalmasına sebep olan Alzheimer benzeri dejeneratif beyin hastalıkları ve kafa travması gibi sebeplerin beyin üzerinde meydana getirdiği yıkım erken yaşlarda bunamayı getirir. Beyin dokusunun yıkımı, yani sinir hücrelerinin azalması, zihni fonksiyonların gerilemesi sonucunu doğurur. Bu durum bazen o kadar ileri boyutlara varır ki, oluşan ‘bunama’ tablosu birçok kimse için hayatın trajedik bir tarazda sonlanmasını kaçınılmaz hale getirir.

Bu demans tablosunun bilinmesi, anlaşılması, bundan koruyucu bir ilaç gibi olan ‘Oku’ emrinin kıymetini ve önemini daha iyi anlamamıza ve ciddiye almamıza yardımcı olacaktır.

Dementia (Demans): Akıldan yoksun olma manasında bir kelimedir. *Ment* akıl, *de* den-dan manası taşır, *ia* olumsuzluk ekidir. Bu kelimeyi ilk kez M.S. I.yy’da Celsus kullanmış.. XVIII. yüzyıl sonlarına kadar ‘delilik’ anlamında kullanılmış, XIX. yüzyıl sonlarına kadar kronik beyin hastalığı nedeniyle geri dönüşü olmayan akıl bozukluğu olarak tanımlanmıştır.

Demans bir semptomlar ve bulgular kompleksidir. Ve kimse bu tehlikeden uzak değildir. Bellek bozuklukları Demansın ilk belirtilerindendir. Unutkanlık, sorulara verilen cevaplarda duraklamalar şeklinde ılımlı düzeyde olabileceği gibi hastanın; işini, kendi ismini, günlük olayları hatırlamakta zorlanması şeklinde ileri düzeylerde de olabilir. ¹⁰²

Hafıza: Uyarıların algı aracılığıyla oluşturduğu anıları, izleri kalıpları, simgeleri depolama, saklama beyin bölgelerine yerleştirme, yenileri ile birleştirme, hatırlama, canlandırma işlevlerini yerine getirir. Yani geçmişe ait tecrübelerin korunması, duruma göre uyumu ve bunlara dayalı olarak yenilere hazırlıklı bir fonksiyondur.

Geçici olan bellek parçaları kalıcı hale getirilir. Bu depolama sürekli değildir, yeniden yapılandırma ile yeni ayrıntılar eski yani depodaki bilgilerle ilişkilendirilerek eski bilgilerde bir yerde kontrol edilmiş olur. Hafızadaki bilgilerin kullanılması ve yapılandırılması için bilgiler depodan geri çağırma ve tarama işlemleri yapılır. Bu her ikisi de hatırlama dönemiyle ilgili bir organizasyondur. Bilgi seçilir, yenileri ile ilişkisi gözden geçirilir, gerektiğinde depolara tekrar gönderilir. Hafıza, davranışta nispeten kalıcı değişikliklerle sonuçlanan bir süreçtir. Asla gözlenemez, ancak anlaşılabilir.

Hafıza beyin bütünü karmaşık eylemlerinde esas rollerden birini oynar ve uyanıklık, dikkat, algılama, duygulanımla yakından ilişkilidir.

Önceden bilinmeyen durumlar karşısında amaca yönelik davranış gösterilmesi anlamına gelen adaptasyon kapasitesi, büyük oranda çevreden gelen enformasyonun (bilgilerin) kaydedilip saklanmasına yani hafıza fonksiyonuna dayanır.

İşte insan beyin fonksiyonları için son derece önemli olan bu yetenek demansın oluşmaya başlaması ile yıkılma sürecine girer.

Demansın Devreleri ve Belirtileri

İlk Devre: Başlangıç genellikle siliktir, ilk belirtiler somatik (bedensel) bir hastalık veya psikolojik bozukluğu düşündürülebilir, tabloda atipik özellikler fazladır. Enerji ve istek kaybı, ben-

cillik, ve duyarlık kaybı, kuşkuculuk ve mükemmeliyetçilik, ayrıntılara karşı dikkatsizlik, emosyonel uygunsuzluk ve yetersizlik, uygunsuz fıkra ve şaka yapma, kişisel temizlik alışkanlıklarının bozulması, bellek bozuklukları ön plandadır.

Orta devrede hastalık belirtileri daha belirgin hale gelir. Kognitif (zihni) fonksiyonlarda bozulma ile yakın hafıza kusuru bu devrede ortaya çıkar, uzak bellek nispeten korunmuştur. Yargılamada bozukluk, oryantasyon bozukluğu (bulunduğu yeri zamanı ve kişileri bilememe) bozukluğu, konfüzyon (zihni bulanıklık, şaşkınlık hali), katastrofik reaksiyon (eskiden bilip de şimdi yapamadığı şeylere karşı reaksiyon) görülebilir.. Perseverasyon (cinsel problemler), dikkatte azalma, bir fikirde tutarlı bir şekilde duramama, konfobulasyon (masal uydurma, hatırlayamadığı yerleri uydurarak doldurma) yani, hatırlanamayan bazı kesimler hasta tarafından yakıştırma ve çoğu kez de lüzumsuz teferruatla doldurulur. Geç dönemde, zaman, yer ve kişi oryantasyonunda (zamanı ve yeri bilme, kişileri tanımada) ileri derecede bozulma, sık kaybolmalar, paranoid (şüpheli) düşünceler.. vb. gelişir.

Bilmeye ve kavramaya ait bütün (algılama, dikkat, zeka, yargılama, soyutlama, hesaplama, gerçeği değerlendirme) yeteneklerini kapsayan fonksiyon bozuklukları tablonun ana temelini teşkil eder. Yeni bilgileri öğrenme yeteneği bozulduğu gibi eski bilgilerini de unutmaya başlar. Yakın bellekten yavaş yavaş uzak belleğe doğru bir unutma sırası vardır. Kişi eskileri de karıştırmaya başlar.

Dikkat bozuklukları, hastanın çaba gösterdiği halde çevresinde olanları fark edememesi, dikkatte ve çevreden gelen uyaranların algılanmasında genel bir azalmanın olduğu, bunlara bağlı olarak uyaranlara uygun tepki gösterememesi durumudur. Uyaranların yanlış yorumlanmasıyla genel bir şaşkınlık ve sersemlik olur. Ayrıca düşüncenin sonradan hatırlayamama hali ile bir arada giden yavaşlama, yetersizliğini belirtir.

Yargılama bozukluğu: Kendisi ve çevresi ile ilgili meselelerde

karar verememe, sağlıklı düşünememe, mantıklı sonuç elde edilecek şekilde bir hüküm yürütememedir. Uygunsuz şakalar, kaba konuşma, kurallara uyamama, kişisel hijyene dikkatsizlik olur.

Çevreyi aşırı kontrol, şüphecilik, geçimsizlik, titizlik, paranoid davranışlar, saldırganlık, huzursuzluk, affektif (duygusal) bozukluklar bariz hale gelir.

Özet olarak; Hastalarda evvela ufak tefek unutkanlık, dikkatini teksif edememe, okunanı anlayamama, yeni bir şey öğrenememe gibi şikayetler baş gösterirken aynı zamanda; o güne kadar kamil, faziletli, olan şahısta bir karakter değişikliği, huzursuzluk, irritabilite (huzursuzluk), egoizm, sadece kendini düşünme gibi teessüriyet kusurları da müşahade edilir. Zaman zaman paranoid (şüpheli) düşünceler dikkati çeker.

Yeniliklere karşı bir korku (neofobi) ve düşmanlık görülmeğe başlar, kişi, eskiden bellediği ve alıştığı muhitini değiştirmek istemez. Ailesi tarafından muhit ve şartlar değiştirilmek istendiğinde buna bütün gücü ile mukavemet eder.

Seksüel patolojilere ait kusurlar, exhibisyonizm, pederasti, hyperseksüel davranışlar, homoseksüel tandanslar, çok genç yaştakilere aşık olup onlara bütün servetini bağışlama sık sık rastlanabilecek arazlardır.

Hastalarda bir çocuklaşma (puerilizm) mevcuttur. Geveze olan hastanın yüzü şaşkın, manasız bir neşe veya hiddet ifadesi taşır; üç yaşındaki çocukla ciddi bir şekilde kavga eden, ona kızan, alınan ve dargın duran bunak dede ve nineler çoktur. Kolayca kanma ve kandırılmaları da söz konusu olabilir.

Bunlarda uykusuzluk da sıkça rastlanır. Bundan dolayı hasta geceleri bütün evi dolaşır, ocağı yakar, kahve pişirir, ocağı açık unutarak yangına sebebiyet verdiği de çok görülür.¹⁰³

İşte bütün bu trajedik tablo beyin hücrelerinin ölererek azalması sonucudur.

Bütün bunlardan sonra siz isterseniz okumayın! Ama bilin

ki; Yaratan Rabb, Kıyamete kadar baki kalacak Kitap'ında ilk emir olarak, '*Yaratan Rabb'inin adıyla Oku...*' buyuruyor! Ve bu emrin pekçok getirisi yanında bunamaya, yani sinir hücrelerinin ölümüne karşı bir tedbir olduğu da asla unutulmamalıdır. Eğer bu emir kulak ardı edilecek olursa biliniz ki, önemli bir ihtimalle bunama sizi bekliyor olacaktır. Ve siz (sinir hücrelerinizin korunması konusunda) bu emrin şifasından bir daha hiç istifade edemeyeceksiniz; çünkü bir raddeden sonra okumak isteseniz de okuduğunuzu anlayamayacak hale gelirsiniz.

Ayette ifade edilen; '*Allah'ı unutup da, Allah'ın da kendilerini kendilerine unuttuğu kimselerden olmayın,*' ikazına kulak verenlerden olmak bir anlamda '*Oku*'yanlardan olmakla mümkündür.

Bu yüce emre karşı inatla muhalefet etmenin cezalardan biri olan bunama cezası, ne büyük bir ceza!

Erken Bunamaya Sebep Olan Faktörler

İnsanın beynini kullanmaması sonucu, kaçınılması çok zor olan bunamanın (demansın) bazı hallerde daha erken gelişmesi de mümkündür. Birtakım faktörler; günlük sinir hücresi ölümünü 50-60 binden birkaç milyona kadar çıkararak, bunama tehlikesini daha da öne çeker.

Sinir hücrelerinin aşırı derecede kaybı sonucu beyin dokusunun azalmasına sebep olan bu faktörleri şöylece sıralamak mümkün;

Sigara, alkol, esrar, eroin gibi uyuşturucu maddeler ve kronik zehirlenmeler,

Aizheimer, Parkinson, Epilepsi gibi beynin dejeneratif hastalıkları,

Kafa travmaları,
Endokrin hastalıkları, Diyabet ve Üremi gibi metabolik hastalıklar,

Uzun süreli stres ve aşırı ruhsal yüklenmeler,
Gece hayatı gibi düzensiz yaşam, yorucu hayat şartları,
Hava kirliliği, oksijensiz ortamlarda yaşama,
Beyni etkileyen enfeksiyon hastalıkları,
Gebelikte annenin kullandığı alkol, sigara ve bazı ilaçlar,
Beslenme bozuklukları ve şişmanlık.

Dikkat edilirse bu faktörler içinde, kişiyi uzun süre etkileyen ve en yaygın olan sigara ve alkoldür.

Başta sigara olmak üzere, bu etkenlere maruz kalan kimse-lerde, sinir hücresi kayıpları kat kat artar.

Beyinden her gün birkaç milyon sinir hücresi ölerек eksilir.

Yukarıda bahsedilen etkenlerden hiçbirinin olmaması halinde bile yine yaşlanma ile 20 yaşından itibaren, günlük elli binlerin üzerindeki sinir hücresi kayıplarının önüne geçmek yada sinir hücrelerinin ölümünü azaltmak ancak okumakla mümkün olur.

Kur'an'ın şifa oluş mucizesinin ilk tecellisi de bu olsa gerek.

OkumanınBeyindeki Organizasyonu ve Okuma ile İlgili Beyin Fonksiyonları

İnsan beyni pek çok karmaşık işlemi aynı anda yürütebilen kompleks bir bilgisayardan daha fazlasını yapma kudretine sahip muhteşem bir organdır.

Okuma eylemi, çok basit gibi görünmesine karşılık tüm beyni çalışmaya sevk eder ve zinde bir ruh halini ortaya çıkarır.

Oku emrine muhatap olan insan beyninin, bu emri gerçekleştirenki çalışması olağanüstü, bir durum arz eder. Okuyabilme yeteneği sahip tek canlı varlık olan insanoğlu, bu işlemi gerçekleştirmek için organik ve zihinsel yeterliliğe malik olmalıdır. Her şeyden önce bu kıymetli yeteneğini kullan-

abilmek yeterli bir düzeyde zekayı gerektirir. Ayrıca şuur seviyesi de okumayı gerçekleştirecek kadar açık olmalıdır.

Bunlarla birlikte bir 'lisan' olmadan okuma gerçekleşemez.

Bunun için eşyaların ve hadiselerin bir ismi olmalı ve bunları beyinde sembolik düzeyde muhafaza edebilmelidir. Bu akılda tutma eylemi için de hafızaya ihtiyaç duyarız. Bilgileri hafızaya almak için ise tekrarlama ve ezberleme fonksiyonları gereklidir. Bütün bunlar 'öğrenme' olmadan gerçekleştirilemez. Öğrenmek için gerekli olan temel şart 'anlama'dır.

Görme fonksiyonu yerinde olmayanlarda dokunma duyusu yoluyla bu eylem gerçekleşir ve bunun için beyinde bir dizi merkez faaliyete geçer.

Eşya ve olayların insan beyninde sembolik olarak sentez edilmesi ve bir yoruma ulaşması, düşünce fonksiyonun devreye girmesiyle mümkündür.

Oku emrine muhatap olan insanın, beyinde bir okuma merkezinin varlığından, çoğunlukla haberi yoktur. Okuma işlemi, sesli ve sessiz olarak ayrı ayrı beyin alanları ile ilgilidir.

İnsan, lisan yeteneği sayesinde, değişik anlamlar ifade eden sembollerle iletişim kurarken hayvanların çoğu bunu işaretler halinde yapar. İnsanda bu iş oldukça komplekstir ve birtakım bölümlerden oluşur. Bu bölümler; konuşma, anlama, okuma, yazma, tekrarlama ve isimlendirmedir. Lisan olmadan okuyamaz ve yazamayız.

Lisanla ilgili klinik bozuklukları ise 'afazi' olarak adlandırıyoruz.¹⁰⁴

Lisanın Beyindeki Yerleşimi

Konuşma, doğumdan en erken 1.5 yıl sonra ortaya çıkabilirken, 'anlama' çok daha öncelerden itibaren oluşur. İsimlendirme ortalama 3.5-4 yaşlarında, okuma ve yazma da tam olarak 6-7 yaşlarında oluşur. Bunlar beynin doğumdan sonraki

¹⁰⁴ Özeren Çukurova, Afaziyoloji, Ün.Tıp Fak Nöroloji, ABD, 1996, Adana

normal sağlıklı gelişimiyle ilgilidir. Tüm bu fonksiyonlar beynin daha çok bir yarım küresi içinde organize olmuşlardır. Sağ elini kullananların %99'unda, sol elini kullananların %70'inde beynin hakim yarıküresi sol yarıküredir.

İnsan beyinde lisanın konuşulur hale gelmesi için organize edilmiş belli merkezler vardır. Beyinde duyarak anlama, görerek anlama ve bunların birleştirilmesi ile konuşma fonksiyonları belli bölgelerde yerleşmiş olarak bulunur.

Dil öğrenme için öncelikle bir kelimenin duyarak anlaşılması gerekir. Çocuklar lisan öğrenirken bu yolu kullanırlar.

Bilhassa Broca ve Wernicke'nin çalışmaları ile elde edilen verilerden duyarak anlamada, sol beyin yarı küresi içindeki 22. alan (Wernicke alanı-arka yan lob) etkilidir. İşitilen sesler ile ilgili uyarılar, ilk olarak işitsel beyin kabuğuna (Heschl girusu) gelir. Burada sadece sesleri algılarız. Daha sonra bu bilgi duyarak anlama alanına (Wernicke) gelir. Burada işitilen seslerin duyarak anlaşılması sağlanır. Duyarak anlama merkezi alanında öğrenilen mesajlar *bir band* aracılığıyla konuşmanın motor (hareketle ilgili) alanına aktarılır. Yani, bir kelime söylemek ya da okumak gibi işlevler için gerekli kasların organizasyonu ve hareketleri motor konuşma merkezinin emirleri ile yerine getirilir. Bunun için tüm bu hareketlerin beyin kabuğundaki merkezden düzenlenmesi gerekir. Konuşmanın programlanması ile ilgili bu emirler 'Suplementer motor alan' denilen beyin kabuğundaki konuşma ile ilgili motor emirleri ayarlayan alandan gönderilir. Motor konuşma merkezi ise sol beyin yarım küresinde frontal lobun arka alt bölümünde bulunan Broca alanı (44.alan)dır. Broca alanında toplanan lisanla ilgili tüm izlenimler motor korteksin konuşma sırasında görev alan kasların temsil ettiği bölgelere aktarılır.

Motor beyin kabuğundan kalkan lifler beyin sapındaki kafa sinirlerinin çekirdeklerine gelir ve buraya konuşma ile ilgili beyin kabuğundan gelen emirlerin ulaşması sonucu konuşma

için gerekli hareketler yapılabilir. Ağız, dil, gırtlak, çene hareketleri vb. motor konuşma merkezi ve duyarak anlama merkezi birbirine '*assosiyasyon bandı*' denilen birleştirici bir yol ile bağlanır. Bu yola '*Arkuat Fasikulus*' denir.

Arkuat fasikulus aynı zamanda tekrarlamadan sorumludur. Yani ezberleme için gerekli tekrarlar fonksiyonu arkuat fasikulus olmadan yapılamaz. Arkuat fasikulus olmadan hafızlık olmaz.

Okuma ve yazma fonksiyonunda arkuat fasikulus ve kısmen de supra marginal girus önemli görevler üstlenir.

Lisanı kullanırken normal konuşma akıcı, düzgün olmalı, açıkça anlaşılmalı ve gramer ve kelime içeriği doğru olmalıdır. Tüm bu özellikler beyinde sol taraftaki motor konuşma alanı ve beyin kabuğundaki motor alanın bağlantıları ile sağlanır.

İlk kez dünya hayatında dil oluştuğunda isimlendirme olmasaydı insanların birbiriyle anlaşması mümkün olmazdı. Beyinde isimlendirme işlevi yine dominant inferior pariyetal (yan lobunun) beyin diğer tüm loblarının beyin kabuğu ile bağlantısı sonucu sağlanır. Yani isimlendirme işlevi sırasında beyindeki tüm lobların beyin kabuğunda faaliyeti olur.

Her iki beyin yarım küresinin arka bölümünde bulunan oksipital lobdaki görme merkezleri (18. 19.alan) tarafından gö-rerek algılama sağlanır. Bu bilgi yine sol beyin yarım küresinde bulunan bir merkez (Angüler girus 39.alan) aracılığıyla Wernicke alanında gerçekleştirilen duyarak anlama fonksiyonu ile birleştirilir.

Angüler girus sol beyin yarım küresinde, yan lobun arka alt bölümünde bulunan okuma yazma alanıdır. Bu merkez sayesinde okuduklarımızı ve gördüklerimizi anlayabiliriz.

Okuduğunu anlayamama ile ortaya çıkan beyin bozukluğuna '*Aleksi*' denir. Bu da, ya saf kelime körlüğü ya da yazma bozukluğu ile olan aleksi olarak gözlenir.

Saf kelime körlüğü olan hastalar konuşur, anlar, yazar, ancak yazılı bir metni anlayamaz, yani okuyamaz veya yazılı bir kelimeyi kopya edemez.

Yazma bozukluğu ile birlikte olan aleksi ise çok daha sık görülür. Hasta okuyamaz ve her iki eli ile de yazamaz. Bu durumdan sorumlu olan bozukluk, yukarıda bahsi geçen angüler girusdadir. İsimlendirmeye ile birlikte sayı sayma ve görme bozukluğu da olaya eşlik eder.

Ayrıca beyinde sağ ve sol yarım küreleri birbirine bağlayan 'korpus kallozum' denilen yapının 'spleniyum' parçası her iki görme alanını bağlar. Bu yapının okuduklarımızı anlamaya katkısı vardır. Bu bölgede olan her hangi bir bozuklukta kişi, akıcı yazabildiği halde, yazdığını okuyamaz, anlayamaz.

Sesli olarak okuma için beyinde, sol taraftaki, görerek anlama ve okuma merkezi, beynin motor alanı ve motor konuşma alanı faaliyet gösterir.

Yazı yazmak için ise yine okuma merkezi ve beynin ön bölümünde yer alan frontal loblar arasındaki bağlantılar işlev görür. Yazma yeteneğinin kaybına ise 'agrafi' denir.

Anlama, birçok uyaranlarla karşılaşma sonucu beslenen ve gelişen bir fonksiyon olarak konuşma, okuma ve yazmaya oranla beyindeki organizasyonu daha geniş bir fonksiyondur.

Yazma işlevi ise ikinci frontal girusun arka bölümünde bulunan Exner'in hipotetik yazı yazma merkezi olarak bilinen alandan (45.Alan) motor korteksin el ve kol kasları ile ilgili motor nöronlarına uygun impulsların gönderilmesi ile gerçekleşir.

Bu arada duysal korteksten ve duysal assosiyasyon korteksinden ana lisan merkezlerine gelen projeksiyonlar da konuşmanın programlanmasında önem taşımaktadır.

Lisan ve konuşma ile ilgili her işlemin beyinde ayrı ve bir biri ile irtibatlı bölgeleri var.

Konuşmada olduğu gibi yazmanın da programlanmasında suplemerter motor alan önemlidir. Lisanın gerçekleşmesinde sol beyin yarım küresindeki beyin kabuğu altındaki bazı yapılar da önemli görevler üstlenmiştir.

Lisanla ilgili beyin kabuğu bölgesinin aktive olmasını 'Talamus' denen kısım, motor hareketlerin kolaylıkla yapılması ise 'Putamen' ve 'Kaudat çekirdek' denilen nöron gruplarının oluşturduğu yapılarla sağlanır.

Frontal ve temporopariyetal (ön ve yan) beyin kabuğu arasındaki 'Broca', 'Wernicke' ve 'Angüler girus' alanları konuşma, anlama, tekrarlama, okuma, yazma ile ilgili bulunmuştur.

Frontal korteksle subkortikal yapılar (talamus ve striatum) arasındaki bağlantılar konuşmanın başlatılması ve sürdürülmesi ile ilgilidir.

Temporopariyetal beyin kabuğu ile, beyin kabuğu altındaki yapılar arasındaki bağlantı, anlama organizasyonu ile ilgilidir.

Pariyetal korteksle beyin kabuğu altındaki yapılar arasındaki ilişki ise yine okuma ve yazma ile ilgili görülmüştür.

Lisan ve Afazik Semptomlar

Lisan merkezlerinden birinde harabiyet olursa, beyin lisanla ilgili bazı faaliyetleri ya yerine getiremez ya da bu işlevler bozuk olarak gözlenir. Okuma için gerekli olan isimlendirme, tekrarlama, kelime üretimi, duyulan ya da okunan sembollerin anlaşılmasındaki bozukluklar doğal olarak okumayı ve okunanın anlaşılmasını etkiler.

Duyarak Anlama Bozuklukları

Afazilerde, duyarak anlama değişik derecelerde bozulur. Wernicke alanı bozukluklarında bu özellik daha belirgindir.

Okuma ve Yazma Bozuklukları

Lisan bozukluğu olgularının önemli bir bölümünde okuma, yazma, duyarak anlama işlevleri, birlikte ve çoğu kez değişik derecelerde bozulur. Afazik bozukluklara sıklıkla diğer yüksek

serebral fonksiyonlarla ilgili bozukluklar da eşlik eder. Okuma ve yazma fonksiyonları lisanla ilgili olarak ciddi şekilde bozulur.

Düşünce, Bilinç ve Hafıza

Kuşkusuz her düşünce beyin kabuğunun bir çok bölümünde ve talamusta, limbik sistemde ve beyin sapının ağsı yapısında eş zamanlı sinyaller oluşmasına yol açar. Bazı kaba düşünceler tamamen beynin alt düzeylerine bağlıdır. Ağrı düşüncesi buna örnektir. Diğer taraftan görme ile ilgili düşünceler için beyin kabuğu gereklidir. Çünkü görsel korteksin kaybı, görsel biçim ve renk algılama yeteneğini tümüyle ortadan kaldırır. Düşünme için sinirsel aktivite bazında şöyle bir tanım ortaya koyabiliriz: Bir düşünce sinir sisteminin başlıca beyin kabuğu olmak üzere talamus, limbik sistem ve beyin sapındaki yukarı retiküler formasyonu (Ağsı yapı'yı) da içine alan bir çok bölümünün aynı anda ve belirli bir sıra içinde uyarılmasının sonucudur. Buna, düşünmenin bütüncül kuramı (Holistik teori) denir. Limbik sistemin, talamusun ve beyin sapındaki retiküler formasyonun uyarılan alanları, düşünceye; haz, hoşnutsuzluk, acı, rahatlık, kaba duyuşsal kalite ve başka genel nitelikler katarak, düşüncenin genel özelliklerini belirler. Diğer taraftan beyin kabuğunda uyarılan alanlar ise düşüncenin tek tek özelliklerini belirler.

Okuma ve düşünme ile ilgili aktivitenin yer aldığı bir bölge de '*prefrontal korteks*'tir. Beynin ön kısmında bulunan beyin kabuğunun bu bölümü soyut düşünme, çağrışım, fikir ve aktivitenin entegrasyonu, karar verebilme, olgun düşünme, hafıza, duygusal tepkilerin şartlara göre ayarlanması ile ilgilidir. Ayrıca bu alan, kişideki sakinlik ve aşırı keder, mutluluk, dostluk ve huysuzluk gibi karmaşık cevapların kaynaklandığı kısımdır.

Bilginin Depolanması; Bellek (Hafıza)

Bellek dediğimiz '*bilginin depo işlemi*' de (beyindeki sinir

hücrelerinin ve bağlantılarının) sinapsların bir fonksiyonudur. Yani belirli tipteki duysal sinyalleri geçiren sinaps dizileri aynı sinyalleri bir dahaki sefere daha kolay iletme yeteneği kazanır. Bu olaya fasilitasyon (kolaylaştırma) diyoruz. Duysal sinyaller sinapslardan birçok defalar geçtikten sonra o kadar kolaylaşır ki, bizzat beyinden doğan sinyaller duysal giriş uyarılmasa bile impulsların (uyarımların) aynı sinaps düzeyinde iletilmesine neden olur. Bu ise, şahısta orijinal duyuların algılanmasına yol açar. Aslında olay duyuların hatırlanmasından ibarettir.

Anılar, bir kere sinir sisteminde depo edildikten sonra işleme mekanizmasının bir bölümünü oluşturur. Beyinde düşünme işlemi, yeni duysal izlenimleri depo edilen anılarla karşılaştırmaktan ibarettir. Anılar yeni duyusal bilginin seçimine ve ilerde kullanılmak üzere uygun depo alanlarına ya da vücudun hemen cevap verebilmesi için motor alanlara gönderilmesine yardımcı olur.

Çok amaçlı bir bilgisayarın temel unsurları ile insan sinir sistemi arasındaki benzerlikler beynin asıl temel olarak duysal bilgileri sürekli olarak toplayıp depo edilmiş bilgilerle birlikte vücut aktivitelerinin günlük ilerleyişini idare etmek için kullanılan harika bir bilgisayar olduğunu gösterir.

Lisan ile okuma ve anlama işlemleri bir bütünün parçaları gibidir. Ancak okuduğunu anlamamanın bir de kültürel boyutu vardır.

Anlamak için sadece 'okumak' bir işlem olarak yetmez. Dolayısı ile 'Oku..!'maktan kasıt aynı zamanda 'anlayabilmek'tir.

Sadece sesli okuma esnasında kişi okuduğunu anlıyor sanılmamalıdır. Bir kişi neyi okuduğunu bilmeden de düzenli bir şekilde okuyabilir.

Okuduğunu anlama, daha çok eğitim, kültür ve 'zihinsel duruş'la bağlantılı bir işlevdir. Bu sadece organik faktörlere

bağlanamaz; ancak, okuma ve anlama için organik yeterlilik temel şarttır. Bunun üzerine ise zihinsel duruş, kültür ve uygun eğitimin olmasıdır.

VIII

OKUMANIN PSİKOLOJİK GETİRİSİ

Okumanın kişi ve topluma sağlayacağı bir çok kazanç yanında psikolojik faydaları da son derece önemlidir. Biz bu bölümde bunlardan bazıları üzerinde durmaya çalışacağız.

Bilgi ile Aklın Korunması Garantisi

Bu çalışmamızın beyinle ilgili bölümünde geniş bir tarzda ortaya konduğu gibi, beyin dokusunun ana hücreleri olan '*nöronlar*'ın, kullanılmadığı zaman hayatiyetini kaybetme tehlikesi var. En önemli organımız olan beynimizin, özellikle şuurlu kontrolü sağlayan ve bütün zihin ve duygu faaliyetlerimizin merkezi olan '*korteks*'i (üst beyini) oluşturan hücreler, bilgi ve tefekkürle sürekli beslenmeye muhtaç.

Aklın azalması demek olan '*demans*'ı (bunama hastalığını) geciktiren yada hiç olmamasını sağlayan bir numaralı ilaç okumaktır. Yani '*okumak, anlamak ve düşünmek*'. Beyni, beyin hücrelerini, okumak ve düşünmekten daha fazla çalıştıran ve bununla koruyan başka bir yol mevcut değil. 20'li yaşların başından itibaren, her gün 50 bin ile 100 bin arasındaki sinir hücresini kaybetme karşısında tek tedbir okumak!

Eğer insan, beyin hücrelerinin bu yıkılışının önüne geçmek üzere, okumak ve düşünmek eylemi içinde olmaz ise, ölen sinir hücreleri oranında zihni gücünden her geçen gün biraz daha

kaybedecek demektir. Giderek hafıza zayıflar, dikkat azalır, unutkanlık artar, zeka geriler. Huzursuzluk, tahammülsüzlük, verimsizlik ve tatminsizlik ortaya çıkar. Bunlara bağlı olarak da hayattan zevk alma ve yaşama isteği azalır, kaybolur.

Okuyan insan bu eylemiyle beynini organik olarak bu büyük tehlikeden koruma imkanını elde ediyor.

İslam Peygamberinin şu sözü 14 asır evvel söylenmiş olması bakımından oldukça ilginçtir.

‘Allah-u Teala Hazretleri (verdiği) ilmi, kullarının hafızalarından silmek suretiyle almaz..’¹⁰⁵

İlim sahibinin hafızası silinmeyecek demek, eğitilmiş insan-
da bunama olmayacak demektir. Modern bilimin bu konudaki son tespitlerini ifade eden bu söz bir kişinin kendiliğinden ras-
gele söylemiş olduğu bir söz olarak görülemez.

Başka bir organik hastalık ve sebep; sigara, alkol, uyuşturucu kullanımı, bazı beyin hastalıkları söz konusu değilse, beyni-
ni ilimle besleyen kimse, sırf yaşlılıktan dolayı bunamayacak, demans dediğimiz hastalıktan korunmuş olacak. Hiçbir ilacın sağlayamayacağı bir sonuç! Bunu Allah Elçisi asırlar önce bilmiş ve insanları uyarmış!

Sürekli okuyan, bilgi edinen, düşünen kimsenin hafızası silinmeyecekse, zihni fonksiyonları diri olacak; bilgi, kişiden sö-
külüp alınmayacaksa hafızası, akli, bilinci yerinde kalacak demektir. Bu aynı zamanda bir müjde sayılmalıdır.

‘Fonksiyonel Geri Zekalılık’tan Korunmak

İdrak, hafıza, dikkat, muhakeme, zeka, duygulanım ve irade gibi akıl melekeleri yani tek kelime ile aklımız, gerekli bilgiler olmadan yeterli derecede iş göremez. Sahibini koruyamaz. Kendimizin ve çevremizin farkında olma yada bir mekanda ve zamanda yaşıyor olduğumuzu bilme anlamında ‘şuur’ hali için

¹⁰⁵ Riyazü's-Salihin, Diyanet İşleri yay. 9.askı, s.9

de bilgi şart. ‘Şuur’ ya da ‘bilinç’; insanın gerek şahsından, gerekse çevresinden haberdar olması ve bu iki ortam arasında bağlantı kurabilme melekesidir ki, bilgisiz iş görmesi zordur.

Şuurlu olabilmek için; akıl ve ruh sağlığı ile birlikte doğru bilgiye ihtiyaç vardır.

Ruh sağlığı, ‘*kişinin kendi kendisi ve çevresiyle uyum halidir*’ diye tarif edilir. Esasen bu tarifi; ‘*kişinin kendisi, çevresi ve Tanrısı ile uyum hali*’ olarak ifade etmek daha doğru olur. Kendisi, çevresi ve Tanrısıyla barışık olmayan kişinin huzuru, dolayısıyla da ruhsal dengesi yerinde olamaz!

Dengenin kurulması için iki önemli şarttan biri akıl diğeri de doğru bilgidir.

Önce akıl ve zeka, sonra da aklın yolunu aydınlatacak bilgi...!

‘Akıl aygıtı’nda, ‘bilgi ham maddesi’ kullanılarak ‘düşünce’ üretilir.

Bilgi olmadan, akıl ve zeka; akıl ve zeka olmadan da bilgi fazla bir mana ifade etmez.

Aklın, yerli yerince ve değerince kullanılabilmesi için ‘bilgi’ ön şarttır.

Gebelikte, doğuştan veya erken çocukluk dönemlerindeki birtakım faktörler, geri zekalılığa sebep olabilir. Kişi, normal seviyede bir zekaya sahip olmasına rağmen, aklın yeterince kullanılmaması bir anlamda geri zekalılık sonucunu ortaya çıkarır.

Doğuştan bir uzvu, mesela, kolu olmayanın özürlülüğü ile, kolu olup da onu hiç kullanmayanının durumu arasında görüntü dışında bir fark yoktur. İkisi de aynı derecede özürlüdür. Doğuştan geri zekalı olan biri gibi, aklını hiç kullanmayan kimse de geri zekalıdır; ‘fonksiyonel geri zekalı!’

Kur’an’a göre de, bir yanda kullanılmadan duran akıl yok sayılmalı, aklını kullanmayan insan da ‘akıllı’ sayılmamalıdır. Kur’an’ın bu bilinçli ve özel tercihindan yola çıkarak rahatlıkla, akletmenin insana yüklenmiş bir ödev ve yükümlülük oldu-

ğunu söyleyebiliriz. ¹⁰⁵

Herhangi bir şekilde aklını kullanamayan kişi kendisi, çevresi ve Tanrısı ile uyumlu olamaz. Dolayısı ile de ruhsal dengesi etkilenir. Kur'an'daki; '*anlamazlar*', '*bilmezler*', '*akılsızlar*' ve '*beyinsizler*' olarak tavsif edilenlerden olurlar.

İlk insan Hz. Adem'e, hemen yaratılışıyla birlikte, Allah tarafından, gerekli bilgilerin öğretilmiş olması da bu açıdan manidardır.

Öğrenmenin ve bunun için '*okuma*'nın en temel psikolojik getirisi, görüldüğü gibi, '*fonksiyonel geri zekalı*' durumuna düşmekten kurtulmaktır.

Beynin İki Yarısını Çalıştırmak

Başarılı insan beyninin her iki yarısını da etkili bir şekilde kullanabilen insandır. İki lobun birlikte kullanıldığı, birbirileriyle uyumun sağlandığı ve işbirliği içinde çalıştığı durumlarda kişisel yetenek ve etkinlikte olağanüstü artış gözlenmektedir. Eğitimde beynin iki lobunun kullanılması beynin kapasitesini iki kat değil kat kat artmasına yol açmaktadır.

Kitap okurken genelde her iki lob birlikte koordineli bir şekilde çalışmak zorunda kaldığından kitap okumak beyin loblarının dengeli şekilde gelişmesinde en faydalı faaliyetlerdendir. Sol lob tarafından takip edilen ve kavranan sözel kavramlar sağ lobda tasvir edilir. Şekil imge ve yeni düşüncelere dönüştürülür, canlandırılır.

Bilgiyi aktarmaya dayanan '*söyleme-anlatma*' şeklindeki öğretme metodu beynin sol lobunu, bir başka deyişle beynin yarısının kullanıldığı eğitim tarzıdır.

Bu tarz eğitimle; hayal gücü renk, ritim, şekil ve yaratıcı düşünme gibi özelliklere sahip sağ lob fonksiyonları yerine getirilememektedir.. Bu durum sadece kişilere verilen bilgilerin belleğe kaydedilmesidir.. Bu kayıtlar ise inanılmaz bir hızla

hafızadan silinmektedir, ya da öğrenciler bu kayıtlara ulaşamamaktadır.^{105b}

Beynin her iki yanını çalıştırarak kapasiteyi kat kat artırmanın yolu olarak görünen okuyarak öğrenme, kapasiteyi artırdığı oranda kişinin başarılarını da artıracığı için son derece önemlidir.

Yersiz Korkuların Giderilmesi ve Hürriyet

Timur'dan aktarılan şu anekdot, ilimle elde edilecek korkusuzluğu vurgulaması açısından oldukça anlamlıdır.

Timurlenk Şam'ı teslim alacağı sırada Şam uleması, Moğol askerlerinin, şehirde yağma yapmasını engellemesine vesile olsun diye ona karşılama töreni tertiplerler.

Timur'a, ulemanın kendisini şehrin kapısında karşılayacağı haberi ulaşır. Timur da, ulemanın bulunduğu kapıya 200-300 metre kala atından inerek, büyük bir edep içerisinde onlara doğru yürür.

O koca Timur, ulemaya hürmetinden, borkünü başından çıkararak onların huzuruna vardığında karşısında korkak insanlar güruhunu görünce, müthiş derecede hiddetlenir. Çünkü, bütün ulema, başından sarığını çıkarmış ve esas duruşta Timur'u beklemektedir.

Rivayetlere göre Timur, şu meşhur sözünü söyler; *'Alim cesur olmalıdır; korkak adamdan alim olmaz. Alim korkak olursa, gördüğü hakikatleri açıkça söyleyemez.*

*Daha sonra da, askerlerine emir vererek, o korkaklar güruhunun bütün kitaplarını yaktırır.'*¹⁰⁶

Doğru bilginin yönlendirdiği duygular ruhsal dengeyi destekleyici vasıfta oluşurken, yanlış bilgilerle gelişen duygular da törpüleyici olur.

Endişe ve yersiz korkulardan uzak, huzurlu ve mutlu

^{105b} Prof. Dr. Osman Çakmak, 12.6.2003

¹⁰⁶ Akit, 13.8.1997

olmanın vazgeçilmez şartlarından biri, düşünce ve duygular arasındaki olumlu etkileşimdir. Bunun temelinde ise doğruluğundan şüphe edilmeyen ilahi bilgiler olmalıdır.

Bilginin yanlış olduğu yerde duygu dünyamız da yanlış şekillenir. Yersiz yüceltmeler ya da gereksiz anlamsız ve orantısız korkular ortaya çıkar. Kendine güvensizlik ve irade zaafı gelişir.

Çünkü, insanlar, körü körüne bağlanıp sığındıkları kimseleri ve nesneleri olduğundan farklı algılamaya meyillidirler. Kendilerinde ürküntü uyandıran nesneleri de, cehaletleri ölçüsünde büyütürler.

Hakikatin bilgisine varan insanda gereksiz yüceltme de, yersiz korkular da olmaz.

Ayetlerde, Allah'tan ancak alimlerin hakkıyla korktuğu vurgulanmıştır. Onlar yakinen bilirler ki, Allah'tan başka hiçbir şey doğa kanunları dışında kendinden korkmaya layık değildir.

Bu ise hürriyeti getirir.

Hürriyet, akıl ve bilgi ile elde edilir. Farabi'ye göre; bilen insan, hür iradeye sahip olma şansına erişir.

Bir insanda, salim düşünüş ve irade kuvveti varsa, o insan hakkı ile hürdür. Salim ve iyi düşünüş ile iradeden mahrum olan kimse ise, behimi (hayvani seviyede) insandır.¹⁰⁷

Kişinin akli ile kendini idare etme yeteneği; bilginin yol göstericiliğine muhtaçtır. Ayrıca bilginin beyin hücrelerini koruyucu özelliği ve aklın fonksiyonları için vazgeçilmez niteliği, sahibini, hürriyeti algılayacak seviyeye yükseltir.

Aklı olanın iradesi, iradesi olanın hürriyeti söz konusu olacağı için, bilgi beyni besleyerek akla, dolayısı ile de hürriyete yol açar.

Doğru bilgi, böylece, başkalarına kul-köle olma zeminini ortadan kaldırır.

Doğru Davranış İçin Bilgi

Bilginin çok önemli bir getirisi de zihin ve davranışlar üzerindeki yönlendirme etkisidir.

Zihni kabiliyetleri üç temel başlık altında toplamak mümkün; 'Bunlardan birincisi vukuf (bilme), ikincisi teessür (hissetme) ve üçüncüsü de irade (isteme)dir.' ¹⁰⁸

Zihinsel faaliyetlerimizi kabaca; '*bilme*', '*duygulanma*' ve '*irade*' olarak üçe ayırabiliriz.

Bilme bölgesinde; düşünceyi, sanıyı, anlamayı, tahayyülü, dikkat kesilmeyi, ilgiyi, algıyı, hatırlamayı ve diğer bütün bilme durumlarını..Teessür (duyma) bölgesinde; bedensel duyumları, hisleri, heyecanları, mizacı.. İrade bölgesinde ise; arzuları, dürtüleri, kararları, niyetleri, gayretleri, eylemleri, iddia ve yeltenmeleri saymak mümkün. ¹⁰⁹

Bir tutumun (tavrın) oluşmasında şu üç temel öğeye ihtiyaç vardır;

Bilişsel (zihinsel-cognitive) öge,

Duygusal (emotional) öge,

Davranışsal (behavioral) öge.¹¹⁰

Bunların üstünde ise en etkin unsur bilgidir.

'*Zihinsel öge*' bilgilerle şekillenir.

Yeni bilgiler vererek, mevcut bilgileri değiştirerek davranışlara etki etmek mümkün olur.

Eğitimin boyutları da bu üç temel öğeden oluşur. Bilgi boyutu, duygu boyutu, amel (icra ve irade) boyutu. Bu öğeler ne kadar güçlü ve dengeli ise, inanç veya kulluk da o kadar güçlü, ne kadar zayıf ve dengesiz ise o kadar da zayıftır. Kur'an hedefini gerçekleştirmede öncelikle *bilgiyi* kullanır.

Bilgi, akıl aygıtının ham maddesi durumundadır. Kişinin davranışlarına yön veren; düşünce, fikir ve kanaatler oluşurken, edinilen bilgiler akılla işlenir.

¹⁰⁸ Shafter, Bilinç, Ruh ve Ötesi, çev: Turan Koç, İstanbul 1991 s.18

¹⁰⁹ Shafter, age s.22

¹¹⁰ Namık Kemal Önder, Öğretimde Program, İlke ve Yöntemler. s.22

Dışarıdan alınan bilgiler akıl cihazından geçerken, önceden edinilmiş ve kişiye mal olmuş inanç, kültür ve alışkanlıklar, şartlanmalar, tecrübeler ve bütün bunların üzerinde gelişen mizaç; heyecan, istek, arzu ve idealler işe karışır ve ortaya çıkan ürün (fikirler ve kanaatler) hem kişinin davranışlarında etkili bir unsur olur, hem de önceki birikimler arasında (önemine göre) yerini alır.

Bunun için doğru bilgi büyük nimet ve Rabb'in büyük lütuna mazhariyettir.

İnsanoğlunun, irade-i cüziye'si ile sorumluluğunu yüklediği davranışlarının isabetli olabilmesi, doğru bilgilere ulaşması ile mümkündür.

Yaratıcı Kudret, hayatı doğru okumak için gerekli olan akıl ve zihinsel yetenekleri, her insana kendi şartlarında yetecek kadar vermiş. Algılamasında bir problem olmayan kimse, aklını kullandığı ve doğru bilgilere eriştiği sürece büyük yanlışlara mazeret bırakmaz.

IX

BİLGİ ve SORUMLULUK

Bilgi düşünceyi, düşünce duygu ve davranışları etkiliyor. Buna göre bilginin doğruluğu ve muhtevası, hayatın kalitesini tayin eden önemli bir faktör.

'Sokrat, *'hiç kimsenin isteyerek kötülük yapmayacağını, insanlardaki ahlaki kusurun bilgisizlikten kaynaklandığını'* savunurken; *'İyi olmak için doğruyu bilmek lazım'* diyen Confucius de onu te-yit ediyor.' ¹¹¹

Kant'a göre, *'İnsanın fert olarak mükemmelliği, hayatta kendi gayesini ve ödev anlayışını tespit etmesine bağlıdır.'* ¹¹²

Bilgi insanoğlunun en değerli hazinesi.. Kişinin bilgi ile yoğrulması ise eğitim. Hayat, ancak bilgi ve eğitimle anlamlı ve isabetli kılınır. Hakkında bilgiye ihtiyaç duyulan ilk şey de insanın kendisidir. Çünkü, kendi varlığını ve varlık sebebini hakkıyla bilen ve idrak eden kimse Rabb'ini de bilir.

S.Ahmet Arvasi; *'İnsan önce kendini inkar etmedikçe kadir-i mutlak olan Tanrıyı inkar edemeyecektir'* diyerek bu gerçeği ifade ediyor.

Kur'an'a göre bilgi, sahibini sorumlu kılar. Cahil bir kimsenin bazı konularda mazeret hakkı olabilir. Kendilerine bilgi verilmiş kimselerin mazereti olamaz.

Ayetle; 'And olsun ki, eğer sana gelen ilimden sonra onların

¹¹¹ H.Ziya Ülken, İslam Düşüncesine Giriş, İst. 1953, s.60

¹¹² Leif.J.-Rustin,G, Genel Pedagoji, Çev. Nejat Yüzbaşıoğlu, Ankara, 1974, s.79

heveslerine uyarsan şüphesiz o zaman zulmedenlerden olursun buyurulmaktadır. (Bakara 145) ¹¹³

Al-i İmran suresinde şöyle buyurulmaktadır; *‘İman etmelerinden, Resulün hak olduğuna şahadet getirmelerinden ve kendilerine apaçık deliller gelmesinden sonra inkarcılığa sapan bir kavme Allah nasıl hidayet nasip eder? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.’* (Al-i İmran, 86)

‘Doğru bilgi’, Allah’a karşı sorumluluk bilinci oluşturur. Bu bilinç, insana ömür ve akıl sahibi kılınmış olmanın sorumluluğunu yükler. Yaratıcı tarafından muhatap alınmış olmanın idrak yüceliğine erişme mutluluğu vermelidir.

Bu açıdan bakılınca, okumaktan kaçınmak, bir anlamda sorumluluktan kaçmak dolayısıyla mükafattan mahrum kalmaktır. Ayrıca bilginin yüklediği sorumluluğun yerine getirilmesi karşılığında mükafat söz konusu olduğu gibi, öğrenme imkanı varken bundan imtina etmek de cezayı gerektirir.

Bilgi ile Azmadan!

Bilgi rehberdir; hedeflere onunla varılır. Bilgi ışıktır; karanlıklar onunla aydınlanır. Bilgi şifadır; bütün hastalıklar onunla tedavi edilir. Yeterli bilgiden yoksun olan inançlar, hurafelere boğulur. Sağlıklı bilgilerle beslenmeyen tutum ve tavırlar bir sadmede yıkılıp giderler. Atalarımızın dediği gibi; *‘Cahilin sofusu şeytanın maskarası olur.’*

‘Ancak, bütün bunlara rağmen insanoğlu, izni ilahi ile kavrayabildiği bir takım bilgilere meftun olup aldanma konumuna da düşebilir. Aldanmak ve kendisini yer yüzünde bir ilah sanacak kadar ileri gitmek ve tek ilahın mevcudiyetini inkara kalkışmak’ tehlikesi de söz konusudur.’ ¹¹⁴

Halbuki; ‘Her şeyi mutlak şekilde, tam ve mükemmel olarak bilen yalnız Allahu Teala’dır.

Keşfedilen bu bilgi kırıntıları insanları aldatıyor da onları

¹¹³ Y.Fersahoğlu, age, s.237

¹¹⁴ Fizilalil Kur’an, c.2 s.42

keşfetme kudretini veren Yaratanını unutuyorlar. Bu ilmi inkişafkar karşısında Allah'a hamd-ü senada bulunup, şükredecekleri yerde, mağrurlanıyor ve şımarıyorlar. Hatta ara sıra da, bu ilmi inkişafkar yüzünden açık küfre dalıyorlar.' ¹²⁰

Bilgi karşısında insanlar farklı davranışlar gösterirler:

Hicri 100-160 yıllarında Basra'da doğmuş, Nahiv ilmi otoritelerinden Halil b. Ahmet insanları, bu açıdan dört gruba ayırır;

I. Grup: Bilir ve bildiğini de bilir; ona tabi olunuz.

II. Grup: Bilir, fakat bildiğini bilmez; bu kimse uykudadır, onu uyandırınız.

III. Grup: Bilmez, fakat bilmediğini bilir; böyle bir kimse irşada muhtaçtır, onu irşat ediniz.

IV. Grup: Bilmez, fakat bilmediğini de bilmez; bu adam kara cahildir, ondan kaçınız. ¹²¹

Özgürlük ve Sorumluluk İçin 'Allah Bilgisi'

İnsan beyninin psikolojik baskılardan kurtulup, kendi kendisini ve çevresini doğru olarak değerlendirmesi özgürce davranabilme imkanına bağlıdır.

Ancak, 'Özgürlük psikolojik bir olaydır, önce zihinlerde gerçekleşir. Kafaların içinde duvarlar örülmüş ise, sistemlerin, hürriyet ve özgürlük sunması fazla bir anlam ifade etmez. Beyinleri hür olmayanların hürriyeti tatmaları ve kurtuluşa ermeleri düşünülemez. Hür ve özgür bir psikolojiye sahip kim-seleri de, sistemlerin ve dikta rejimlerin ördüğü duvarlarla sınır-lamak mümkün olmaz. Gerçek hürriyet önce, zihinleri esir eden ilahlardan kurtulmayla başlar; bu ilk adımdır. Hemen akabinde de inanılacak, tasdik ve teslim olunacak gerçek ilahı bulmak gelir.

Kurtuluş bahşedecek olan bu büyük arayışı doğru sonuca ulaştıracak olan sağlam bilgilerdir.

¹²⁰ Fızil-il Kur'an, c.2 s.41

¹²¹ Gazali, İhya c.3, s.204

İnsanları gerçek hürriyete ve kurtuluşa erİştirecek, beyinleri özgürlüğün ışığı ile aydınlatacak, kalpleri o Yüce Yaratıcıya meftun olmanın tadına vardıracak gayret, hayatın gayesi ise; bu da tek ilaha teslimiyetle olur.

Hız. Peygambere hangi amellerin daha üstün ve efdal olduğu sorulduğu anda şöyle cevap vermişti;

'Allah'ı bilmek.'

Ashap, ne tür bir bilgiyi kastettiğini sorduğunda, yine; *'Allah'ı bilmek'* demişti.

Onlar; *'Biz amelden soruyoruz, siz ise ilimden haber veriyorsunuz'* diye itiraz edince, Hız. Peygamber şöyle cevap verdi; *'Allah'ı bilerek yapılan amel ne kadar az olursa olsun, insana fayda verir. Allah'ı bilmeksizin yapılan ameller ise, insana bir fayda sağlamaz.'* (İbn Ahdilber, Enes'den) ¹²²

Esasen, insanları doğru yola ileten, onları hidayete erİştiren de Rabb'in kendisidir.

'Peygamberin peygamberliğini (bile) Allah tarafından biliriz. Her ne kadar Peygamber, Allah'a çağırsa da, Allah hiçbir kimsenin gönlüne O'nu tasdik ve peygamberin peygamber olduğu bilgisini koymadan, peygamberin hak olduğu ve doğru söylediğini bilemez. Bunun için Allah; 'Sen şüphesiz ki, sevdiğini hidayete ulaştıramazsın, fakat Allah dilediğini doğru yola iletir,' buyurmaktadır. Eğer Allah'ı bilmek Peygamberler vasıtasıyla olsaydı, insanlara marifetullah nimetini ihsan etmek, Allah'tan değil peygamberlerden olurdu. Halbuki Rabb'ini bilmek nimetini peygambere ihsan eden de Allah'tır. Peygamberi, insanlara tanıtarak tasdik ettirmesi, Allah'ın insanlar için bir nimeti ve lüt-fudur.' ¹²³

Bu tespit, *'tek ilah inancı'* için son derece önemlidir. Çünkü *'tek ilah inancı'*, hidayeti ve kurtuluşu Allah'tan bilmeyi gerektirir. Aksi halde *'kurtarıcı tanrılar'* zihinlerde yer eder. *'Vasıta tanrılar'* ortaya çıkmaya başlar ve bunlar toplumları kendilerine

¹²² Gazali, İhya cilt 3, s.67

¹²³ İmam-ı Azam'ın Beş Eseri, Çev.Mustafa Öz, Kalem yay. İst.1981, s.41

bağlar, kullanır, sömürürler. Bu durumda kulluk ve mutlak itaat, *'hayatın tek vazgeçilmezi'* olan *'gerçek ilah'*a değil de ilahlaştırılan kişi ve nesnelere yapılır.

X

‘OKUMA ÖZÜRLÜLER’

Okumamak, İnsanın ‘Kendini’ İnkarıdır

İnsanın insan olarak yaratılışındaki amacı gerçekleştirmek bilmeyi-öğrenmeyi gerektirir. Öğrenmeye okumaya inat etmek insanın var oluş amacını, dolayısıyla da kendini inkarı anlamına gelir. ‘Cehaletle’ varoluş gayesine ulaşmak mümkün olamaz. Bilgisizlikte ısrarın sonucu, insanlığa yakışmayan pek çok belalar ve pislikler içine düşmek kaçınılmaz olur.

Ayette ifade edilen, ‘Allah, akletmeyenleri iğrençliğe mahkum eder,’ (Yunus suresi, 100) ikazı ne müthiş bir ikazdır.

İnsan için en değerli şey ‘bilgi’ olmasına rağmen, insan hangi sebeplerle okumaktan ve öğrenmekten bu derece kaçınılabiliyor?

İnsanlar neden cahil kalmayı tercih eder? sorusuna cevap ararken ‘oku’ emrini veren Rabb’in bu emri bildirdiği ayetten sonra gelen 6 ve 7.ayetlerdeki ifadeler oldukça dikkat çekici; ‘Gerçek şu ki, insan kendini kendine yeter görerek azar.’ (Alak, 6,7) 124

Okumak için kişinin öncelikle öğrenme arzusu duyması gerekir. Bu bir anlamda insanın eksikliğini itiraf etmesidir ki, nefse zor gelebilir. Başkalarının kendinden üstün ve daha bilgili olduğunu kabul etmek kolay olmaz. Çoğu kimse bunu bir nevi

aşağılanma olarak algılar.

Şüphesiz ki, bu, henüz kişiliği olgunlaşmamış kimseler için söz konusudur. Yoksa Hz.Ali gibi; 'Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum' diyecek olgunlukta kişiler de yok değildir.

Doğru bilgi karşısında direniş ya da aldırmaçlık içinde bulunmak gelişmemişliğin, ilkeliliğin tezahüründen başka bir şey değildir.

İslam kültüründe bu durum 'cahiliye' terimiyle ifade edilir.

Cahiliye, 'bilgisiz olma, ilimden uzak kalma ile birlikte İslam'a inanmayan kişi ve toplumların tutum, davranış, yaşantı, anlayış ve sistemleri nitelemek üzere kullanılan bir kavramdır.

Kur'an; cahil, cahiliye, cahillik etme kelimelerini farklı yerlerde benzer anlamlarda kullanmaktadır. Cehalet yalnızca bilgisizlik değil aynı zamanda düşüncesizce hareket etme, işin doğrusu dururken yanlış yapma, ilme değil de zan ve hayallere dayanma anlamındadır.' ¹²⁵

Cahiliyye; '*iyi ile kötüyü birbirinden ayırt etmeyi bilmeyen, yaptıkları fena işler için asla af dilemeyen, hayra sağır, gerçeğe dilsiz, ilahi rehberliğe de kör olan'ları tanımlar.*' ¹²⁶

İnsan olabilmek bu kör saplantıya düşmemeye bağlı. Bu ise ilimsiz olmaz.

Şirkin Sebeplerinden Biri Bilgisizlik ve Allah'ın Bilmediğini Vehmetmek

Yaratıcı hakkında yeterince doğru bilgiye sahip olmayanların, O'na ortak koşma, yani şirke sapma riskleri bilgisizlikleri oranında artar.

Allah konusunda doğru bilgiden yoksun olmanın tabii bir sonucu olarak, Allah'tan bilinmesi ve beklenmesi şart olan pek

¹²⁵ Hüseyin K.Ece, İslam'ın Temel Kavramları, Beyaz yay. İst. 2000, s.94

¹²⁶ Prof. Toshihiko İzatsu Kur'anda Dini ve Ahlaki kurallar Pınar yay. 3. Baskı İst. 1994 s.54

çok şey, başkalarından umulur, beklenir. Aracı tanrılar ortaya çıkar ve bu işin simsarları türer.

‘Allah’ı kendilerinden çok uzak gören putperest kavimler, dualarını O’na ulaştıracak, kendileri ile Allah arasında aracılık yapacak ve şefaatte bulunacak, düşük derecede ilahlar tasavvur etmişlerdir.

Halbuki her şey Allah’a muhtaç.

‘De ki: Allah’tan başka ilah diye iddia ettiklerinizi çağırın da(size yardım etsinler). Bunlar, sizden, ne sıkıntıyı kaldırabilirler, ne de değiştirebilirler. Onların taptıkları dahi, Rabb’lerine en yakın olmak için vesile ararlar. Ve O’nun rahmetini umarlar. Ve azabından korkarlar. Çünkü Rabb’inin azabı korkunç olmaktadır.’ (İsra 17/56-57)

Bilgisizlik sonucu ‘çoktanrıcılık’ sapmasına (şirke), düşmekte önemli bir faktör de, Allah’ın ‘sonsuz ilim’ sıfatının yeterince anlaşılmamasıdır. Bu konuda en çok direnen ve direnişlerine mantıki deliller bulmaya çalışanların felsefeciler ve onlar gibi düşünenler olduğu görülüyor.

‘Felsefeciler, varlıkların, ezeli ve ebedi olduğu iddiası ile Aristo ve ona tabi olanlar gibi; ‘varlığın vücudu kendi içindedir, zatındadır’ iddiasında bulunurlar. İbni Sina ve takipçileri de bu fikirdedirler. Varlıkların, gökleri, yeri ve aralarında bulunan her şeyi yaratan, eşyayı kendi kudretiyle dilediği gibi halk eden kudretin Rabb olduğunu bir türlü söyleyemezler, söylemezler. Onlara göre, Allah bu varlığı kendi irade ve isteği ile yaratmamıştır. Yaratan Rabb cüzleri ve teferruatı da bilmez. Böyle bir iddia elbette ki, yaratıcı olan Allah’ın sonsuz ilmini inkar etmektir.’ 127

Allah’ı bilmez olarak görenlerin bu cahillikleri sonucu duygularıyla da sapmaya meyillidirler.

‘Tapmanın bir sevgi ve ümit, bir de korku ve saygı yönü vardır. Dua, her şeyden önce, sevgi ifade eden bir ibadettir. Halbuki müşriklerin, korku ve saygı tanrıları da vardı. Nitekim Arapların, Hübel ve

127 imam İbni Teymiye, age, s.93

Zü'l-Huleysa gibi putları da vardı ki bunlardan kaçılır ve şerlerinden kurtulmak için tapılır. ¹²⁸

Okumayanın Kendine ve Çevresine Yabancılaşması

Bilgiden uzak kalan kimseler bir taraftan gelişmelere ve çevreye yabancılaşırken, öte yandan giderek kendini anlayamaz, tanıyamaz hale gelir. '*İnsanları anlayamıyorum*', hatta '*beni anlamıyorlar*' gibi yakınmalara sık rastlarız. Bazen de, 'Ben bunu nasıl yaptım' der, kendimize şaşarız.

İnsan, önceden öğrendiklerine yenilerini katmaz ve onları sürekli tazelemezse zihninin zindeliğini koruyamaz.

Eski bilgilerle, o bilgilerin olduğu zamandaki şartlarla '*şimdi*' arasına giren yeni bilgiler, önemli olanın önemini azaltacak, önemsiz gibi görünenleri de öne çıkarıp önemli hale getirebilecektir.

Gelişen ve değişen şartlara göre yeni bilgilere ihtiyaç hissedilir.

Öğrenilenler '*zaman üstü bilgiler*' değilse demode olmaları kuvvetle muhtemeldir. Ancak vahiy kaynaklı bilgiler eskimez, değerinden bir şey kaybetmez. Beşeri bilgilerin zamanın gerisinde kalması kaçınılmazdır.

Yenilenmeyen, yeni bilgilerle desteklenmeyen 'kalıntı bilgiler'le '*şimdi*'lerde yaşananları anlamak zordur. Eskiye bilgileri bir taraftan önemini yitirirken, öte yandan buna bağlı olarak, bilincin, tanıma ve değerlendirme yeteneği gerileyecektir. Bunun tabii bir sonucu olarak da kişi kendini, çevresini ve olayları anlama ve değerlendirmede zorluk çekecek, insanlarla iletişimi güçleşecek. Kavramlar ve kelime hazinesi yeterince gelişmediği için de ifade yeteneği güdük kalacaktır.

Şartlanmış Beyinlerin Tahammülsüzlüğü

Yıllarca okumayan kimselerde çok sık rastlanabilecek bir özellik de tahammülsüz bir kişilikleri olmasıdır. Bu kişiler, yıllar önce öğrendikleri yarım yamalak bilgileri tartışmaya yanaşmazlar. Okumayan kişi için tek doğru vardır, o da kendinin önceden beri bildiğidir. Sadece kendi kafasındakileri doğru zanneder; başka doğruların olabileceğini kabullenemez. Bu da bir anlamda çocuklara ilk öğretilen bilgilerde olduğu gibi telkin mahiyeti arz eder. Çocukluk çağlarında öğrenilenler, o zaman kafada başka bilgiler olmadığı için kritik edilemez, telkin mahiyetindedir ve mutlak doğru olarak algılanmışlardır. İneğin kuyruğunu öpüp tapmaya küçükken alıştıranlar gibi..

Önceden öğrenilenler, sonraki bilgilerle sürekli yenilenmezse ve gerekli düzeltmeler yapılmazsa, eskidikçe kökleşir ve adeta nasırlaşır. Tartışılmaz hale gelir, ne söyleseniz nasırına dokunursunuz.

Okumayan kimselerin taparcasına inanıp bağlandıkları ve her söylediğini mutlak doğru olarak kabul ettikleri, böylece yücelttikleri kişilerin dışındaki kimseleri dinlemeye tahammülleri yoktur.

Liderleri ve yöneticilerine körükörüne bağlanışlar da, henüz kafa da başka bir şey olmadığı ve telkine müsait bulunduğu için çocukluk ve gençlik döneminde gelişir. Eğitim sistemleri, henüz ilkokul sıralarında körpecik beyinleri, kurtarıcı ve kahraman efsaneleri ile böyle şartlandırır. Onların ilah gibi görülmesine sebep olurlar. Bu anlamda, ineklere tapındıran inanışlarla liderleri putlaştıran mekanizmalar aynı şekilde gelişir.

Kutsala Karşı Pasif Direniş

Kutsal kitap, ilk emir olarak 'Oku!' derken, bunu yapmayan ama inandığını öne sürenler kutsala karşı direniş içinde bulunuyorlar demektir. Okumamak, hem yaratılış amacına

hem de Yaratıcı Kudrete karşı bir pasif direniştir.

Bir emrin önemi ona karşı direnişin cezasının da büyük olacağını gösterir. Okumanın meydana getireceği çok büyük kazançlara karşılık okumamanın da başka bir yolla telafi edilmesi imkansız kayıpları ortaya çıkacaktır.

Okumaya karşı direnişin cezalarından biri ve belki başta geleni, insanın eşref mevkiinde bulunmasının esasını teşkil eden beynin dumura uğraması ve buna bağlı olarak da aklın eksilmesidir.

Okumayanlar organik olarak beynini, fonksiyonel olarak da aklını kaybetme tehlikesine karşı korumasız kalacaklardır.

Beyin: Okumayan İnsanın En Az Kullandığı Organ

‘İnsanoğlunun en az kullandığı organ hangisidir?’ diye sorulsa, pek çok kimse için buna verilecek cevap *‘beyin!’* olacaktır.

Midesini yada bilmem neresini kullanmak kişiye haz verirken, beynini kullanmak adeta bir eziyet olarak görülebilir.

Nefsi hazlara yöneliş kolaydır. Kalbi hazlara yönelmek de pek zor olmaz. Ama, ruhi ve akli hazları tanıyabilmek herkese nasip değil. Ruhi hazlar, Yaratıcı Kudret’in zikriyle elde edilirken, akli hazlara bilgi ve düşünceyle varılır. Bunun için okumak, araştırmak, gözlem ve tefekkür gerekir.

Halbuki beyin, insanın en kıymetli organı, diğer bütün organlar beyne muhtaç. En önemlisi de aklın mahallinin, zemininin beyin olmasıdır. Bu sebeple de özellikle korunmalıdır.

Okumaktan uzak duran toplumlar aşağılanmaya mahkumdur. Onlar için *‘gelecekte’* umutvar olmak hayalciliktir. Ta ki, fertleri okuyan bir toplum olana dek!

Yoksa Mevlana’nın dediği gibi sinek mesabesinde kalır insan!

Mevlana’nın gözünde insanlar iki tür;

‘Biri, halkı yetiştiren, geliştiren Tanrı’ya mensup bilginler..

Diğerleri; kurtuluş yolunda bir şey belleyip öğrenen, bilgi elde etmeye çalışan kişi.

İnsanların bu iki bölüğünden gayrisi hayvanların yüzüne gözüne konan küçücük sineklerdir.’ 129

129 Mevlana Celaledдини Rumi Fihi Mafih A. Gökalp 1000 Temel eser KB4 s.273)

XI

‘ZİHİNSEL DURUŞUMUZ’

ve

‘GERÇEK’

Bilgi, düşünce ve inançlar söz konusu olduğunda ‘gerçek nedir?’ sorusu, insanoğlunu hep meşgul ede gelmiştir.

Bu çerçevede düşünce dünyamızı yönlendiren, daha çok dış dünyadan beş duyumuz kanalıyla elde ettiklerimizdir.

Ancak, ‘dış dünyadan’, beş duyumuz ile ‘algıladıklarımız’ın gerçeğin tamamını kapsamadığı açıktır. Dış dünyaya açılan bilgi kanallarımız; görme, işitme, koklama, tat alma ve dokunma ile ilgili duyu organlarımızın algılama imkanları oldukça sınırlıdır.

İnsanların; ‘Ben sadece gördüğüme, duyduğuma, işittiğıme inanırım’ dediğine sıkça şahit oluruz. Halbuki böyle söyleyenler de dahil olmak üzere kimse, yalnızca gördüğüne, işittiğıne inanıp ona göre hareket etmez. Birikimler, deneyimler, hisler, arzular, istekler, umutlar, korkular, beklentiler, inanç, kültür hulusa tüm elemanları ile ruh halimiz, hem algılamamızı, hem de algıladıklarımız karşısında alacağımız tavrı belirler. İşte, olaylar ve inançlar karşısındaki tavrımızı belirleyen bu tutumumuzu ‘zihinsel duruş’ olarak adlandırabiliriz.

Zihinsel duruşumuz; aldığımız eğitim, inançlarımız ve içselleştirerek kişilik özelliğı haline getirdiğimiz kültür ve alışkanlıklarımızla bağlantılı olarak ortaya çıkar.

Bu ise, olaylara bakış açımızı etkilediği gibi, takınacağımız tavrı ve tepkimizi de belirleyen baş faktör olur.

Nasıl Algılıyoruz

'Görebildiklerimiz, yalnız, bir biçimde gözümüzdeki retina tabakası üzerindeki suret ya da imgelere indirgenemez. Gördüklerimiz, genellikle '*zihinsel duruşumuz*' denilen şeye; bilgilerimize, beklentilerimize ve kültürel yetişmemize bağlıdır. Bu, gördüklerimizi de önemli ölçüde etkiler.'¹³⁰

Dolayısı ile kişiliğimizin tezahürü olan '*zihinsel duruşumuz*' olmadan, sadece gözle gördüklerimizle olaylara anlam yükleyemeyiz.

Esasen bilimsel gelişmeler de göstermiştir ki, gözle gördüklerimiz dahil olmak üzere, beş duyumuzla aldığımız bilgiler hiçbir zaman mutlak ve tartışılmaz değildir.

Elektrik Sinyallerinden Oluşan Evren

'Yaşadığımız dünya ile ilgili tüm bilgilerimiz, bize beş duyumuz aracılığı ile gelir. Yani biz, gözümüzün gördüğü, elimizin dokunduğu, burnumuzun kokladığı, dilimizin tattığı, kulağımızın duyduğu bir dünyayı tanırız. Doğumumuzdan itibaren bu duyulara bağlı olduğumuz için '*dış dünya*'nın, duyularımızla bize tanıttığından farklı olabileceğini belki de hiç düşünmeyiz.

Bugün bir çok bilim dalında yapılan araştırmalar son derece farklı bir anlayışı beraberinde getirmiş; algılarımız ve algıladığımız dünya ile ilgili ciddi şüphelerin oluşmasına neden olmuştur.

Bu yeni anlayışın çıkış noktası ise şudur: Bizim '*dış dünya*' olarak algıladıklarınız, yalnızca elektrik sinyallerinin beynimizde yarattığı etkilerdir. Elmanın kırmızılığı, tahtanın sertliği, dahası anneniz, babanız, aileniz, sahibi bulunduğumuz bütün

¹³⁰ Nigel Warburton, Felsefeye Giriş, (çev.Ahmet Cevizci, Paradigma yay. İst.2000, s.128

mallar, eviniz, işiniz ve bu kitabın satırları yalnızca ve yalnızca beynimizdeki (algı kanallarımızla beynimize ulaşan) elektrik sinyallerinden ibarettir.

Bunun için Frederick Vester, bazılarının; *‘İnsan bir hayaldir; aslında bütün yaşananlar geçici ve aldatıcıdır; bu evren bir gölgedir’* şeklindeki sözlerinin günümüzde bilimsel olarak kanıtlanmakta olduğunu söylüyor.

Konuyu açıklamak için öncelikle, dış dünya hakkında bize en çok bilgi veren duyumuz olan ‘görme’den söz edelim.

Nasıl Görürüz?

Görme olayı oldukça aşamalı bir biçimde gerçekleşir. Herhangi bir cisimden gelen ışık demetleri (fotonlar), gözün önündeki lensin içinden kırılarak geçer ve gözün arka tarafındaki retinaya ters olarak düşerler. Buradaki hücreler tarafından elektrik sinyaline dönüştürülen görme uyarıları, sinirler aracılığı ile beynin arka kısmındaki görme merkezi adı verilen küçük bir bölgeye ulaşırlar. Bu sinyaller bir dizi işlemten sonra beyindeki bu merkezde görüntü olarak algılanır. Yani görme olayı, gerçekte beynin arkasındaki küçük ve ışığa tamamen kapalı, kapkaranlık bir noktada gerçekleşir.

Şimdi, genelde herkesçe bilinen bu bilgiye bir kez daha dikkatlice bakalım:

Biz, ‘*görüyorum*’ derken, aslında gözümüze gelen uyarıların elektrik sinyaline dönüşerek beynimizde oluşturduğu ‘etkiyi’ görürüz. Yani beynimizdeki elektrik sinyallerini seyrederez.

Aynı durum diğer algılar için de geçerlidir. Ses, dokunma, tat ve koku duyuları da beyinde birer elektrik sinyali olarak algılanır.

Dolayısı ile görme ve diğer algı merkezlerindeki bilgileri değerlendiren beynimiz, yaşamımız boyunca maddenin bizim dışımızdaki ‘*aslı*’ ile değil, beynimizdeki kopyaları ile muhatap olur. Biz ise bu kopyaları dışımızdaki gerçek madde zannederek yanılırız.

Beynimizin İçinde Oluşan 'Dış Dünya'

Bu fiziksel gerçekler bizi tartışılmaz bir sonuca ulaştırır: Gördüğümüz, dokunduğumuz, duyduğumuz ve adına '*madde*', '*dünya*' ya da '*evren*' dediğimiz kavramlar, sadece ve sadece beynimizde oluşan elektrik sinyalleridir.

Örneğin meyve yiyen biri, meyvenin beynindeki algısıyla muhataptır, aşıyla değil. Kişinin '*meyve*' diye nitelendirdiği şey, meyvenin biçimi, tadı, kokusu ve sertliğine (şekline) ait elektriksel bilginin beyinde algılanmasından ibarettir. Eğer beyne giden görme sinirini keserseniz, meyve görüntüsü de bir anda yok olur. Veya burundaki algılayıcılardan beyne uzanan sinirdeki bir kopukluk, koku algınızı tamamen ortadan kaldırır.

Üzerinde düşünülmesi gereken ayrı bir husus da uzaklık hissidir. Uzaklık, örneğin bu kitapla aranızdaki mesafe, sadece beyninizde meydana gelen bir boşluk hissidir. Bir insanın kendisinden çok uzakta sandığı maddeler de aslında beyninin içindedir. Beynin içindeki sinyallerdir. Örneğin insan göğe bakıp yıldızları seyrederek ve bunların milyonlarca ışık yılı uzakta olduklarını sanır. Oysa yıldızlar onun içinde, beynindeki görüntü merkezindedirler. Bu yazıları okurken içinde oturduğunuzu sandığınız odanın da aslında içinde değilsiniz; aksine oda sizin içindedir. Bedeninizi görmeniz, sizi odanın içinde olduğunuza inandırır. Ancak; bedeniniz de beyninizde oluşan bir görüntüdür.

Çünkü algılarımızın bize tanıttığı '*dış dünya*', aynı anda beynimize ulaşan elektrik sinyalleri bütününden başka bir şey değildir. Beynimiz, hayatımız boyunca bu sinyalleri değerlendirir. Biz de bunları, maddenin '*dışarıdaki*' aslı sanarak yanıldığımızın farkında olmadan bir ömür süreriz. Yanılırız, çünkü algılarımızla maddenin kendine asla ulaşamayız.

Dahası, '*dış dünya*' sandığımız sinyalleri yorumlayıp anlamalı hale getiren de yine bizim beynimizdir. Örneğin duyma algısını ele alalım. Kulağımızın içine gelen ses dalgalarının yorumunu yaparak onu bir senfoniye çeviren yine beynimizdir.

Yani müzik, beynimizin oluşturduğu bir algıdır. Renkleri görürken de, gözümüze ulaşan sadece ışığın farklı dalga boylarıdır. Bu farklı dalga boylarını renklere çeviren de yine beynimizdir. ‘*Dış dünyada*’ renk yoktur. Ne elma kırmızı, ne gökyüzü mavi, ne de ağaçlar yeşildir. Onlar, sadece öyle algıladığımız için öyledirler. ‘*Dış dünya*’, tamamen algılayana bağlıdır.

Nitekim gözdeki retinada oluşan küçük bir bozukluk renk körlüğüne sebep olur. Kimi insan maviyi yeşil, kırmızıyı mavi, kimisi de renkleri grinin çeşitli tonları şeklinde algılar. Bu noktadan sonra dışarıdaki nesnenin renkli olup olmaması önemli değildir. Sonuç olarak; biz nesneleri onlar renkli olduğundan ya da dışarıda maddi bir varlığa sahip olduklarından renkli görmeyiz. Varlıklara yüklediğimiz tüm nitelikler, ‘*dış dünyada*’ değil, içimizdedir.

‘*Dış Dünya*’ nın Varlığı Şart mı?

Şimdiye dek bir ‘*dış dünya*’dan, bir de bizim gördüğümüz ve beynimizde oluşan algılar dünyasından söz ettik. Ama ‘*dış dünya*’ya hiçbir zaman ulaşamadığımızı göre, bu dünyanın gerçekten var olduğunu nasıl bilebiliriz?

Elbette ki bilemeyiz. Aksine, her nesne, yalnızca algıların bir toplamı olduğuna, algılar da yalnız zihinde var olduklarına göre, var olan tek dünya sadece algılar dünyasıdır. Tanıdığımız tek dünya, zihnimizin içinde olan, orada çizilen, seslendirilen ve renklendirilen, kısacası zihnimizde meydana gelen bir dünyadır ve bizim, varlığından emin olabileceğimiz tek dünya da budur.

Beynimizde seyrettiğimiz algıların maddesel karşılıkları olduğunu ise asla ispatlayamayız. Bu algılar pekala ‘yapay’ bir kaynaktan da geliyor olabilirler.

Bunu şöyle bir örnekle zihnimizde canlandırabiliriz:

Önce beyninizi vücudunuzun dışına çıkarıp, cam bir küpün içinde suni olarak yaşattığımızı düşünelim. Bir de bunun yanına, her türlü elektrik sinyalinin üretilebildiği bir bilgisayar yer-

leştirelim. Sonra, herhangi bir ortama ait görüntü, ses, koku gibi verilerin elektrik sinyallerini yapay olarak bu bilgisayarda üretip kaydedelim. Bilgisayarı elektrik kablolarıyla beyninizdeki algı merkezlerine bağlayalım ve burada kayıtlı olan sinyalleri beyninize gönderelim. Bu sinyalleri algıladıkça beyniniz (bir başka deyimle 'siz' bunların karşılığı olan ortamı görecek ve yaşayacaktır.

Bu bilgisayardan beyninize, kendi görüntünüze ait elektrik sinyalleri de gönderebiliriz. Örneğin bir masada otururken algıladığınız bütün görme, işitme, dokunma gibi duyuların elektriksel karşılıklarını beyninize gönderdiğimizde, beyniniz kendisini bürosunda oturmakta olan bir işadımı sanacak. Bilgisayardan gelen uyarılar devam ettikçe de bu 'hayali dünya' devam edecektir. Yalnızca bir beyinden ibaret olduğunu ise hiçbir şekilde anlayamayacaktır. Çünkü beynin içinde bir dünya oluşması için beyindeki ilgili merkezlere ilgili uyarıların ulaşması yeterlidir. Bu uyarıların yapay bir kaynaktan, örneğin bir kayıt cihazından ya da daha farklı bir algı kaynağından geliyor olması fark etmez.

Ünlü bilim felsefecisi Bertrand Russell bu konuda şunları söyler:

'Parmaklarımızla masaya bastığımız zamanki dokunma duyusu, bu parmak uçlarındaki elektron ve protonlar üzerinde bir elektrik etkisidir. Modern fiziğe göre, masadaki elektron ve protonların yakınlığından oluşmuştur. Eğer parmak uçlarımızdaki aynı etki, bir başka yolla ortaya çıkmış olsaydı, hiç masa olmamasına rağmen aynı şeyi hissedecektik.'

Evet, maddesel karşılıkları olmayan algıları gerçek sanarak aldanmamız çok kolaydır. Nitekim rüyalarımızda da böyle olur.

Rüyadaki Dünya

Sizin için madde, elle tutulan, gözle görülen şeydir. Oysa rüyada da 'elinizle tutar, gözünüzle görürsünüz', ama ortada ne

eliniz vardır, ne gözünüz, ne de görülüp-tutulacak bir şey. Bütün bunları beynin dışında sağlayan hiçbir maddi gerçeklik yoktur. Açıkça aldanırsınız!

Peki gerçek yaşamla rüyayı ayıran nedir? Sonuçta her iki yaşantı da beynin içinde oluşmaktadır. Rüya sırasında gerçek olmayan bir dünyada rahatlıkla yaşayabiliyorsak, aynı şey pekala içinde bulunduğumuz dünya için de geçerlidir.

Rüyadan uyandığımızda gerçek yaşantı dediğimiz daha uzun bir rüyaya asladığımızı düşünmemize engel hiçbir mantıklı gerekçe yoktur. Rüyayı hayal, dünyayı gerçek saymamızın nedeni, sadece alışkanlıklarımız ve önyargılarımızdır.

Ve bu durum, bir gün, şu anda yaşadığımızı sandığımız dünya hayatından rüyadan uyandırıldığımız gibi uyandırılabilceğimizi gösterir.

Algılayan Ruh

Buraya kadar anlaşılabileceği gibi, içinde yaşadığımızı sandığımız ve ‘*dış dünya*’ adını verdiğimiz maddesel dünyanın aslında beynimizde oluştuğuna kuşku yoktur. Asıl önemli soru da burada ortaya çıkar; ‘Bildiğimiz bütün maddesel varlıklar gerçekte birer algı ise, o halde beynimiz nedir?’ Beynimiz de kolumuz, bacağımız ya da başka herhangi bir nesne gibi maddesel dünyanın bir parçası olduğuna göre, o da diğer maddeler gibi bir algı olmalıdır.

Şimdiye kadar olan anlatımımıza uygun olarak beynimizin içinde bir rüya seyrettiğimizi düşünelim. Rüyada hayali bir bedenimiz olacaktır. Hayali bir kolumuz, hayali bir gövdemiz, hayali bir gözümüz ve de hayali bir beynimiz. Rüya sırasında bize; ‘*Nerede görüyorsun?*’ gibi bir soru gelse, vereceğimiz cevap; ‘*Beynimde görüyorum*’ olacaktır. Ama ortada gerçek bir beyin yoktur. Sadece hayali bir vücut, hayali bir kafatası ve hayali bir beyin vardır. Rüyanızdaki görüntüyü gören irade ise rüyadaki hayali beyin değil, ondan daha ‘*ötede*’ olan bir varlıktır.

Rüyadaki ortamlar gerçek hayat dediğimiz ortam arasında

herhangi bir fiziksel fark olmadığını biliyoruz. Öyleyse, bize gerçek hayat dediğimiz ortamda, 'Nerede görüyorsun?' sorusu sorulduğunda da, üstteki gibi; 'Beynimde!' cevabını vermenin de bir anlamı yoktur. Her iki durumda da gören ve algılayan irade, bir et parçası niteliğindeki beyin değildir.

Beyni analiz ettiğimizde karşımıza, diğer canlı organlarda da bulunan protein ve yağ molekülleri gibi moleküllerden daha farklı bir malzeme çıkmaz. Yani beyin dediğimiz et parçasında, görüntüleri seyrederek yorumlayacak, bilinci oluşturacak, kısacası 'ben' dediğimiz şeyi yaratabilecek bir şey yoktur.

Maddeden başka bir varlığı kabul etmeyen materyalistlerin içinden çıkamadıkları asıl konu da burasıdır.

Elinizdeki kitap, içinde oturduğunuz oda, kısaca önünüzdeki bütün görüntüler beyninizin içinde görülmektedir. Peki bu görüntüleri atomlar mı görüyor? Hem de kör, sağır, bilinçsiz atomlar... Neden atomların bir kısmı bu özellikleri kazanmış da, diğerleri kazanamamış? Düşünmemiz, kavramamız, hatırlamamız, sevinmemiz, üzülmemiz, bütün bunlar bu atomların arasındaki kimyasal reaksiyonlardan mı ibaret?

Bu soruları dikkatle düşündüğümüzde, atomlarda irade aramanın bir anlamı olmadığını görürüz. Açıktır ki, gören, işiten ve hisseden varlık, madde ötesinde bir varlıktır. O, ne madde, ne de görüntü değildir. Bu varlık vücut görüntümüzü kullanarak önündeki algılarla muhatap olur.

İşte bu varlık '*ruh*' tur.

'*Maddesel dünya*' dediğimiz algılar bütünü, işte bu ruh tarafından seyredilen bir hayaldir. Nasıl rüyamızda sahip olduğumuz bedenimizin ve rüyamızda gördüğümüz maddesel dünyanın bir gerçekliği yoksa, içinde yaşadığımız evrenin ve sahip olduğumuz bedeninin de maddesel bir gerçekliği yoktur.

Gerçek olan varlık, ruhtur. Madde ise, sadece ruhun gördüğü algılardan ibarettir. Bu satırları yazan ve okuyan akıllı varlıklar, birer atom ve molekül yığını -ve bunların arasındaki kimyasal reaksiyonlar- değil, birer ruhtur.' ¹³¹

¹³¹ Harun Yahya, Düşünen İnsanlar İçin, Vural yay. İst. 1995, s.231

Mutlak Varlık; 'Rabb'

Tüm bu gerçekler, bizi çok önemli bir soruyla karşı karşıya getirir: Madem maddesel dünya olarak tanıdığımız şey gerçekte ruhumuzun gördüğü algılardan ibarettir, o halde bu algıların kaynağı nedir?

Maddenin kendi başına bağımsız bir varlığı olamayacağına göre ve 'madde'nin de bir algı, yani, 'yapay' bir şey olması, onun da bir başka güç tarafından yapılması, daha açık bir ifadeyle yaratılması gerekir. Hem de sürekli olarak..

'Böyle iken kafirler onu bırakıp da birtakım ilahlar edindiler; ki, bunlar hiçbir şey yaratamazlar. Bilakis kendileri yaratılıp durmaktadır.' (Furkan suresi,3) ¹³²

Bu ayetlerden de açıkça anlaşılacağı gibi, eğer sürekli bir yaratma olmazsa, madde dediğimiz algılar da yok olur gider. Bu, bir televizyon ekranında görüntünün devam edebilmesi için, yayının da sürekli devam ettirilmesi gerektiği gibidir.

Peki, kim bizim ruhumuza; yıldızları, dünyayı, bitkileri, insanları, bedenimizi ve gördüğümüz diğer her şeyi sürekli olarak seyrettirmekte olan?

Çok açıktır ki, içinde yaşadığımız tüm maddesel evreni, yani algılar bütününe yaratan ve sürekli yaratmaya devam eden üstün bir yaratıcı vardır. Bu Yaratıcı, bu denli görkemli bir yaratılış sergilediğine göre de, sonsuz bir güç ve kudret sahibi (olmalı)dır.

Nitekim, O Yaratıcı, bize 'Kendisi'ni tanıtır. Yarattığı 'algılar evreni' içinde bir de kitap yaratmıştır ve bu kitap yoluyla bize, 'Kendisi'ni, 'evreni' ve bizim 'neden var olduğumuzu' anlatır.

İşte O Yaratıcı, Allah! Kitabı ise Kur'an'!

Mutlak varlık; O!

Gökler ve yer, yani evren, sadece Allah'ın yaratmasıyla varlık bulur! O, yaratmayı durduğunda hepsi, her şey, yok olmaya mahkumdur!

¹³² Mevdudi, Kur'an'da Dört Terim, Beyan yay. İst. 1990, s.27

'Şüphesiz Allah, gökleri ve yeri zeval bulurlar diye (her an kudreti altında) tutuyor. And olsun, eğer zeval bulacak olurlarsa, kendisinden sonra artık kimse onları tutamaz. Doğrusu O Halim'dir, bağışlayandır.' (Fatır suresi 41)

Ancak, insanların çoğu, Allah'ın gücünü kavrayamadıklarından, O'nu göklerde bir yerlerde bulunan ve dünya işlerine pek karışmayan bir varlık olarak düşünürler. Bu mantığın temeli, evrenin bir maddeler bütünü olduğu, Allah'ın ise bu maddelerin 'dışında', uzak bir yerlerde bulunduğu şeklindedir.

Oysa, şimdiye dek incelediğimiz gibi, madde bir algıdan ibarettir. Gerçek mutlak varlık ise Allah'tır. Yani var olan sadece Allah'tır. O'ndan başka her şey gölge varlıklardır. Böyle olunca da, Allah'ın madde topluluğunun 'dışında' olması gibi bir şey söz konusu olamaz. Allah her yerdedir ve her yeri kaplamaktadır. Bu gerçek Kuran'da şöyle açıklanır:

'Allah..! O'ndan başka ilah yoktur. Diridir, kaimdir. O'nu uyuklama ve uyku tutmaz. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. İzni olmaksızın O'nun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, önlerindeki ve arkalarındaki bilir. (Onlar ise) Dilediği kadarının dışında, O'nun ilminden hiçbir şeyi kavrayıp-kuşatamazlar. O'nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kaplayıp-kuşatmıştır. Onların korunması O'na güç gelmez. O, pek yücedir, pek büyüktür.' (Bakara Suresi, 255)

Allah'ın mekandan münezzeh olduğu ve her yeri çepeçevre kuşattığı gerçeği bir başka ayette de şöyle belirtilmektedir:

'Doğu da Allah'ındır, batı da. Her nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (kıblesi) orasıdır.

'Şüphesiz ki Allah kuşatandır, bilendir.' (Bakara Suresi 115)

Maddesel varlıklar birer algı olduklarına göre Allah'ı görmezler, ama Allah, kendi yarattığı maddeyi her şekliyle görür. Kur'an'da; 'Gözler O'nu idrak edemez; O ise bütün gözleri idrak eder' (En'am Suresi 103) denilerek, bu gerçek haber verilmektedir.

'Dış dünya' diye düşündüğümüz algıları seyrederken, yani hayatımızı sürerken de, bize en yakın olan varlık, herhangi bir

algı değil, Allah'ın Kendisidir. Kur'an'da yer alan; '*And olsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona ne vesveseler vermekte olduğunu biliriz. Biz ona şahdamarından daha yakınız.*' (Kaf suresi 16) ayetinin sırrı da bu gerçekte gizlidir.

Bir başka ayette geçen; '*Muhakkak Rabb'in insanları çepeçevre kuşatmıştır*' (İsra Suresi 60) ifadesi de yine aynı gerçeği haber verir.

Öte yandan, bir gölge varlıktan başka bir şey olmayan insanın, Allah'tan bağımsız bir güç ve iradeye sahip olması da mümkün değildir. Nitekim; '*Sizi de, yapmakta olduklarınızı da Allah yaratmıştır*', (Saffat Suresi 96) ayeti yaşadığımız tüm olayların Allah'ın kontrolü altında gerçekleştiğini gösterir.

Gerçek budur! Bir insan bunu kabullenmek istemeyebilir, kendisini Allah'tan bağımsız bir varlık sanmaya devam edebilir, ama bu hiçbir şeyi değiştirmez. Kaldı ki bu akılsızca inkarı da, yine Allah'ın iradesi ve dilemesiyledir.' ¹³³

Her şey O'nun elinde ve O'nun iradesine tabi.

Ölüm İle Uyanmadan..!

'Kur'an', 'İnsan' ve 'Kainat'.. Hepsi de, Yaratıcı'nın gözler önüne serdiği, inkarı asla mümkün olmayan ve akıllara durgunluk veren delillerle dopdolu..!

. Bütün bunlara rağmen, tüm inkarcıları temsil edercesine B.Ruessel'in, Allah'ın varlığına ilişkin bir delil bulamadığını iddia edip; '*Eğer, öldükten sonra, niye inanmadın diye sorarsa Allah; 'Tanrım, bana, var olduğuna ilişkin niçin doğru dürüst bir delil göstermedin?' derim*' sözünün de bir manası yoktur. ¹³⁴

'Kur'an' gibi okunacak bir 'Kitap' ve kitap gibi okunmayı bekleyen koca bir 'Kainat..!' Vekainat gibi bir 'İnsan' gözler önünde dururken! 'Kur'an', 'tabiat' ve bizatihi 'insan'ın kendisi ile yaratılmış her şey, Yaratıcı'nın, 'Tek İlah' olduğuna şahitlik

¹³³ Harun Yahya, Düşünen İnsanlar İçin, Vural Yay. 1995 s.229-231)

¹³⁴ Altınoluk, Kasım 2000

edip durmuyor mu?

Bütün bunlardan sonra;

'Ey insan! Nedir seni lütuf sahibi Rabb'inden uzaklaştıran!' (İn-fitar suresi, 6)

İşte! Şuurlu varlıklar olan biz insanları ve her şeyi yaratan mutlak varlık Yüce Allah'ın, gerçek mutluluğa, kurtuluşa erme yolunu gösteren yüce kitabı.

Hem bu hayatta, hem de gelişi kaçınılmaz olan 'hesap günü' ile birlikte, sonsuz hayatta, Allah'ın nice nimetlerine layık olmak için 'Okumak..!' İlk oku emri. İş işten geçmeden ya da ikinci 'Okul' emri gelmeden!

Bu hayat bitmiş, hesaplar görülmüş ve herkesin yaptığı önüne getirilmiş olarak, 'Kitabını oku! Bugün sana hesap sonucu olarak kendi nefsin yeter!' (İsra 13-14)¹³⁵ denileceği zamana varmadan, acı bir pişmanlıkla yüz yüze gelmeden önce!

Ölümlle, bir rüyadan uyanır gibi, bu fani dünya hayatından 'Ebedi alem'e uyanmadan..! Mazeretlere sığınmadan! 'Okuma' yeteneğini bize lütfeden Yüce Rabb'in, Muhteşem Kitabı Kur'an'ı okumayla başlayarak; 'Oku..!'

Aklı olan bir kimse, Kıyamete kadar baki olan ilahi mesaj; 'yangından kurtarma talimatnamesi' Kur'an'ın; 'İkra..!', 'Oku..!' emrini ciddiye alır ve okur. Aklı olmayana söz yok!

Zilletten kurtulmak; insan olarak kalmak, eşref olmak, layıkıyla kul olmak ve ebedi kurtuluşa yükselmek için; 'İkra..!'

¹³⁵ (Prof.Ali Özek ve ark. Age, s.282)